

Rekabet Edebilirlik Raporu

2010 - 2011

**Doç. Dr. Mustafa Besim
ve
Dr. Yenal Süreç**

K br s Türk Ticaret Odası
Turkish Cypriot Chamber of Commerce

İçindekiler

İçindekiler.....	3
Önsöz.....	4
Yönetici Özeti.....	6
Ekonomi Profili.....	9
I. Giriş.....	11
Ekonomik Buhrandan Çıkarken Kuzey Kıbrıs.....	11
Rekabet Edebilirliğin Hesaplama Yöntemi ve Kuzey Kıbrıs'ın Gelişim Aşamasındaki Yerinin Belirlenmesi.....	12
II. Kuzey Kıbrıs'ta Rekabet Edebilirlik.....	15
Kuzey Kıbrıs Ekonomisinin Rekabet Gücü.....	15
Seçilmiş Ekonomilerle Performans Karşılaştırma...	19
Kuzey Kıbrıs Ekonomisinin Üç Ana Başlık Altında Karşılaştırmalı Rekabet Edebilirlik Bilançosu.....	19
Kuzey Kıbrıs'ın Oniki Başlık Altında Yıllık Karşılaştırmalı Rekabet Edebilirliği.....	22
Performans Değerlendirme Matrisi.....	24

III.Rekabet Edebilirlikte Tematik Çalışmalar.....	26
Sürdürülebilir Ekonomik Yapı İçin Ekonomik Yönetim....	26
Kuzey Kıbrıs'ın Önemli Sektörlerinden Turizmin Rekabet Edebilirliği.....	31
Kuzey Kıbrıs'ın Perakende Ticaret Sektöründe Rekabet Edebilirlik.....	34
IV. Ekler.....	37
I. Makroekonomik Göstergeler.....	37
II. Rekabet Edebilirliğin Hesaplanmasında Kullanılan Kaynaklar ve Teknik Notlar.....	38
III. 2010-2011 Küresel Rekabet Edebilirlik Rapor'undan Alıntılar © Dünya Ekonomik Forumu.....	39

Önsöz

Değerli Okuyucu,

Üç yıl önce “Rekabet Edebilirlik” kavramını gündeme taşıdığımız zaman kamuoyunda bu konuda net bir bakış açısı yoktu. Oysa sadece bir kaç yıl içinde yalnız ekonomide değil, ülkemizdeki bütün ekonomik, sosyal hatta siyasal alanlarda rekabet edebilir olmanın önemi sıklıkla dile getirilir oldu. Biz bunu çok önemli bir gelişme ve gösterge olarak algılıyoruz. Bu benimseyiş, ülkemizdeki kısır tartışmalardan; siyasi ve ekonomik gelişmelerden umutsuzluğa kapılanlara da bir mesaj vermelidir. Yenilikçi ve uzun vadeli bir vizyonla sorunlara yaklaşmak ve onları çözmek mümkündür. Uzlaşmaz gibi görünen kesimler bile akılcı ve vizyoner girişimler üzerinde uzlaşabilmekte, bu ileri görüşlülüğü gösterebilmektedir. Rekabet edebilirlik kavramının benimsenmesi ve tüm topluma mal olması bunun en güzel örneğidir.

4

Bu sürece yeni olan tüm okuyucular için özetlemek gerekirse, Kuzey Kıbrıs Ekonomisi Rekabet Edebilirlik Raporu’nun temel amacı, ekonomimizin dünya içerisinde nerede olduğunu görmek ve daha iyi olabilmek için temel analiz ve önerileri paylaşmaktır.

Çalışmamız Dünya Ekonomik Forumu’nun (World Economic Forum –WEF) her yıl geleneksel olarak hazırladığı Küresel Ekonomik Endeksi metodolojisine bağlı kalarak yapıldı. WEF’in yıllık olarak 140 civarı ülkenin ekonomilerini, ve bunların 12 ayrı yapıtaşını kıyaslayan Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi; karar vericilere, iş yaşamına, akademisyenlere, kısacası toplumdaki bütün kesimlere yönelik bir yol haritası oluşturmaktadır. Bütün bu sürecin birinci anahtar kelimesi ise “verimlilik”tir. Özel olarak sektörler, genel olarak ise ekonomiler kendi içlerinde daha verimli, daha rekabetçi, kulvardaki diğer yarışmacılardan daha başarılı olurlarsa, hem o coğrafyadaki yaşam kalitesi artacak hem de her ekonomi kendinin en iyi olduğu alanlara doğru yönlenebilecektir.

Kıbrıs Türk Ticaret Odası, tek bir kesimin ya da sektörün değil, ülke ekonomisinin gelişimi için her kesimin dengeli, uyumlu ve verimli bir şekilde gelişmesine inandığını bu yıl üçüncüsünü hazırlattığı Rekabet Edebilirlik raporlarıyla göstermektedir. Rekabet Edebilirlik kavramının birinci anahtar kelimesi verimlilikse, diğeri ise kesimler arası “koordinasyon” veya “uyumdur”. Ülkemizdeki yapısal sorunlar yüzünden kesimler arası çatışmaların ne kadar anlamsız olduğu, resme küresel bir pencereden bakınca daha net anlaşılıyor. Bizim gerçek rakiplerimiz diğer ekonomilerdir. Hepimizin aynı gemide olduğu benzetmesini geçmişten bugüne sıklıkla duymaktayız. Aynı benzetmeden hareketle, eğer bu yarışta başarılı olmak istiyorsak, tüm yelkenlerimizin rüzgarı aynı şekilde alması, tüm küreklerimizin aynı yöne çekilmesi gerek. Başarı için hükümet, iş kesimi ve çalışanların ortak hedeflerde ve genel bir çerçevede uzlaşması şarttır. Aksi durumda genel pasta büyümeyecek, her yıl küçülecek ve biz kendi küçük dilimlerimizi korumak adına verimsiz kavgalarla yarınlarımızı kaybedeceğiz.

Elinizde tuttuğunuz bu yılki rapor geçmiş raporlarda tespit edilen sıkıntıların aşılmadığını ve bu sorunların kronikleşerek ekonominin bütününü etkilemeye devam ettiğini ortaya koymaktadır. Maalesef ekonomimiz rekabet edebilir değildir. Kaynaklarımız verimsiz kullanılmaktadır. Bürokrasimiz iş yaşamına gerekli desteği vermekten uzaktır. Finansa erişimde ciddi sıkıntılar vardır. İnovasyon ve teknoloji kullanımı alanlarında dünya sıralamasında çok gerilerdeyiz. Eğitim sistemimiz ihtiyaca uygun teknik eleman üretmemektedir. Hepsindendaha da önemlisi bu yılki raporda üzerinde özellikle durduğumuz gibi “ekonomi yönetişi” alanındaki genel strateji ve koordinasyon eksikliği yüzünden ters sinerjiyle sorunlar katmerlenmektedir.

Bu raporu iki yıl önce ilk kez hazırladığımız zaman genel sıralamada 117nci sıradaydık. Geçtiğimiz yıl dünyada

yaşanan ekonomik kriz sırasında bizimle aynı sıralarda olan ülkelerin büyük düşüşleri bizi geçici olarak 99uncu sıraya taşıdı. Notlarımız düşük kalsa da diğer ülkelerin krizden daha fazla etkilenmeleri yüzünden bu yanıltıcı yükselişin geçici olduğu raporda belirtilmişti. Bu yılki çalışmamız, geçen yılki öngörülerimizin ne kadar yerinde olduğunu ortaya koydu. Başladığımız yere, yani 117nciliğe geri dönmüş olduk. Gerekli önlemleri almazsak, gelecek yıl bu sıramızı da arar duruma düşmemiz olasıdır.

Bukez geçmiş yıllardan farklı olarak genel değerlendirmelerin yanı sıra bir ana konuyu ve iki temel sektörü öne çıkardık.

Bu yılki raporumuzun ana teması “ekonomi yönetimidir”. Ekonomi yönetimi ekonominin iyi idare edilmesinden çok daha geniş bir çerçeve çizer. Tüm kurumlarınızın, yönetimin farklı noktalarında olanların ve ilgili tüm kesimlerin ortak bir amaç doğrultusunda kurgulanmasını; ekonomi biliminin ortak stratejide etkin kullanılmasını ve ilgili bütün tarafların katılımıyla günlük kararların uzun vadeli vizyonla aynı paralelde ilerlemesini anlatır. Sürecin her aşamasında verimlilik ve koordinasyon esastır.

Raporda ayrıca iki sektörün rekabet edebilirliğini mercek altına aldık. Raporumuzu kaleme alan ekonomistlerimiz ülkemizdeki “perakende ticaret” ve “turizm” sektörlerini rekabet edebilirlik kriterlerine göre inceleyip değerlendirmelerini paylaştılar.

Bu yıl birlikte çalıştığımız iki değerli ekonomistimizin seçimi bir rastlantı değildir. Geçtiğimiz yılki raporu kaleme alan Doç.Dr. Mustafa Besim ve ilk raporun yazarlarından Dr.Yenal Süreç, ilk iki yılın birikimini de katarak bu yılki raporu ürettiler. Böylece Odamızın uzman kadrosunun etkin desteğiyle raporlar arasında ve analizlerde de bir devamlılık sağladılar. Devamlılığın yanısıra bu raporda yenilikler de vardır. Bu yıl ilk olarak Performans Değerlendirme Matrisi sayesinde ilk iki raporda yapılan önerilerin ne kadarının icraata döküldüğünü (ya da dökülemediğini) görmek mümkün olacaktır.

Elinizde tuttuğunuz raporun bir diğer özelliğide Kıbrıs Türk Ticaret Odası’nın tamamen kendi kaynaklarıyla hazırladığı bir rapor olmasıdır. Geçmiş yılların aksine gerek içerik gerekse mali yönden KTTO’nun birikimleriyle değerli akademisyenlerimize kaleme

aldırılan rapor ve bu çerçevede yapılan tüm rekabet edebilirlik çalışmaları Odamız için bir övünç vesilesidir.

Kıbrıs Türk halkının en eski ve köklü kurumlarının başında gelen Kıbrıs Türk Ticaret Odası ve onu ayakta tutan değerli iş insanlarımız bu halktan aldıklarını fazlasıyla geri vermeyi bir görev bilmişlerdir. Odamız, yarım asrı aşan geçmişinde en zor dönemlerde bile ayakta kalmayı başarmış insanımızın yaşayan bir kanıtıdır. Bizler, ekonomik aklı ve kesimler arası diyalogu esas aldığımız sürece ekonomik varoluşumuzu bir başarı öyküsüne döndürebilecek kapasiteye sahip olduğumuza inanıyoruz.

Kıbrıs sorunundaki gelişmeler hangi yönde seyrederse seyretsin öncelikle bizim kendi üzerimize düşenleri tam yapmamız şarttır. Bu rapor, Odamızın bu yöndeki kararlılığının bir göstergesidir.

Bu vesileyle bu raporun hazırlanmasına katkı koyan kişi ve kurumlara teşekkürü bir borç bilirim.

Saygılarımla,

Günay Çerkez

Kıbrıs Türk Ticaret Odası Başkanı

Yönetici Özeti

Bu yıl üçüncüsü hazırlanan Rekabet Edebilirlik Raporu, Kuzey Kıbrıs ekonomisinin kritik bir dönemden geçtiği aşamada hazırlanmıştır. Kuzey Kıbrıs ekonomisi son yıllarda önemli ekonomik kayıplara neden olan derin bir ekonomik buhran yaşamaktadır. Bu süreç, Kuzey Kıbrıs ekonomisini zorunlu bir değişim sürecine girmeye zorlamıştır. Bu değişimin doğru zeminde gerçekleşmesi ve oluşacak yeni yapının etkinliğe, verimliliğe ve küreselleşen dünya ekonomileriyle rekabet edebilecek temellere dayanması Kuzey Kıbrıs halkının gelecek için daha iyi bir refah ve yaşam standardı yakalaması açısından çok önemlidir.

Elinizde bulunan Rekabet Edebilirlik Raporu bu değişim sürecine katkıda bulunacak anlayışla hazırlanmaya çalışılmıştır. Bu kapsamlı çalışma, ülkenin rekabet edebilirliğinin ne durumda olduğunu, ekonomideki mikro ve makro unsurları değerlendirerek tespit etmektedir. Ekonominin hangi alanlarda güçlü ve hangi alanlarda zayıf olduğunu detaylı bir şekilde ortaya koyan çalışmada, ülkenin ekonomik gelişimi için uzun vadede büyüme potansiyel alanları da tespit edilmiştir. Ayrıca rapor, ülke ekonomisinde verimliliği, etkinliği ve genelde rekabet edebilirliği artırmak için gereken ekonomik ve sosyal politikaların geliştirilebilmesi için ülkedeki tüm paydaşlara; hükümet, iş çevreleri, sendikalar ve diğer ilgili kesimlere de ışık tutmaktadır.

2010-2011 Kuzey Kıbrıs Rekabet Edebilirlik Raporu üç tematik bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde Kuzey Kıbrıs'ın ekonomik buhrandan çıkış süreci ve rekabet edebilirliğin hesaplanması ile ilgili yöntem kısaca tanıtılarak, Kuzey Kıbrıs'ın gelişim aşaması belirlenmiştir. Raporun ikinci bölümünde rekabet edebilirlik hesaplama sonuçları analiz edilerek Kuzey Kıbrıs'ın zayıf ve güçlü yanları on iki başlık altında detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu bölümde ayrıca performans değerlendirme (ilerleme) matrisi oluşturularak bugüne kadar hazırlanan rekabet edebilirlik raporlarında

yer alan rekabeti artırıcı önerilerin ne kadarının hayata geçtiğinin değerlendirilmesi yapılmıştır. Çalışmanın üçüncü kısmındaysa, diğer yıllardan farklı olarak, ülkenin rekabet edebilirliğiyle ilgili üç ayrı tematik çalışma sunulmuştur. Bunlardan ilki ekonomik yönetim sistemi üzerine, diğer iki tanesi de sektörel alanlarda turizm ve perakende ticaret sektörlerinin rekabet edebilirliği konularına yoğunlaşmıştır.

Rekabet Edebilirlik Raporu hazırlanırken gerek iş çevrelerinin görüşleri gerekse yayınlanmış istatistikler kullanılarak Dünya Ekonomik Formu'nun (World Economic Forum, WEF) geliştirdiği yöntemden yararlanılarak Kuzey Kıbrıs'ın rekabet edebilirliği hesaplanmıştır. Buna göre Kuzey Kıbrıs'ın 2010-2011 ülke puanı 3,51 olarak hesaplanmıştır. Bu puanla Kuzey Kıbrıs 140 ülke içerisinde 117'nci sıraya yerleşebilmiştir. Bu sonuç geçen yıla göre değerlendirildiğinde Kuzey Kıbrıs'ın rekabet edebilirliğinin önemli ölçüde gerilediği ve sıralamada 18 basamak birden geri düştüğünü göstermektedir. Bu sonucun önemli ölçüde 2009 yılında derinleşen ekonomik krizin etkisinden kaynaklandığı öngörülmektedir.

Kuzey Kıbrıs'ın bulunduğu coğrafya ve ekonomik etkileşim içerisinde olduğu başta Türkiye, Büyük Britanya ve Güney Kıbrıs'a göre rekabet edebilirliğine bakıldığında, durumun karşılaştırılamayacak kadar kötü durumda olduğu görülmektedir. Bu durum hiç kuşkusuz Kuzey Kıbrıs'ı dezavantajlı kılmakta ve ekonomik gelişiminin zorluklarla karşılaşacağını işaret etmektedir. Rekabet edebilirliğin hesaplanmasında kullanılan 12 başlıkta da kötü performans gösteren ve on bin Amerikan doları kişi başı geliri aşmış Kuzey Kıbrıs'ta, bir anlamda yaratılan gelirin sağlıklı ve sürdürülebilir olmadığı ortaya konulmaktadır.

Çalışmada rekabet edebilirlikle ilgili tespit edilen en dezavantajlı alanların geçen yıla benzer şekilde piyasanın küçüklüğü, makroekonomik istikrarsızlık, inovasyon eksikliği ve finans piyasasının gelişmemişliği. Bunun yanında Kuzey Kıbrıs'ın kendine göre daha iyi olduğu başlıklar sağlık ve ilköğretim, kurumlar ve yüksek öğretim. Bu başlıklarda Kuzey Kıbrıs avantajlı gibi görünse de, aslında özellikle "sağlık ve ilköğretimdeki" durum geçen yıla kıyasla önemli ölçüde bozulmuş ve 140 ülke arasında 73'üncü sırada yerini alabilmiştir. Bu bulgu ülkedeki sosyal yapının da bozulduğunu ve nüfusun ihtiyaçlarına yönelik etkin sosyo-ekonomik politikaların geliştirilmediğini göstermektedir.

Geçen yılın sonuçları bu yılın sonuçları ile karşılaştırıldığında toplam 12 başlıktan yalnızca "ürün piyasasının etkinliği", "finans piyasasının gelişmişliği" ve az da olsa "işletme gelişmişliği" alanlarında dünya sıralamasında ilerleme kaydedilmiştir. Diğer geriye kalan 9 başlıkta gerileme yaşanmıştır. Bu gerilemenin diğer ülkelere göre yüksek olmasının Kuzey Kıbrıs'taki son yıllarda yaşanan ekonomik bunalım yanında, Kuzey Kıbrıs'ın diğer ülkeler hızında gerekli yapılanma, değişim ve gelişim politikalarını hayata geçirememesinden kaynaklanmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde oluşturulan performans matrisiyle ortaya konulan bu gerçek, daha önce hazırlanan raporlarda rekabet edebilirliğin artırılabilmesi için yapılan önerilerin ne kadarının hayata geçirildiğini ortaya koymaktadır. Bu tespitler Kuzey Kıbrıs'ın değişen dünya koşullarına yeterince ayak uyduramadığını da göstermektedir.

Kuzey Kıbrıs'ın Rekabet Edebilirlik performansının 140 ülke içerisinde ancak 117 sırada yer bulabilmesi, ülkede yapısal sorunların halen daha devam ettiğini ve mevcut yapının sürdürülebilir bir yapı olmadığını göstermektedir. Böylece bugüne kadar izlenen yöntemin (yaklaşımın) istenilen güçte bir ekonomik yapıyı oluşturulamayacağı yaşanarak öğrenilmiştir. İnsanlarımız artık yeni yaklaşımlar arayışına girmeli ve toplumun istek ve ihtiyaçlarına yönelik etkinliği, verimliliği ve rekabet edebilirliği esas alan bir düzen için çalışmalıdır. Bu bağlamda, dünya örnekleri en etkili yaklaşımın "ekonomik yönetim" olduğu konusunda hem fikirdir.

Raporun tematik çalışmalarının yer aldığı üçüncü bölümde "ekonomik yönetim" yaklaşımı detaylı bir şekilde incelenmektedir. Ekonomik yönetim, açık ve öngörülebilir bir karar alma sürecinin; profesyonel bir bürokratik yönetimin; eylem ve işlemlerinden sorumlu bir hükümetin;

kamusal sürece aktif bir şekilde katılımında bulunan sivil toplumun ve hukukun üstünlüğünün geçerli olduğu bir düzeni ifade etmektedir. Yöneten-yönetilen ayrımı yerine yönetileni bir paydaş gören ve onun kararları doğrultusunda çalışan bir kamu yönetimi anlayışı öngörülmektedir. Bunlarla beraber, "hesap verebilirlik", "meşruiyetin sağlanması", "yönetimde saydamlık" ve "katılımcılık" gibi kavramlar da yönetişimin kurucu kavramları arasındadır. Bu anlayış ülkemizde insan merkezci yaklaşımların gelişmesine ve sivil toplumun kamu-vatandaş arasındaki köprüyü kurmada rol almasına yardımcı olabilecektir. İyi yönetim anlayışı sivil toplum hareketini, yönetişimin vazgeçilmezi olarak kabul etmektedir. İşte bu bağlamda Kıbrıs Türk Ticaret Odası (KTTÖ) gibi iş örgütleri, sendikalar ve akademisyenler politika geliştirme ve bunları hayata geçirilmesi süreçlerine dahil edilmelidirler.

Tematik çalışmalar bölümünde yer alan ilk sektörel analiz Kuzey Kıbrıs ekonomisinde önemli bir konuma sahip olduğu kabul edilen turizm sektörünü ele almaktadır. Bu bölümdeki analizler rekabet edebilirlik formatına bağlı kalınarak çalışılmıştır. Sektörler öncelikle, rekabet edebilirlikte temel gereksinimler olarak değerlendirilen altyapı, mevzuat ve eğitim yönünden değerlendirilip, sonrasındaysa etkinlik artırıcı ve inovasyon başlıklarında yer alan alt öğeler olan piyasaların gelişmişliği, teknolojik hazırlık ve ürün geliştirme yönlerinden değerlendirildiler. Analizlerde anketlere katılan ilgili sektör temsilcilerinin yanıtları ile yayınlanan istatistik veriler kullanılmıştır.

Turizm sektöründe fiziki altyapı alanında elektrik ve otoyol gibi belirli gelişmelerin sağlandığı ancak haberleşme ve arıtma gibi alanlarda yatırım ihtiyaçları bulunması yanında uygun nitelikli destek politikalarına ihtiyaç olduğu tespit edilmiştir. Özellikle belirli bir bölge içerisinde yer alan tesislerin ortak altyapı yatırımlarının desteklenmesi pozitif dışsallık yaratabilecek niteliktedir. Yine turizm sektörünün ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikte ara eleman yetiştirilmesine yönelik program ve okulların desteklenmesi yanında sezonluk işgücü sorununa çözüm getirebilecek düzenlemelerin de sektöre yardımcı olabileceği öngörülmektedir. Sektörde faaliyet gösteren işletmelerin organize ve koordineli çalışabilmesine yönelik sistemlerin tasarlanmasına ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Sunulacak hizmet kalitesi ve içeriğinden, tanıtıma, ulaşım kadar tüm aşamaların ve ilgili işletme temsilcilerinin de katılabileceği bir yapıdan bahsedilmektedir.

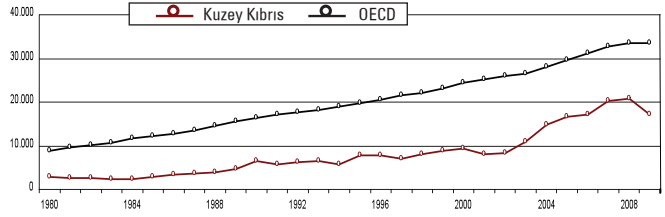
Perakende ticaret sektörü de rekabet edebilirlik yapısı içerisinde analiz edilerek sektörün eksiklikleri ve ihtiyaçları saptanmaya çalışılmıştır. Rekabet edebilirlikte temel gereksinimler başlığı altında sektörün ihtiyaç duyduğu yasal mevzuat ve kurumsal yapılar tanımlanmaya çalışılmıştır. Bu anlamda fikri ve sınai mülkiyeti koruyucu düzenlemelere duyulan ihtiyaç yanında piyasaların etkin çalışmasına katkı yapabilecek hukuki düzenlemelerden, ülkeye tüm giriş çıkış noktalarında eş uygulamalara yer verilmesinin gereğinden ve özellikle liman ve havalimanlarının fiziki yapılarının geliştirilmesi yanında hizmet kalitesinin yükseltilmesine kadar farklı önermeler yer almaktadır. Ayrıca piyasalarda yaşanan tahsilat sorunlarına yardımcı olabilecek icra-iflas gibi ilgili mevzuatların güncellenmesi yanında yargı süreçlerinin de daha etkin konuma getirilmesi gereği üzerinde durulmaktadır. Tüm bu adımların hem sektörün hem de ülkenin genel rekabet edebilirliğine olumlu katkılar yapacağı çok açıktır.

Kuzey Kıbrıs

Ana Göstergeler

Toplam Nüfus (bin), 2009.....	285
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) (milyon \$), 2009.....	3.334
Kişi Başına Düşen GSYİH (cari fiyatlarla, \$), 2009.....	13.292
GSYİH (SPG), dünya toplamındaki payı (%), 2009.....	0,0074

Kişi Başına Düşen GSYİH (SPG) (\$), 1980-2009

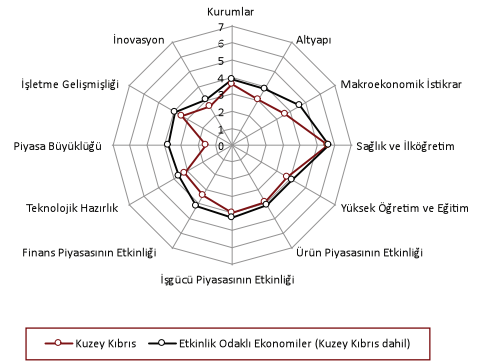
Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi

	Sıralama (140 üzerinden)	Puan (1-7)
Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi (GCI) 2010-2011.....	117	3,51
GCI 2009-2010 (134 üzerinden).....	99	3,66
GCI 2008-2009 (135 üzerinden).....	117	3,43

Temel Gereksinimler.....	101	3,95
Bölüm 1: Kurumlar.....	89	3,55
Bölüm 2: Altyapı.....	98	3,07
Bölüm 3: Makroekonomik istikrar.....	125	3,56
Bölüm 4: Sağlık ve ilköğretim.....	73	5,61

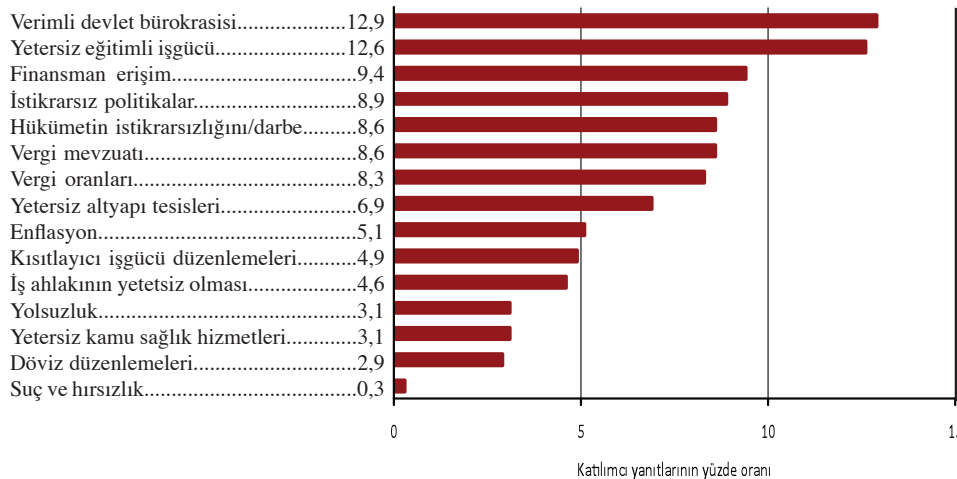
Etkinlik Artırıcılar.....	122	3,27
Bölüm 5: Yüksek öğretim ve eğitim.....	90	3,73
Bölüm 6: Ürün piyasasının etkinliği.....	105	3,82
Bölüm 7: İşgücü piyasasının etkinliği.....	110	3,95
Bölüm 8: Finans piyasasının gelişmişliği.....	116	3,37
Bölüm 9: Teknolojik hazırlık.....	94	3,23
Bölüm 10: Piyasa büyüklüğü.....	135	1,52

İnovasyon ve Gelişmişlik Faktörleri.....	113	2,98
Bölüm 11: İşletme gelişmişliği.....	106	3,37
Bölüm 12: İnovasyon.....	120	2,58

* Bu ekonomiler arasında Arnavutluk, Arjantin, Bosna Hersek, Brezilya, Bulgaristan, Cape Verde, Çin, Kolombiya, Kosta Rika, Dominik Cumhuriyeti, Ekvador, El Salvador, Ürdün, Lübnan, Makedonya, Malezya, Mauritius, Meksika, Karadağ, Namibya, Panama, Peru, Romanya, Rusya Federasyonu, Sırbistan, Güney Afrika, Tayland, Tunus ve Türkiye vardır.

İş yaparken karşılaşılan en problemleri faktörler

Not: Yönetici Görüşleri Anketi'ne katılanlara, 15 faktörlük listeden iş yaparken karşılaşılan en problemleri beş faktörü seçmeleri ve daha sonra da bunları 1 (en problemleri) ile 5 arasında değişen bir değerlendirme ölçeğine göre puanlamaları istendi. Katılımcıların her bir faktöre vermiş olduğu puanlama 15 soruya vermiş oldukları toplam puanlamaya oranlanmıştır.

Detaylı Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi

GÖSTERGE	SIRALAMA/140
Bölüm 1: Kurumlar	
1.01 Mülkiyet hakları.....	104
1.02 Fikri mülkiyet hakları.....	104
1.03 Kamu fonlarının aktarılması.....	87
1.04 Kamuoyunun siyasilere güveni.....	74
1.05 Düzensiz ödemeler ve rüşvet.....	89
1.06 Yargının bağımsızlığı.....	62
1.07 Hükümet yetkililerinin kararlarında adam kayırma.....	60
1.08 Kamu harcamalarının israfı.....	127
1.09 Devlet düzenlemelerinin yarattığı yük (bürokrasi).....	94
1.10 Uyuşmazlıkların çözümünde yasal çerçevenin etkinliği.....	107
1.11 Düzenlemelerin çözümünde yasal çerçevenin etkinliği.....	95
1.12 Hükümetin politika oluşturmadaki şeffaflığı.....	100
1.13 Terörizmin işletme maliyeti.....	68
1.14 Suç ve şiddetin işletme maliyeti.....	48
1.15 Organize suçlar.....	90
1.16 Polis hizmetlerinin güvenilirliği.....	55
1.17 Firmaların iş ahlakı.....	81
1.18 Finansal denetim ve raporlama standartlarının gücü.....	136
1.19 Kurumsal yönetişimin (yönetimin) etkinliği.....	138
1.20 Azınlık hissedarlarının çıkarlarının korunması.....	134
1.21 Yatırımcının korunması endeksi*.....	123
Bölüm 2: Altyapı	
2.01 Genel altyapının kalitesi.....	122
2.02 Yolların kalitesi.....	109
2.03 Demiryollarının kalitesi.....	n/a
2.04 Limanların kalitesi.....	133
2.05 Hava yolu taşımacılığının kalitesi.....	118
2.06 Mevcut koltuk kilometre*.....	118
2.07 Elektrik hizmetlerinin kalitesi.....	123
2.08 Sabit Telefon hatları*.....	33
2.09 Cep telefonu abone sayısı*.....	8
Bölüm 3: Makroekonomik İstikrar	
3.01 Devlet bütçe dengesi*.....	138
3.02 Ulusal tasarruf oranı*.....	120
3.03 Enflasyon*.....	99
3.04 Faiz oranları farkı*.....	119
3.05 Devlet borcu*.....	134
3.06 Ülke kredi derecelendirme notu*.....	n/a
Bölüm 4: Sağlık ve İlköğretim	
4.01 Sıtmanın işletmeye etkisi.....	91
4.02 Sıtma vakası*.....	1
4.03 Veremin işletmeye etkisi.....	73
4.04 Verem vakası*.....	32
4.05 HIV/AIDS'in işletmeye etkisi.....	66
4.06 HIV'in yaygınlığı*.....	1
4.07 Bebek ölüm oranı*.....	64
4.08 Ortalama ömür uzunluğu*.....	57
4.09 İlköğretim kalitesi.....	102
4.10 İlköğretime kayıt*.....	1
Bölüm 5: Yüksek Öğretim Ve Eğitim	
5.01 Orta öğretime kayıt*.....	65
5.02 Yüksek öğretime kayıt*.....	8
5.03 Eğitim sisteminin kalitesi.....	110
5.04 Matematik ve fen bilimleri eğitiminin kalitesi.....	99
5.05 Yöneticilik ve işletme okullarının kalitesi.....	121
5.06 Okullarda internet erişimi.....	44
5.07 Yerel düzeyde bilimsel araştırma ve eğitim hizmetleri.....	131
5.08 Çalışanlara eğitim verilmesi.....	121
Bölüm 6: Ürün Piyasasının Etkinliği	
6.01 Yerli piyasadaki rekabet yoğunluğu.....	102
6.02 Firma faaliyetlerinin egemenliği.....	105
6.03 Anti-tekel politikasının etkinliği.....	120
6.04 Vergilendirmenin etkinliği ve yaygınlığı.....	125
6.05 Toplam vergi oranı*.....	70
6.06 Şirket kurmak için gereken prosedür sayısı*.....	132

6.07 Şirket kurmak için gerekli süre*.....	91
6.08 Tarım politikasının maliyetleri.....	95
6.09 Ticaretin karşısındaki engeller.....	121
6.10 Ticaret ağırlıklı tarife oranı*.....	31
6.11 Yabancı mülkiyetin yaygınlığı.....	138
6.12 Doğrudan yabancı yatırımı düzenleyen kuralların etkisi.....	118
6.13 Gümrük prosedürlerinin yükü.....	132
6.14 Tüketici odaklı olma derecesi.....	70
6.15 Müşteri gelişmişliği.....	84

Bölüm 7: İşgücü Piyasasının Etkinliği

7.01 İşçi işveren ilişkilerinde işbirliği.....	100
7.02 Ücretlerin belirlenmesinde esneklik.....	98
7.03 İstihdam katılığı*.....	89
7.04 İşe alma ve işten çıkarma.....	13
7.05 İşten çıkarma maliyetleri*.....	21
7.06 Maaş ve üretkenlik.....	78
7.07 Profesyonel yönetime güven.....	122
7.08 Beyin göçü.....	125
7.09 Kadınların işgücü piyasasına katılımı*.....	107

Bölüm 8: Finans Piyasasının Gelişmişliği

8.01 Finansal hizmetlerin mevcudiyeti.....	124
8.02 Finansal hizmetlerin fiyat uygunluğu.....	121
8.03 Yerel sermaye piyasası aracılığı ile borçlanma.....	134
8.04 Banka kredilerine erişiminin kolaylık derecesi.....	117
8.05 Risk sermayesinin mevcudiyeti.....	134
8.06 Sermaye akışındaki sınırlamalar.....	114
8.07 Bankaların sağlamlığı.....	118
8.08 Menkul kıymetler borsasının düzenlenmesi.....	125
8.09 Yasal haklar endeksi*.....	39

Bölüm 9: Teknolojik Hazırlık

9.01 En son teknolojilerin bulunabilmesi.....	127
9.02 Firma düzeyinde teknoloji kullanımı.....	129
9.03 Doğrudan yabancı yatırım ve teknoloji transferi.....	132
9.04 İnternet kullanıcıları*.....	59
9.05 Geniş bant internet kullanıcıları*.....	71
9.07 İnternet bant genişliği*.....	17

Bölüm 10: Piyasa Büyüklüğü

10.01 Yerel piyasa büyüklüğü endeksi*.....	136
10.02 Yabancı piyasa büyüklüğü endeksi*.....	133

Bölüm 11: İşletme Gelişmişliği

11.01 Yerel tedarikçi sayısı.....	122
11.02 Yerel tedarikçi kalitesi.....	126
11.03 Küme sektörlerinin gelişmişlik durumu.....	120
11.04 Rekabet avantajının niteliği.....	60
11.05 Değer zinciri arzı.....	108
11.06 Uluslararası dağıtım ve pazarlamanın kontrolü.....	75
11.07 Üretim süreçlerinin gelişmişliği.....	113
11.08 Pazarlamacılığın boyutları.....	102
11.09 Yetki verme ve aktarma konusundaki isteklilik.....	86

Bölüm 12: İnovasyon

12.01 İnovasyon kapasitesi.....	103
12.02 Bilimsel araştırma kurumlarının kalitesi.....	106
12.03 Firmaların araştırma ve geliştirme harcamaları.....	139
12.04 Araştırmada özel sektör ve üniversitelerin işbirliği.....	106
12.05 Devletin ileri derecede teknoloji ürünleri satın alması.....	123
12.06 Bilim adamları ve mühendislerin bulunurluğu.....	123
12.07 Kullanım patentleri*.....	24

* Yönetici Görüşleri Anketi'nden elde edilmeyen veri (ham veri)

Not: Bu yılki sıralaması geçen yılki ülke sıralama değeri olan 99'un altında olan göstergeler ile bu yılki sıralaması geçen yılki sıralama değeri 99 ile bu yılki sıralama değeri 117 arasında olan ve geçen yıla göre sıralamada iyileşme gösteren göstergeler rekabet avantajı olarak kabul edilmiş ve bu göstergelerin sıralamaları **renklendirilmiştir**. Daha fazla bilgi ve açıklama için Ekteki "Ekonomi Profili nasıl okunmalı" bölümüne bakınız.

Giriş

Ekonomik Buhrandan Çıkarken Kuzey Kıbrıs

Rekabet Edebilirliğin Hesaplama Yöntemi ve Kuzey Kıbrıs'ın Gelişim Aşamasındaki Yerinin Belirlenmesi

Ekonomik Buhrandan Çıkarken Kuzey Kıbrıs

Küresel Rekabet Edebilirlik 2010-2011 yıllık raporu dünya ekonomilerinin geleceği ile ilgili belirsizliklerin yoğun olduğu bir dönemde hazırlanmıştır. Benzer durum Kuzey Kıbrıs ekonomisi için hazırlanan rekabet edebilirlik raporu için de söz konusudur. Kuzey Kıbrıs ekonomisi derinden yaşadığı ekonomik buhrandan çıkmaya çalıştığı bir dönemden geçmektedir. Kısa ekonomik tarihinde Kuzey Kıbrıs ilk kez bu kadar derin ekonomik küçülme yaşamıştır. 2007 yılının ikinci yarısında başlayan yerel ekonomik kriz, 2008 yılı sonundan itibaren küresel krizin de devreye girmesiyle derinleşmiş ve ekonomik buhrana dönüşmüştür. Bu ekonomik gerileme sürecinde ülkenin toplam üretimi yüzde 10'a yakın gerilemiş ve kişi başına düşen gelirin 15 binden 13 bin Amerikan dolarına gerilemesine neden olmuştur.

2010 yılı itibarıyla ithalat ve tüketim vergi gelirleri gibi belli ekonomik göstergelerde olumlu gelişmeler gözlemlense de yaşanan krizin iki yılı aşması ve yarattığı olumsuz refah etkisinin derin olması, krizden çıkış sürecini zorlaştırmaktadır. Bunun yanında Kuzey Kıbrıs'ın ekonomik krize yapısal sorunlarla girmesi ve kamunun mali sıkıntıda olması, politika üreticilerin manevra kabiliyetini sınırlamış ve dünya örnekleri aksine hükümetlerimiz genişletici ekonomik politikalar uygulayamamışlardır. Türkiye Cumhuriyeti ile imzalanan "2010-2012 Kamunun Etkinliğinin ve Özel Sektörün Rekabet Gücünün Artırılması" programının uygulamaya girdiği 2010 yılı başı itibarıyla programın ilk aşamada daha fazla mali disipline yönelik olması ve daralan talebi genişletici politikalardan yoksun olması, ekonominin büyüme yönündeki beklentilerini olumsuz etkilemiş ve iyileşme yeterince gerçekleşmemiştir.

Yaşanan tecrübeler ve geline ekonomik aşama, artık ekonomimizde uygulanacak politikaların orta vadede istikrarlı ve sürdürülebilir bir ekonomik yapıyı oluşturmaya yönelik olması gerektiğini göstermektedir. Bu bağlamda orta ve uzun vadede sürdürülebilir bir kalkınma ve rekabet edebilirlik için ön koşul olan başta mali istikrar, altyapı, sağlık ve eğitime yönelik yatırımlar yapılması hayati önem taşımaktadır. Bu tarz yatırımlardan ödün vermek özel sektörün gelişimini engelleyeceği gibi uzun vadede toplum refahının gelişimini de olumsuz etkileyecektir.

Öte yandan, yukarıda ifade edilen orta ve uzun vadeye yönelik politikalara ilaveten, bugünkü olumsuz ekonomik şartlarda gereken, orta ve uzun vadeli rekabet edebilirlik temellerine yönelik bir paket olmalıdır. Bu yaklaşım (paket) ayrıca ekonomide büyüme potansiyellerini artırma ve krizden

daha hızlı çıkmaya yönelik olmalıdır. Genişletici yapıya sahip olması gereken bu paket, katı kamu harcamalarını kötüleştirecek yapıda değil daha fazla özel sektör yatırım harcamalarını artırmaya yönelik, orta vadede maliye açıklarının elimine edilmesine ve rekabet edebilirliği tamamlayacak nitelikte olmalıdır. Bunun için de başta performansı yüksek bir kamu maliye yapısı ve toplamda kaynakları etkin kullanan bir kamu yapısına ihtiyaç vardır.

Rekabet edebilir ekonomilerde temel anlayış ve yaklaşım, ülke kaynaklarının verimli alanlara yönelik kullanılmasıdır. İnsanoğlu için olmazsa olmaz olan refah, rekabet edebilirliğin temelini oluşturan verimliliğin bir sonucu, ürünüdür. Rekabet edebilirliği destekleyen bir ekonomik ortam, yüksek geliri sağlamaya yardımcı olan ve geleceğe yönelik güçlü ekonomik performansa sahip olmak için gerekli kurum, kuruluş ve mekanizmaların yerinde olmasıdır.

Rekabet edebilirlik çalışması, ülke ekonomisinin mikro ve makro rekabet edebilirlik temellerinden oluşan, statik ve dinamik olguları dikkate alarak gerçekleştirilen çok kapsamlı bir çalışmadır. Rekabet edebilirlik, ülke kurumları, geliştirilen politikalar ve ekonomideki verimliliği belirleyen faktörler serisinden oluşur.

Rekabet edebilirlik çalışmaları, ekonomilerin sürdürülebilir ekonomik büyümeyi ve refahı sağlamak için gereken birçok faktörü ve olguyu incelemektedir. Bu amaçla Kıbrıs Türk Ticaret Odası'nın bu yıl üçüncüsünü hazırladığı rekabet edebilirlik raporuyla, yürütmedeki karar alıcılara, iş insanlarına ve toplumun diğer ilgili paydaşlarına, ülkedeki verimliliği ve rekabet edebilirliğin durumu, karşılaşılan sorunları, gerekli kıstasları, çözüm önerileriyle sunmaya ve bu konuda kamuoyu yaratarak ekonomik gelişimize katkı koymaya çalışmaktadır.

İçinde bulunduğumuz bu ekonomik bunalımdan daha hızlı ve aslında bu buhranı bir fırsat kabul ederek, doğru ve sürdürülebilir bir ekonomik yapıyı oluşturmak için uygun ve etkin politikalar üretilmelidir. Bu çerçevede rekabet edebilirlik çalışması kapsam, içerik ve dayandığı temeller açısından, bilgi edinme ve doğru politikaların geliştirilmesi için rehber olarak da kullanabileceğimiz önemli bir çalışmadır. Rekabet edebilirlik anlayışı toplumun yüksek refaha ulaşması için gereken bütün olguları içerisinde barındırmaktadır.

Rekabet Edebilirliğin Hesaplama Yöntemi ve Kuzey Kıbrıs'ın Gelişim Aşamasındaki Yerinin Belirlenmesi

Ülkelerin rekabet edebilirliğinin hesaplanmasında kullanılan kapsamlı ve sofistike yöntemin temel dayanağı, ekonomilerinde bulunan kurumların, geliştirilen politikaların ve emek, sermaye gibi üretim faktörlerinin ne derece verimli olduklarıyla ilgilidir. Bu temel anlayışla WEF geliştirdiği endekste 12 değişik bölüm altında rekabet edebilirliği ölçmeye çalışmaktadır. Şekil 1'de görüldüğü üzere rekabet edebilirliğin dayandığı 12 bölüm, her biri farklı kalkınma (gelişim) aşamasında olacak şekilde üç ana başlık altında düzenlenmiştir. Bu ölçüm yapılmadan önce ülkeler gelişim aşamalarına göre sınıflandırılmakta ve ülke ağırlıkları belirlenerek hesaplama ona göre yapılmaktadır. Bunun nedeni 140 ekonominin tümünün de aynı kalkınma aşamasında olmamasından kaynaklanmaktadır.

Ülkelerin gelişim aşamalarını belirlemek için iki kriter kullanılmaktadır. Bunların birincisi, kişi başı gayri safi yurtiçi hasıla düzeyidir. İkincisi ise ülke ekonomilerin ne ölçüde faktör odaklı olduğunu ölçmeye yönelik oluşturulmuş değişkendir[1]. Bu iki kriterin değerlendirilmesi sonucunda ekonomiler faktör odaklı, etkinlik odaklı ve inovasyon odaklı olmak üzere üç ana başlık altında sınıflandırılırlar. Bunun yanında, iki gelişim aşaması arasında yer alan ekonomiler geçiş aşamasında sınıflandırılacaklardır.

Bir ekonominin puanlaması Rekabet Edebilirliğin 12 bölümü ile ilgili geliştirilen ve iş çevrelerine dağıtılan 130 sorudan oluşan 'Yönetici Görüşleri Anketi'ne verilen cevaplar kullanılarak yapılmaktadır. Bunun yanında, ilgili ekonomide yayınlanmış ekonomik ve sosyal istatistiklerden de yararlanarak hesaplamalar tamamlanmaktadır. Her bölüm ve içerisinde yer alan sorular kendi başlık konusuna göre ayrı ayrı puanlanmakta ve ardından genel ülke puanına ulaşılmaktadır. Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi (Global Competitiveness Index, GCI) rakamları 1 ile 7 arasında değişmektedir. 1 en düşük rekabet düzeyini, 7 ise en yüksek rekabet düzeyini ifade etmektedir. Bu standart hesaplama yöntemi sonucunda, ülkelerin diğer ülkelere göre rekabet edebilirlik durumu karşılaştırmalı olarak kolayca belirlenebilmektedir. Kullanılan yöntem ile ilgili detaylı bilgi EK3'te sunulmuştur.

[1] Bu ikinci kriterde ülkenin toplam mal ve hizmet ihracatında, doğal kaynak ihracat payının ne olduğu dikkate alınır. Bu payın %70' den fazla olması durumunda ekonominin büyük ölçüde faktör odaklı olduğuna karar verilir.

Şekil 1: Rekabet Edebilirliğin 12 Bölümü

Yukarıda özetlenen WEF'in geliştirdiği bu yöntem, bu yıl üçüncü kez kullanılarak Kuzey Kıbrıs ekonomisinin rekabet edebilirliği hesaplanmıştır.

İstenilen tüm istatistiklerin bulunmasında bazı sorunlar yaşanmış olsa da, belli tahmin ve yaklaşımlarla sorun minimize edilerek çalışma tamamlanabilmektedir.

Kuzey Kıbrıs ekonomisinin 2010-2011 rekabet edebilirliğinin hesaplanması için birinci adım olarak gelişim aşaması belirlenmiş ve aşağıdaki Tablo 1' de sunulmuştur. Rekabet edebilirliği hesaplamak için oluşturulan ve yukarıda belirtilen 12 başlık bütün ekonomilerin gelişimi için çok önemlidir. Yalnız, temel ekonomik teoriden de bilindiği üzere, ülkeler değişik gelişim aşamalarda ilgili konu başlıklarından değişik derecede etkilenmektedirler. Bir örnekle bunu açıklamak gerekirse, Kuzey Kıbrıs'ın rekabet edebilirliğini artırmak için gereken kriterler geliri daha yüksek olan örneğin İsveç ile aynı olmayacaktır. Zira Kuzey Kıbrıs ile İsveç farklı gelişim aşamalarında dırlar. Kuzey Kıbrıs'ın daha rekabet edebilir olması için mal piyasasını daha etkin kılmak gerekli iken, İsveç bu sorunları aşmış ve kendi rekabet edebilirliğini artırmak için daha fazla inovasyon gibi konulara eğilmesi gerekmektedir. Bunun yanında gelişmişliği farklı olan ekonomilerde maaş ve ücretler farklıdır.

Gelişim aşamasında olan ekonomilerde ücretlerde de artma eğilimindedir ve buna paralel olarak daha yüksek geliri korumak için emek verimliliğinin de iyileşmesi gerekmektedir. Dolayısıyla değişik ülkelerin rekabet edebilirlikleri hesaplanırken mevcut gelişim aşamaları dikkate alınarak hesaplama ona göre yapılmalıdır.

Not: Bu ikinci kriterde ülkenin toplam mal ve hizmet ihracatında, doğal kaynak ihracat payının ne olduğu dikkate alınır. Bu payın %70'den fazla olması durumunda ekonominin büyük ölçüde faktör odaklı olduğuna karar verilir.

Tablo 1: Gelişim Aşamalarına Göre Bazı Ekonomiler

Gelişim Aşamaları	1 Faktör Odaklı	1-2 Geçiş	2 Etkinlik Odaklı	2-3 Geçiş	3 İnovasyon Odaklı
Ekonomiler	Bolivya Kırgız Cumhuriyeti Senegal Zambiya	Ermenistan İran Kuveyt S. Arabistan Venezuela	Bosna Hersek Kuzey Kıbrıs Meksika Sırbistan Türkiye	Barbados Çili Hırvatistan Polonya Uruguay	Belçika Birleşik Krallık Güney Kıbrıs İsviçre Malta

2009 yılı istatistiklerine göre kişi başına geliri 13,000 Amerikan doları civarında olan Kuzey Kıbrıs'ın, gelir kriterine göre etkinlik odaklı aşama ile inovasyon odaklı aşama arasındaki geçiş ekonomileri ile birlikte yer alması gerekirdi. Ancak, birincil veri kaynağı olarak iş çevrelerinin anket sonuçlarından oluşturulan göstergeler ve bunun yanında diğer ikincil veri kaynağı olarak istatistikler incelendiğinde, Kuzey Kıbrıs ekonomisinin ancak etkinlik odaklı gelişim aşamasında olabileceğine karar verilmiştir. Özellikle geçiş döneminde olan diğer ekonomilerin istatistikleriyle Kuzey Kıbrıs ekonomisinin istatistikleri karşılaştırıldığında, Kuzey Kıbrıs göstergelerinin diğer ekonomilerden oldukça uzakta olduğu gözlemlenmiştir. Bu gerçeklerden yola çıkarak, Kuzey Kıbrıs ekonomisi 2'nci gelişim aşaması, diğer bir deyişle etkinlik odaklı aşamada yer almasına karar verilmiştir.

Buna göre, Kuzey Kıbrıs'ın rekabet edebilirlik hesaplamalarında temel gereksinimler başlığındaki bölümlerin toplamına ağırlık olarak %40, etkinlik başlığı altında yer alan bölümlerin toplamına %50 ve son olarak da inovasyon başlığı altındaki başlıklara da toplam %10 puan verilecektir.

Bu ağırlıklarla Kuzey Kıbrıs ekonomisinin rekabet edebilirliğini artırması için faktör piyasalarının etkinliğini iyileştirme yönünde yoğunlaşması ve firma bazında üretim aşamalarını daha etkin kılması öncelikleri arasında olmalıdır. Bunun için kilit faktörler arasında, yüksek öğretimin sektöre yönelik beşeri kaynak yetiştirmesi, mal ve hizmet piyasalarında etkinliğin yani rekabetin sağlanması, emek piyasasında esnekliğin olması ve finansal piyasaların ekonomiye daha etkin kaynak sağlayıcı olması bulunmaktadır. Bunun ötesinde, ölçek sorununun aşılması ve üretimde teknolojilerin daha yaygın ve güncel olması, Kuzey Kıbrıs ekonomisinin rekabet edebilirliğini önemli ölçüde artıracaktır.

Kuzey Kıbrıs'ta Rekabet Edebilirlik

Kuzey Kıbrıs Ekonomisinin Rekabet Gücü

Seçilmiş Ekonomilerle Performans Karşılaştırma

Kuzey Kıbrıs Ekonomisinin Üç Ana Başlık Altında Rekabet Edilebilirlik Bilançosu

Kuzey Kıbrıs'ın On İki Başlık Altında Yıllık Karşılaştırmalı Rekabet Edebilirliği

Performans Değerlendirme Matrisi

Sonuç

Kuzey Kıbrıs Ekonomisinin Rekabet Gücü

Her yıl olduğu gibi bu yıl da Dünya Ekonomik Formu (WEF) yıllık Küresel Rekabet Edebilirlik raporunu 2010-2011 dönemi için hazırlamıştır. Bu yıl hazırlanan raporda, Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksindeki (GCI) toplam ülke sayısı 134'den 139'a yükselmiştir [2]. Kuzey Kıbrıs'ın rekabet edebilirliği bir önceki bölümde de açıklanan yaklaşım ve birebir WEF yöntemini kullanarak hesaplanmış sıralamadaki yeri tespit edilmiştir. Kullanılan yöntemin aynı ve yönetici görüşleri anketi için seçilen firmalarında benzer firmalardan oluşması, çalışmanın barometre görevini görmesini de sağlayacaktır. Bunun yanında bir yıl içinde iş dünyasındaki algılamaların nasıl değiştiği konusunda da fikirler verecektir.

Tablo 2: Kuzey Kıbrıs Ekonomisinin Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksindeki Performansı (2008 - 2011)

	Puan (1-7)	Sıralama
GCI 2010-2011	3,51	117/140
GCI 2009-2010	3,65	99/134
GCI 2008-2009	3,45	117/135

2010-2011 dönemi için Kuzey Kıbrıs rekabet edebilirlik puanı 7 üzerinden 3,51 olarak hesaplanmıştır. Bu puan ile Kuzey Kıbrıs, Tablo 2 ve 3'den de takip edileceği üzere 140 ülke içerisinde ancak 117'inci sırayı alabilmiştir. WEF 2010-2011 Rekabet Edebilirlik raporunun belirlediği sıralamaya göre İsviçre 5,63 puanla geçen yıl olduğu gibi birinci sırayı korurken, geçen yılın 4'üncüsü olan İsveç önemli bir gelişme göstererek Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Singapur'u da geride bırakmış ve bu yılın ikincisi olmayı başarmıştır (Bkz. Tablo 3). Bu yıl sıralamada dikkati çeken diğer bir gelişme, Singapur'un rekabet edebilirlikte ABD'yi geride bırakarak üçüncü sırada yerini alması olmuştur. Bu durum ABD'de yaşanan finansal krizin etkilerinin hala devam ettiğini ve gelecekle ilgili olumlu beklentilerin riskler taşıdığını işaret etmektedir.

[2]: WEF 2010-2011 dönem raporuna Afrika'dan Angola, Cape Verde, Rwanda ve Swaziland, Orta Doğu'dan İran ve Lübnan yanında geçen yıl veri yetersizliğinden listeden çıkartılan Moldova bu yıl yeniden listeye eklenmiş ve son olarak geçen yıl dâhil olan Suriname bu yıl endekse eklenmemiştir. Böylelikle toplamda ülke sayısı 133 den 139 yükselmiştir.

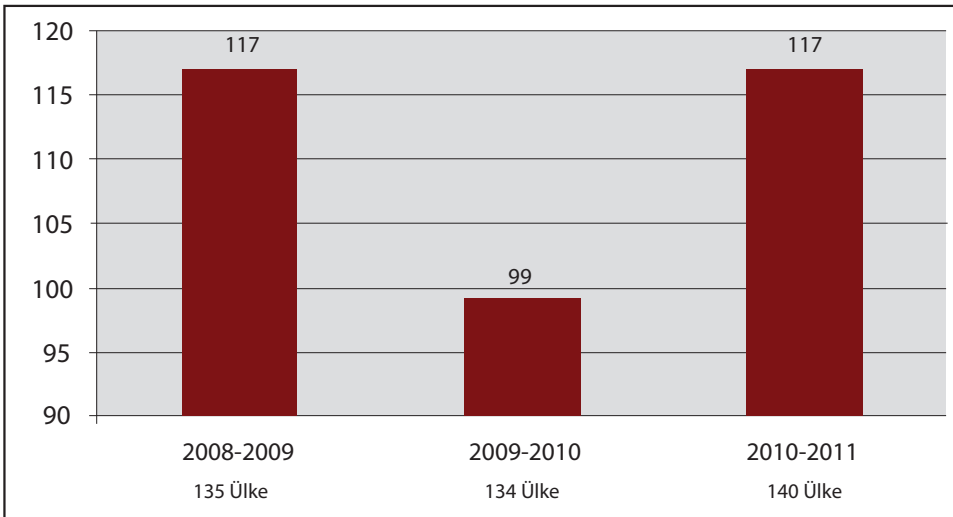
Bununla birlikte özellikle Avro Bölgesinde yaşanan kriz sürecinde sağlam durabilen ve Avrupa Birliği (AB) içerisinde güçlü ekonomisiyle krizden hızlı bir şekilde çıkma başarısını gösteren Almanya sıralamada iki basamak yükselerek ABD'den sonra 5'inci sırayı almıştır. Yine Avro Bölgesinde bulunan Yunanistan, rekabet edebilirliği zayıf bir durumda girdiği krizden çok daha kötü etkilenmiş ve sıralamada 12 sıra gerileyerek 140 ülke içerisinde 83'üncü olarak yerini almıştır. Bu örnekle rekabet edebilirlik çalışmasının gerek mikro gerekse makro unsurları dikkate alarak kapsamlı bir çalışma olduğu ve dünyada yaşananlarla birebir örtüştüğünü bir daha göstermekte ve bu çalışmanın politika geliştirecekler için önemli bir kaynak oluşturabileceğini ispatlamaktadır.

Dünya ekonomisinin ABD ve AB yanında yeni büyüme motorları olarak kabul edilen Çin ve Hindistan sırasıyla 27 ve 51 sırayı alırken, diğer gelişen piyasalar olarak tanımlanan Brezilya, Meksika ve Rusya 50 ve 60'ıncı sıralarda yerlerini korumuşlardır. Kuzey Kıbrıs'ın en büyük ticari ortağı olan Türkiye ve Birleşik Krallık geçen yıla benzer bir durumda yerlerini büyük ölçüde koruyarak sırasıyla 61'inci ve 12'inci olmuşlardır. Kuzey Kıbrıs ekonomisinin özellikle perakende ticaretinde etkileşim içerisinde olduğu Güney Kıbrıs ekonomisi rekabet edebilirliği görece olarak 6 sıra birden gerilemiş ve 34'üncü sıradan 40'ıncı sırada yerlerini almıştır. 2010-2011 Rekabet Edebilirlik açısından sıralamada en kötü üç ekonomi sondan başlayarak sırasıyla Çad, Angola ve Brunudi gelmektedir. Bu ülkelerin puanları 7 üzerinden üçün altındadır (Bkz. Tablo3).

Kuzey Kıbrıs'ın rekabet edebilirlik durumu 2009 yılında yaşanan %6'yı aşan ekonomik küçülme ile önemli ölçüde hesaplamalara yansımış ve ülke puanı geçen yıla göre 3,65 den 3,51 gerilemiştir. Tablo 2 ve Şekil 2 den de görüleceği üzere 3,51'lik puanla Kuzey Kıbrıs 18 sıra birden gerileyerek 140 ekonomi içerisinde 117'inci sırada yerini almıştır. Ülke puanının hesaplamasında kullanılan yayınlanmış 2009 istatistikleri yanında 2010 yazında tamamlanan yönetici iş anketi sonuçları da kullanılmıştır. Bu anket sonuçlarının da kötü çıkması, özellikle iş çevrelerinin 2010 yılı yazı itibarıyla hala daha ekonomi ile ilgili beklentilerinin olumsuz ve algılamının negatif olduğunu göstermektedir. Bu da bizlere ekonomide önemli paydaş olan iş kesimlerinin ekonominin gidişatı ve pozitif yöne dönmesi ile ilgili endişelerin devam ettiğini ve dolayısıyla toparlanmanın daha gecikmeli olacağını işaret etmektedir.

Kuzey Kıbrıs ekonomisindeki krizin dünya ekonomilerinden de farklı olarak 2007 yılının ikinci yılından itibaren patlak vermesi ve sonrasında küresel krizin de devreye girmesiyle uzun sürmesi genel ekonomik göstergeleri kötü etkilediği gibi iş çevrelerinin algılamalarını da olumsuz etkilemiştir. Ekonomilerde şirketlerin yatırım ve üretim planlaması, hane halklarının tüketimi beklentilerle birebir ilişkilidir. Bu bağlamda beklentileri olumluya çevirmek ve ekonomideki aktiviteyi artırmak için icraattaki politika üreticilerine büyük görevler düşmektedir. Kendi yerel krizimiz 2007 yılının ikinci yarısında patlak vermesine rağmen, politika üreticilerin krizin aşılması için ve beklentileri olumluya çevirmeye yönelik adımlar atmaması, 2010 yılı yazında bile iş çevrelerinin ekonomik gelişim ile ilgili algılamalarının olumsuz olmasına neden olmuştur.

Şekil 2: Kuzey Kıbrıs'ın GCI Sıralamasındaki Gelişimi (2008-2011)

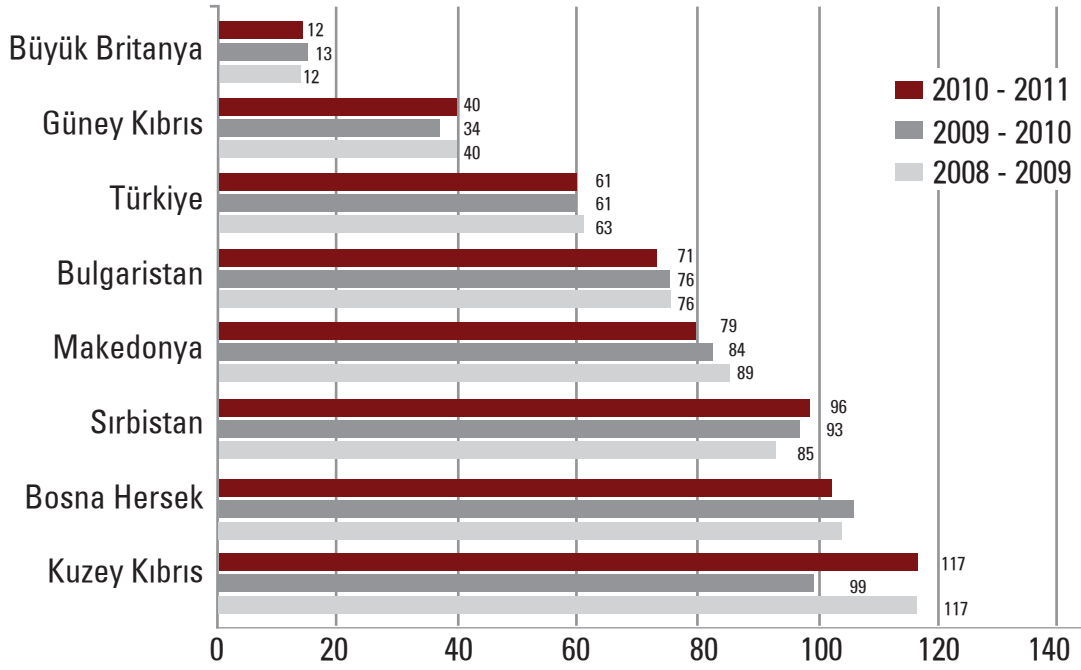
Tablo 3: Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi 2010-2011 Sıralaması ve 2009-2010 Karşılaştırması

Ülke/Ekonomi	GCI 2010-2011		GCI 2009-2010	Ülke/Ekonomi	GCI 2010-2011		GCI 2009-2010
	Sıralama	Skor			Sıralama	Skor	
İsviçre	1	5,63	1	Kazakistan	72	4,12	67
İsveç	2	5,56	4	Peru	73	4,11	78
Singapur	3	5,48	3	Namibya	74	4,09	74
Amerika Birleşik Devletleri	4	5,43	2	Fas	75	4,08	73
Almanya	5	5,39	7	Botsvana	76	4,05	66
Japonya	6	5,37	8	Hırvatistan	77	4,04	72
Finlandiya	7	5,37	6	Guatemala	78	4,04	80
Hollanda	8	5,33	10	Makedonya	79	4,02	84
Danimarka	9	5,32	5	Ruanda	80	4,00	n/a
Kanada	10	5,30	9	Mısır	81	4,00	70
Hong Kong	11	5,30	11	El Salvador	82	3,99	77
Birleşik Krallık	12	5,25	13	Yunanistan	83	3,99	71
Tayvan	13	5,21	12	Trinidad ve Tobago	84	3,97	86
Norveç	14	5,14	14	Filipinler	85	3,96	87
Fransa	15	5,13	16	Cezayir	86	3,96	73
Avustralya	16	5,11	15	Arjantin	87	3,95	85
Katar	17	5,10	22	Arnavutluk	88	3,94	96
Avusturya	18	5,09	17	Ukrayna	89	3,90	82
Belçika	19	5,07	18	Gambia	90	3,90	81
Lüksemburg	20	5,05	21	Honduras	91	3,89	89
Suudi Arabistan	21	4,95	28	Lübnan	92	3,89	n/a
Kore, Cum.	22	4,93	19	Gürcistan	93	3,86	90
Yeni Zelanda	23	4,92	20	Moldovya	94	3,86	n/a
İsrail	24	4,91	27	Jamaika	95	3,85	91
Birleşik Arap Emir.	25	4,89	23	Sırbistan	96	3,84	93
Malezya	26	4,88	24	Suriye	97	3,79	94
Çin	27	4,84	29	Ermenistan	98	3,76	97
Brunei	28	4,75	32	Moğolistan	99	3,75	117
İrlanda	29	4,74	25	Libya	100	3,74	88
Şili	30	4,69	30	Dominik Cumhuriyeti	101	3,72	95
İzlanda	31	4,68	26	Bosna Hersek	102	3,70	109
Tunus	32	4,65	40	Benin	103	3,69	103
Estonya	33	4,61	35	Senegal	104	3,67	92
Umman	34	4,61	41	Ekvador	105	3,65	105
Kuveyt	35	4,59	39	Kenya	106	3,65	98
Çek Cumh.	36	4,57	31	Bangladeş	107	3,64	106
Bahreyn	37	4,54	38	Bolivya	108	3,64	120
Tayland	38	4,51	36	Kamboçya	109	3,63	110
Polonya	39	4,51	46	Guyana	110	3,62	104
Güney Kıbrıs	40	4,50	34	Kamerun	111	3,58	111
Porto Riko	41	4,49	42	Nikaragua	112	3,57	115
İspanya	42	4,49	33	Tanzanya	113	3,56	100
Barbados	43	4,45	44	Gana	114	3,56	114
Endonezya	44	4,43	54	Zambia	115	3,55	112
Slovenya	45	4,42	37	Tacikistan	116	3,53	122
Portekiz	46	4,38	43	Cape Verde	117	3,51	n/a
Litvanya	47	4,38	53	Kuzey Kıbrıs	117	3,51	99
İtalya	48	4,37	48	Uganda	118	3,51	108
Karadağ	49	4,36	62	Etiyopya	119	3,51	118
Malta	50	4,34	52	Paraguay	120	3,49	124
Hindistan	51	4,33	49	Kırgızistan Cumhuriyeti	121	3,49	123
Macaristan	52	4,33	58	Venezuela	122	3,48	113
Panama	53	4,33	59	Pakistan	123	3,48	101
Güney Afrika	54	4,32	45	Madagaskar	124	3,46	121
Mauritus	55	4,32	57	Malavi	125	3,45	119
Kosta Rika	56	4,31	55	Svaziland	126	3,40	n/a
Azerbaycan	57	4,29	51	Nijerya	127	3,38	99
Brezilya	58	4,28	56	Lesoto	128	3,36	107
Vietnam	59	4,27	75	Fildişi Sahili	129	3,35	116
Slovak Cumhuriyeti	60	4,25	47	Nepal	130	3,34	125
Türkiye	61	4,25	61	Mozambik	131	3,32	129
Sri Lanka	62	4,25	79	Mali	132	3,28	130
Rusya Federasyonu	63	4,24	63	Doğu Timor	133	3,23	126
Uruguay	64	4,23	65	Burkina Faso	134	3,20	128
Ürdün	65	4,21	50	Moritanya	135	3,14	127
Meksika	66	4,19	60	Zimbabve	136	3,03	132
Romanya	67	4,16	64	Burunudi	137	2,96	133
Kolombiya	68	4,14	69	Angola	138	2,93	n/a
İran	69	4,14	n/a	Çad	139	2,73	131
Letonya	70	4,14	68				
Bulgaristan	71	4,13	76				

Çok ilginç bir şekilde Kuzey Kıbrıs'ın dünya sıralamasındaki yeri iki yıl öncesinde bulunduğu 117'inci sıraya gerilemiştir. Her ne kadar da 2010-2011 dönemindeki rekabet edebilirlik puanı (3,51) 2008-2009'a (3,43) göre daha yüksek olsa da sıralamada 140 ülke içerisinde aynı sıraya yerleşmiştir. Bunun bir açıklaması, Kuzey Kıbrıs'ın rekabet edebilirliğinin 2008-2009 dönemine göre arttığı fakat diğer ekonomilere görece olarak yeterince artmadığı olarak açıklanabilir. Bu da Kuzey Kıbrıs'ın gerek kriz gerekse küresel diğer gelişimlere yönelik etkin ve yeterince politikalar geliştiremediğini göstermektedir. Küresel gelişim ve değişime ayak uyduramayan Kuzey Kıbrıs dünya ortalamasının çok gerisinde kalmıştır.

Kuzey Kıbrıs'ın elde ettiği puan ve sıralama ile Zambiya, Tacikistan, Etiyopya ve Uganda gibi düşük gelir ve yaşam standartları kötü olan ülkeler arasında yer almaktadır. Bu bağlamda Kuzey Kıbrıs'ın gerçeklerini dikkate alındığında, Kuzey Kıbrıs'ın bu derece kötü durumda olmadığı ve gelirinin, altyapısının, eğitim ve sağlık sisteminin ve finans piyasalarının bahse konu ekonomilerden çok daha iyi durumda olduğu rahatlıkla söylenebilir. Bunun yanında makro ekonomik gösterge olarak özellikle bütçe açıklarının, kamu borç stokunun ve piyasanın sığ olduğu konusunda durumun geçen yıla göre kötüleştiği de bilinmektedir. Yalnızca gösterge puanlarının kötü olmasıyla sıralamada 117'inci olunmasını tam olarak açıklamamaktadır. Sıralamada bu derece kötü olunmasına neden olan en önemli unsurun iş çevrelerine yönelik gerçekleştirilen yönetici görüşleri anketi olduğu ortaya çıkmaktadır. Özellikle 2008 yılından beridir uygulanan bu anketin kriz dönemlerine rast gelmesi sonucu algılamaların olumsuz yönde etkilenmesi bu durumun önemli bir nedenidir. Bunun yanında Kıbrıslı Türk iş insanının rekabet edebilirlik bölümlerinde kendilerini olduğundan daha kötü göstermek isteme eğilimi de düşünülebilir. Bu durum diğer ülke anket örneklerinde de tespit edilmiş bir gerçektir. Yalnız bunun neden böyle olduğunun üzerinde durulması gerekmektedir. Eğer bir ülkede uygulanan ekonomik ve sosyal politikalar anlaşılmaz, uygulanan politikalar benimsenmez ve icraatın dinamik ekonomi süreçlerinde gerekli tedbir ve önlemleri yeterince almaz ise bu iş çevrelerinin beklentilerini olumsuz etkilemekte ve nihayetinde algılamaların negatif olmasına neden olmaktadır. İşte bu bağlamda hükümet edenlerin icraatları büyük önem taşımaktadır. Bu olguyu ve gerçeği dikkate alarak çalışmanın üçüncü bölümünde ekonomik yönetim işe ilgili detaylı bir çalışma sunulmuştur.

Şekil 3: Kuzey Kıbrıs'ın Seçilmiş Ekonomilere Göre Rekabet Edebilirlik Performansı

Seçilmiş Ekonomilerle Performans Karşılaştırma

Kuzey Kıbrıs'ın rekabet edebilirliğinin süreç içerisinde nasıl geliştiğini ve belli ekonomilere göre durumunun ne olduğunu belirlemek üzere raporun bu bölümünde karşılaştırmalar yapılmıştır. Bu bağlamda Kuzey Kıbrıs ekonomisinin etkileşim içerisinde olduğu başta Türkiye, Büyük Britanya ve Güney Kıbrıs değerlendirmeye dâhil edilmiştir. Bunun yanında benzer gelişim aşamasında (Etkinlik Odaklı) olan nispeten küçük ekonomilerde bu gruba dahil edilmiştir.

Son üç yıllık dönemde genel olarak Britanya, Türkiye ve Güney Kıbrıs ekonomileri GCI sıralamasında yerlerini korumuşlardır. Küreselleşme sürecini büyük ölçüde tamamlamış bu ekonomilerde, yaşanan küresel kriz sonucunda en fazla Güney Kıbrıs etkilenecek ve 2009-2010 GCI sıralamasına göre 6 basamak gerileyerek 40'ıncı olmuştur. Bunun yanında, Doğu Avrupa ekonomileri olarak tanımlayabileceğimiz Bosna Hersek, Makedonya ve Bulgaristan son üç yılda iyileşme göstermiş ve sıralamada geçen yıllara göre daha iyi yerler bulabilmişlerdir. Aynı dönemde Sırbistan'ın rekabet edebilirliği kötüleşirken, özellikle Makedonya istikrarlı bir iyileşme göstermiştir. Bu tespit, ekonomi tarihi Kuzey Kıbrıs'a göre daha kısa olan ekonomilerde bile yerinde politikaların ülke gelişimini ve rekabet edebilirliğini artırabileceğini göstermektedir.

Kuzey Kıbrıs'ın yakın coğrafyasında bulunan ve etkileşim içerisinde bulunduğu Türkiye, Britanya ve Güney Kıbrıs rekabet edebilirlik durumu görece olarak çok daha iyi durumdadır. Bu durum Kuzey Kıbrıs'ın gelişimi dış pazarlara

açılmada ve hizmetler sektörü yanında katma değeri ve rekabet üstünlüğü olan üretim kapasitesini geliştirmede olduğu düşünülürse, karşılaştırılan ekonomilere göre avantajlı olmadığını göstermektedir. Toplamda seçilen ekonomilerin rekabet edebilirlik trendine bakıldığında, (Şekil 3) değişimin en fazla 7 basamak olduğunu görebilmekteyiz. Yalnız bu durum Kuzey Kıbrıs için farklı olmuştur ve bir yılda sıralamada 18 basamak birden değişmiştir. Bu da ülkede istikrar sorunu olduğunu ve ekonomik göstergelerin yüksek oranda değişebileceği gibi iş çevrelerinin algılamalarının da çokça değiştiğini göstermektedir. Bu durum hiç kuşkusuz tüketim ve yatırım kararlarının alınmasında sorun yaratmakta ve ülkenin gelişimi olumsuz etkilenmektedir.

Kuzey Kıbrıs Ekonomisinin Üç Ana Başlık Altında Rekabet Edebilirlik Bilançosu

Raporun bu kısmında rekabet edebilirlik endeksinin hesaplanmasında kullanılan ve ülkelerin gelişim aşamalarına göre ayrıştırıldıkları üç ana başlık değerlendirilecektir. Kuzey Kıbrıs'ın konu başlıklarıyla ilgili performansı 140 ülke içerisinde sırasıyla Temel gereksinimler (101inci), Etkinlik Artırıcılar (122inci) ve İnovasyon ve Gelişim Faktörleri (113üncü) olarak belirlenmiştir. Aşağıdaki şekil 4'ten de görüleceği üzere üç ana başlığın hesaplamasında kullanılan 12 bölümün (alt başlık) sıralamalarına da yer verilmiştir.

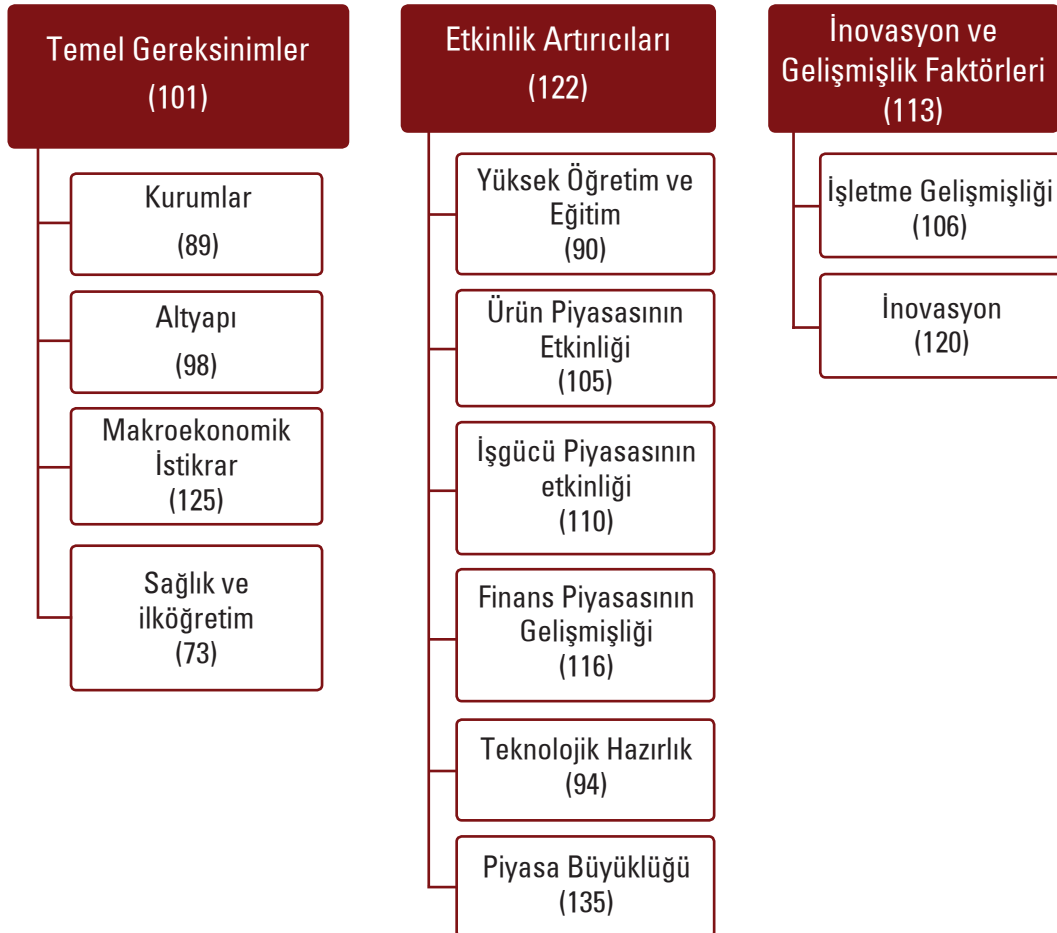
Burada en dikkat çeken bulgu, etkinlik odaklı ekonomiler grubunda olan Kuzey Kıbrıs'ın, rekabet edebilirliğini artırmak için gerekli olan etkinlik artırıcılarının sıralamadaki durumunun diğer ana başlıklara göre daha kötü olmasıdır. Kuzey Kıbrıs'ın rekabet edebilirliğini artırması için gerekli olan yüksek öğrenim ve eğitim, ürün piyasası ve işgücü piyasasının etkinliği ve bunun yanında finans piyasasının gelişmişliği konularında bir önceki yıla göre gelişim sağlayamaması, Kuzey Kıbrıs'ın rekabet edebilirlik puanının önemli ölçüde gerilmesine neden olmuştur. Hâlbuki burada temel hedef, ülkenin rekabet edebilirliğini artırmak için etkinlik artırıcılar üzerinde yoğunlaşma ve bunları daha iyiye götürecek politikaların üretilmesi olmalıydı.

Ülkedeki katma değer in yani gelirin artabilmesi verimliliğin ve etkinliğin artırılmasından geçmektedir. Bunların artması için de Kuzey Kıbrıs'ın potansiyel gelişim başlıklarını iyileştirmesi ve bu sayede rekabet edebilirliği artırması gerekmektedir. Şekil 4'den de görüleceği üzere en kötü etkinlik başlığı 135'inci sırada olduğumuz piyasa büyüklüğüdür. Bu sonuç, bir açıdan Kıbrıs sorunundan kaynaklanan nedenlerden dolayı piyasaya erişim zorluğu

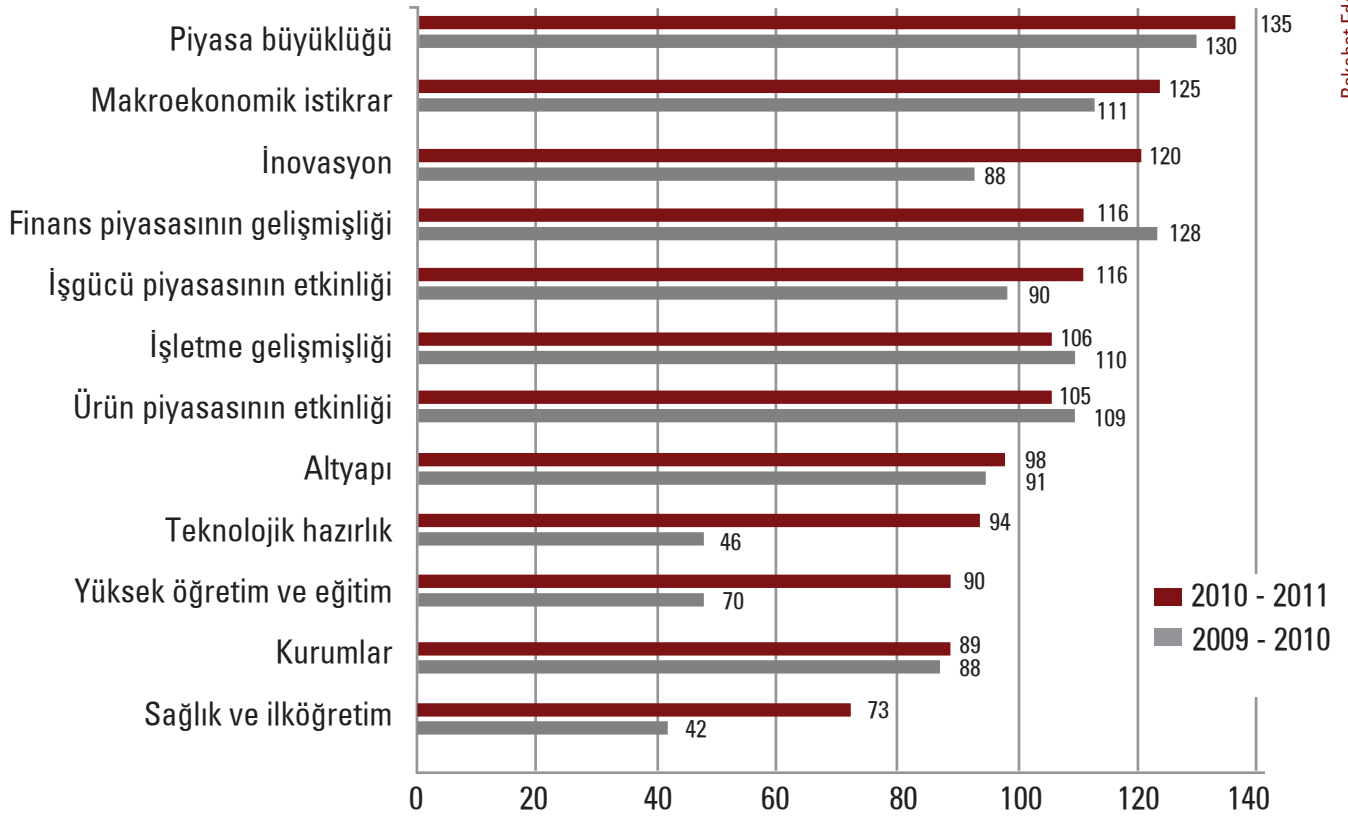
nedeni ile açıklanabilir. Yalnız bunun dışında yer alan işgücü piyasası ve ürün piyasasının etkinliği, yüksek öğrenim ve eğitim, teknoloji gibi konular, Kıbrıs sorunundan bağımsız iyileştirebileceğimiz ve ülkenin verimliliğini artırabileceğimiz konulardır. Politika üreticilerin özellikle etkinlik artırıcılar üzerinde yoğunlaşması ülke ekonomisinin rekabet edebilirliğinin iyileşmesine önemli ölçüde katkı koyabilecektir.

Ülkelerin gerek sosyal gerekse ekonomik gelişimi için en önemli unsurları teşkil eden temel gereksinimler (kurumlar, altyapı, makroekonomik istikrar, sağlık ve ilköğretim) Kuzey Kıbrıs bağlamında değerlendirildiğinde durumun gerçekten kötü olduğu ortaya çıkmaktadır.

Şekil 4: Üç Ana Başlık Altında Rekabet Edebilirlik

Şekil 5: 12 Başlığın İki Yıllık Karşılaştırması (2009-2010 ve 2010-2011)

Yapılan hesaplamalarda temel gereksinimlerde Kuzey Kıbrıs 140 ülke içerisinde ancak 101inci olabilmektedir. Her ne kadar da Kuzey Kıbrıs faktör odaklı ekonomiler sınıfında yer almasa ve rekabet edebilirliğini artırmada bu aşamanın etkinlik başlığı kadar ağırlığı olmasa da bu başlıklar ülke gelişimi için temel gereksinimlerdir. Temel gereksinimlerin yeterli olmaması, o ekonomide yatırım ikliminin, şirketlerin gelişim sağlama ve daha fazla üretme imkânlarının olmadığına göstergesidir. Yıllardan beridir özel sektörün gelişmesiyle ancak Kuzey Kıbrıs ekonomisinin kendine yeten bir ekonomiyi oluşturabileceği savunula dursun, bunun gerçekleşmesi için gereken temel ihtiyaçlar dahi tam anlamıyla sağlanamamıştır.

12 başlığın geçen yılın sıralamasıyla gösterildiği şekil 5'den de görüleceği üzere, Sağlık ve İlköğretim, Kurumlar, Altyapı ve Makroekonomik İstikrar başlıklarında sıralamada gerileme olmuştur. Temel gereksinimler altında en belirgin gerileme sağlık ve ilköğretimde olmuştur. Bir önceki yılda GCI sıralamasında bu başlık sıralamada 42inci iken bu yıl 73üncü sıraya gerilemiştir. Geçen yıla kadar Kuzey Kıbrıs'ın benzer gelişim aşamalarında olan ülkelere (Arnavutluk, Bosna Hersek, Bulgaristan, Makedonya, Sırbistan gibi) göre en üstün olduğu başlık sağlık ve ilköğretim başlığı idi. Yalnız bu durum, ekonomi profili sayfasında (sayfa 6) bulunan

radar çarktan da takip edileceği üzere değişmiştir ve Kuzey Kıbrıs'ta artık diğer ülke ortalamalarına gerilemiştir. Ağırlıklı olarak yayınlanan istatistiklerin kullanılması ile hesaplanan bu başlığın kötüleşmesi ülkedeki sosyal politikaların yeterli olmayışını işaret etmektedir. Bu tespitle ülkedeki sosyal yapının aslında bozulmaya başladığı ve toplumun ihtiyaçlarına yönelik temel eğitim ve olmazsa olmaz olan sağlığın yeterince sağlanamadığı görülmektedir. Bu durum diğer göstergelere göre temel ihtiyaç olması bakımından daha tehlikeli bir gelişme olarak not alınmalı ve bu yönde ilgililerin ivedi bir şekilde önlem almaları gerekmektedir.

Temel gereksinimler ana başlığı altında yer alan kurumlar ve altyapının hesaplanması (mevcut kilometre koltuk ve telefon abonelikleri hariç) yönetici görüşleri anketinden elde edilmiştir. Anket sonuçlarına göre kurumlarda geçen yıla göre fazla bir değişiklik olmamasına karşın, özellikle altyapının durumunda kötüleşme gözlemlenmiştir. Bu iki başlıkla ilişkili olarak iş çevrelerin iş yaparken karşılaştıkları en problemli faktörler olarak bu yıl geçen yıldan farklı olarak verimsiz bürokrasiyi belirlemişlerdir (Bkz. Ekonomi profili sayfası). Bu bulgular ekonomik gelişim için temel gereksinimin yetersiz olduğunu ortaya koymakta, iş yapma ve yatırım ikliminin yetersiz olduğunu işaret etmektedir.

Kuzey Kıbrıs'ın Oniki Başlık Altında Yıllık Karşılaştırmalı Rekabet Edebilirliği

Yaşanan ekonomik bunalımın 2009 yılı içinde de devam etmesi ve 2010 yılı içerisinde yapılan yönetici görüşleri anket bulgularında da algılamaların kötü olması rekabet edebilirliğin hesaplanmasında kullanılan 12 başlıktan 8'inin kötüleşmesine neden olmuştur. Toplamada ülke puanı bir önceki yıla göre 3,66'dan 3,51'e gerilemiştir.

Sırasıyla değerlendirilecek olursa (Tablo 4) Temel Gereksinimler ana başlığı altına en dikkat çekici gerileme makroekonomik istikrar başlığında yaşanmıştır. Devlet bütçe dengesi, ulusal tasarruf, faiz oranları farkı, devlet borcu ve enflasyon gibi tamamen yayınlanmış istatistikler kullanılarak yapılan bu başlık hesaplamasında, enflasyon (TÜFE) hariç diğer bütün göstergelerde gerileme (kötüleşme) olmuştur. 2009 yılında derinleşen ekonomik kriz bütçe açığının artması, ulusal tasarrufun kamu kaynaklı açıklardan dolayı gerilemesi ve kamu borç stokunun artmasıyla ekonomideki istikrar önemli ölçüde bozulmuştur. Yalnızca TÜFE'nin %14,5 den %5,7 ye gerilemesi istikrara katkı olarak kayda geçmiştir. Yine aynı ana başlık altında en yüksek bozulmayı ilköğretim ve sağlık göstermiştir.

Tablo 4'den de görüleceği üzere bu başlık ile ilgili ülke puanı geçen yıla göre % 3 gerilerken, GCI sıralamasında 31 basamak birden gerileyerek 73 sırada yerini almıştır. Bu da bizlere, Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan ve bu hizmetlere ihtiyaç duyan nüfusun diğer ekonomilere göre çok daha az yatırım aldığı ve böylece, genel puanında fazla gerileme olmasa da, diğer ülkelere göre görece olarak büyük bir gerileme kaydettiğini göstermiştir. Bir önceki kısımda da işaret edildiği gibi, bu başlığın kötüleşmesi hükümetlerin sosyal politikaları çerçevesinde nüfusun ihtiyaçlarına göre eğitime ve sağlığa gereken bütçe'yi ayıramamalarından kaynaklanmaktadır. Bu konuyla ilişkili olarak ülkedeki de jure nüfusun (vatandaş + vatandaş olmasa da kayıtlı ve yasal olan nüfus) yapısının değişmesi buna neden olan faktörler arasında yer almaktadır.

Kötüleşen temel gereksinimler ülkedeki yaşam standartlarını da olumsuz etkilemekte, beklediği hizmeti kamudan alamayan vatandaşların devletine karşı yükümlülüklerini (vergi mükellefiyeti gibi) tam olarak yerine getirmemesine neden olabilmektedir.

Tablo 4: 12 Başlık Altında Rekabet Edebilirlik Bilançosu

	2008-2009 PUAN	2009-2010 PUAN	2010-2011 PUAN	1 YILLIK % DEĞİŞİM	GELİŞME (↑) GERİLEME (↓)	2008-2009 SIRALAMA A /135	2009-2010 SIRALAMA /134	2010-2011 SIRALAMA /140	SIRALAMADA DEĞİŞİM	SIRALAMADA GELİŞME (↑) GERİLEME (↓)
Bölüm 1: Kurumlar	3,50	3,55	3,55	0%	—	94	88	89	-1	↓
Bölüm 2: Altyapı	2,62	2,95	3,07	4%	↑	104	95	98	-3	↓
Bölüm 3: Makroekonomik istikrar	4,51	3,88	3,56	-8%	↓	99	111	125	-14	↓
Bölüm 4: Sağlık ve ilköğretim	5,74	5,79	5,61	-3%	↓	49	42	73	-31	↓
Bölüm 5: Yüksek öğretim ve eğitim	3,54	3,90	3,73	-4%	↓	92	70	90	-20	↓
Bölüm 6: Ürün piyasasının etkinliği	3,56	3,74	3,82	2%	↑	123	109	105	4	↑
Bölüm 7: İşgücü piyasası etkinliği	4,09	4,15	3,95	-5%	↓	100	90	110	-20	↓
Bölüm 8: Finans piyasasının gelişmişliği	3,10	3,02	3,37	1%	↑	128	128	116	12	↑
Bölüm 9: Teknolojik hazırlık	3,73	4,14	3,23	-22%	↓	47	46	94	-48	↓
Bölüm 10: Piyasa büyüklüğü	1,30	1,71	1,52	-11%	↓	133	130	135	-5	↓
Bölüm 11: İşletme gelişmişliği	3,08	3,36	3,37	0,3%	↑	129	110	106	4	↑
Bölüm 12: İnovasyon	2,23	2,94	2,58	-12%	↓	132	101	120	-19	↓

Kuzey Kıbrıs'ın rekabet edebilirliğini artırması için en önemli başlık olan Etkinlik Artırıcılar altında yer alan bölümlerin ikisi hariç diğer 4 başlıkta gerileme yaşanmıştır. Bu kısımda en belirgin ilerlemeyi finans piyasasının gelişmişliği başlığı göstermiş, puanını 3,02 den 3,37'ye ve CRI sıralamasında da 128inci sıradan 116inci sıraya yükseltmiştir. Her ne kadar da bu puan ve sıralama kötü olsa da banka sağlamlığı, sermaye akışkanlığındaki sınırlama ve yasal haklar endeksi göstergelerindeki iyileşme bu başlığın bir önceki yıla göre rekabet edebilirlik puanının artmasına neden olmuştur. Aslında kredilere erişim ve yerel sermaye piyasası aracılığı ile borçlanma konularında geçen yıla göre kötüleşme söz konusudur. İş yaparken karşılaşılan en problemleri faktörler arasında da üçüncü sırayı alan finansmana (krediye) erişim önemli bir sorun olmaya devam etmektedir. Aslında Kuzey Kıbrıs bankacılık sektörünün genel olarak kredilendirme kapasitesi incelendiğinde mevduatların %60 aşan kısmının bir şekilde ekonomiye plase edildiği ve bunun %30a yakının işletmelere sağlandığı görülmektedir. Ancak olumsuz sonuçlara özellikle yönetici görüşleri anketi oluşumunda iş çevrelerinin gereğinden fazla kötümser olmaları ve muhtemelen gerek Kıbrıs sorunu dolayısıyla devam eden mülkiyet, gerekse istikrarsızlıkların yarattığı etkiyle algılamaları olumsuzluğu sonuçlara yansımıştır.

Teknolojik hazırlık başlığı gerek anket gerekse istatistikler kullanılarak yapılan hesaplamada puanı 4,14 den 3,23 gerilemiş ve GCI sıralamasında da 94 üncü sıraya gerilemiştir. Bunun temelinde firma düzeyinde teknolojik kullanımın istenilen ölçüde olmaması yatmaktadır. Doğrudan yabancı yatırımın yaygın olmadığı Kuzey Kıbrıs'ta "know-how" transferi daha az olmakta ve dünyadaki gelişmeleri yakından takip edememelerine neden olmaktadır. Aslında internet kullanımı, geniş bant internet kullanıcıları ve internet bant genişliği çok da kötü seviyelerde olmasa da (sırasıyla 59uncu, 71inci ve 17inci) bunun kurumsal ve şirketsel bazda yaygın olmaması rekabet edebilirliği olumsuz etkilemekte ve dolayısıyla firmaların istenilen verimliliğe erişememesine neden olmaktadır.

Sığ ve küçük bir piyasaya sahip Kuzey Kıbrıs'ta, krizin de etkisiyle ekonomik aktivitenin 2009 yılında %6'yı aşan oranda olması piyasa büyüklüğü başlığının da puanının gerilemesine ve sıralamada 135inci olmasına neden olmuştur. Bunun yanında diğer öne çıkan gerileme, emek piyasası etkinliği ile ilgilidir. Kamunun maaş ve ücret sisteminde (asgari ücretin belirlenmesi dahil) etkili olması katılıkların devam etmesi ve ekonomideki gelişmelere göre

ücretlerin esnememesi bu piyasanın etkin olmamasına neden olmaktadır. Bunun yanında beyin göçünün yüksek oranlarda olmaya devam etmesi ve kadınların işgücüne katılım oranının düşük olması da emek piyasasının etkinliğini olumsuz etkilemektedir. İşgücü piyasasıyla yakından ilişkili olan yüksek ve mesleki eğitim başlığında bir önceki yıla göre puan gerileyerek 140 ülke arasında ancak 90ıncı olabilmıştır. Özellikle eğitim sisteminin kalitesiyle ilgili algılamaların kötü olması ve bunun yanında çalışanlara gerekli eğitimin verilmemesi kötüleşmeye neden olan temel alt başlıklardır. Her ne kadar da yüksek öğrenime kayıt oranı yüksek olsa da yerel düzeyde bilimsel araştırma ve eğitim hizmetlerinin yetersiz olduğu yönünde algılamaların olması rekabet edebilirliğin düşük olmasına sebep olmuştur.

Etkinlik Artırıcılar konusunda geçen yıla göre iyileşme az da olsa ürün piyasasının etkinliğinde gözlemlenmiştir. Piyasada bir ölçüde rekabetin artması, şirket kurma prosedür sayısının iyileşmesi ve ticaretin önündeki belli engellerin kalkmış olması bu başlığın iyileşmesine neden olmuştur. Yalnız yine aynı başlık altında özellikle anti-tekel politikasının ve vergilendirme konusunun kötüye gitmesi ürün piyasasında olumsuz gelişme olarak kayda geçmiştir.

Son tahlilde inovasyon ve gelişmişlik faktörü toplam ülke puanında az bir gerileme görünse de, diğer ekonomilerin görece olarak iyileşmesi Kuzey Kıbrıs'ın 102inci sıradan 113üncü sıraya gerilemesine neden olmuştur. Özellikle inovasyon kapasitesinin ve firmaların araştırmaya ve geliştirmeye yönelik harcamalarının gerilemesi ve bunun yanında hükümetlerin ileri derecedeki teknolojilere yeterince yatırım yapmaması inovasyon başlığının 88inci sıradan 120inci sıraya gerilemesine neden olmuştur. Bunun aksine işletme gelişmişliği başlığında az da olsa bir ilerleme kaydedilebilmiştir.

Özetle Kuzey Kıbrıs son bir yılda rekabet edebilirliğin çoğu alanında gerileme göstermiştir. Özellikle etkinlik odaklı gelişim aşamasında olan Kuzey Kıbrıs'ın, bu aşamanın artırıcıları ile ilgili başlıklarda kötü performans göstermesi rekabet edebilirliğinin önemli ölçüde gerilemesine neden olmuştur. Bu tespit, Kuzey Kıbrıs'ın ekonomik gelişimi için güçlü temellere dayalı bir yapıya sahip olmadığı ve makroekonomideki istikrarsızlık göstergelerinin bu yıl daha da kötüleşmesiyle sürdürülebilir bir ekonomik kalkınma yakalamasının zor olacağını göstermektedir.

Performans Değerlendirme Matrisi

Kuzey Kıbrıs Rekabet Edebilirlik Raporunun bu yıl üçüncüsü yapılmıştır. Hazırlanan raporlar Kuzey Kıbrıs'ta rekabet edebilirliğe etki eden farklı konuları ölçmeye çalışmakta ve her çalışmada elde edilen sonuçlara göre belirli alanlarla ilgili öneriler de sunulmaktadır. Bu yıl diğer yıllardan farklı olarak, yalnızca tespit ve önerilerde bulunmak yerine, son

üç yıllık dönemde ülkenin önerilenlerle ilgili performansı değerlendirmeye çalışılmaktadır. Bu çerçevede aşağıdaki tabloda geçmiş yıllarda yer alan öneriler gruplandırılarak, bu önerilerle ilgili ne gibi önlemlerin alındığı ve ne yönde ilerlemelerin ortaya çıktığını özetleyen bir değerlendirme matrisi hazırlanmıştır.

Tablo 5: Performans Değerlendirme Matrisi

Ana Başlık	Öneri	Gerçekleştirme	Uygulama
Genel Konular	Diyalog platformu oluşturulması	x	
	Makroekonomi yönetiminde kurumsallaşma	x	
	AB uyum süreçlerinin hızlandırılması	x	
	Bürokraside devamlılığın sağlanması ve adam kayırmacılığa son verilmesi	x	
	Kayıt dışılığın azaltılması	x	
	Kamunun etkin kılınması	x	
	İstatistikî altyapının oluşturulması	x	
Fiziki altyapı	Liman ve havalimanlarının teknik ve hizmet yönüyle geliştirilmesi	x	
	Kamu-Özel ortaklıklı yap-işlet-devret modelleri	x	
	Haberleşme alanında yeni teknolojilere imkan tanınması	x	
Mal ve hizmet piyasa etkinliğini artırıcı öneriler	Rekabet yasası ile bağımsız ve kurumsal yürütme	√	Rekabet Kurulu atandı
	Sübvansiyonların yapılandırılması	x	
	Vergi sisteminin ve oranlarının düzenlenmesi	Δ	KDV Oranlarında belli düzenlemeler gerçekleştirildi.
	Kamu tekellerinin rekabete açılması	x	
	Şirket kurmanın kolaylaştırılması	Δ	Şirket kurmak için gerekli gün sayısı 35 den 29'a indirildi
	KOBİ politikalarının geliştirilmesi	√	KOBİGEM oluşturuldu
İşgücü Piyasaları etkinliğini artırıcı öneriler	Tek tip sosyal güvenlik	√	2008 yılında yürürlüğe girdi
	Kamuya giriş ücretlerinin düzenlenmesi	√	2011 yılından başlamak üzere kamuya girenlerin maaşları yeniden düzenlendi
	Ücret esnekliği ve piyasada belirlenmesi	x	
	İşgücünün işbaşı eğitimine yönelik teşvikler	√	Yerli işgücü istihdamına sosyal güvenlik katkısı
	Meslek edindirme kursları konusunda üniversitelerle işbirliği	√	Değişik alanlarda meslek edindirme kursları üniversitelerle birlikte düzenlenmekte
	Sektörel bazlı asgari ücret ve beceriye dayalı sertifikasyon	x	
Finans piyasalarında krediye erişim imkanları	Bankaların risk algılamasını düşürücü düzenlemeler	√	Kredi Garanti Fonu oluşturuldu
	İcra iflas sisteminin yapılandırılması ve yargı sürecinin hızlandırılması	x	
	Kamunun bankacılık sisteminden kaynak kullanımına sınırlama getirmek	Δ	Kamu Finansman Borç Yönetimi yasa tasarısı hazırlanmakta
Teknoloji kullanımını özendirici tedbirler	Teknoloji kullanım ve üretim teşviği	x	
	Bilişim konusunda mevzuat ve denetim	x	
	Bilişim kaynaklı eğitim geliştirme	x	

Anahtar: √ İcraat Var X İcraat Yok Δ Kısmi İcraat

Sonuç

Kuzey Kıbrıs için bu yıl üçüncüsü yapılan Rekabet Edebilirlik raporu sonuçları gerek uluslararası krizin etkilerini gerekse ülkede yaşanan ağır durgunluğu çok net olarak yansıtmakla kalmamış, belirli ilerlemeler olmasına rağmen Kuzey Kıbrıs'ın dünya ölçeğindeki konumunun gerilemekte olduğunu da ortaya koymuştur. Bu raporun bir yönü de ülkeleri aynı ölçek ve ölçümleri kullanarak bir birleri ile küresel çapta kıyaslamasıdır. Geçen yıla göre Kuzey Kıbrıs'ın ülke puanı çok az gerilese de genel rekabet edebilirlik sıralamamız 18 sıra birden gerileyerek 117'ye inmiştir. Bunun nedeni Kuzey Kıbrıs'ın diğer ülkelere kıyasla yeterince ilerleme kaydedememesindendir.

Bu yıl daha önceki yıllardan farklı olarak geçmiş yıllarda hazırlanan raporların içeriğinde yer alan öneri ve saptamalardan yola çıkılarak bir "değerlendirme matrisi" de hazırlanmıştır. Bu matris sonuçları ile aslında ülke olarak Kuzey Kıbrıs'ın neden durağan bir pozisyonda kaldığı çok açık olarak görülmektedir. Kuzey Kıbrıs gibi etkinlik odaklı ekonomiler için etkili olabilecek alanlar olan ürün ve işgücü piyasaları etkinliği ile teknolojik hazırlık ve eğitim, öğretim alanlarında önerilen değişikliklerin birçoğunun gerçekleşmemesi yüzünden ülke rekabet edebilirliği gelişmemektedir. Elbette yapılan bir takım icraatlar kısmi gelişmeler yaratmaktadır ancak karşılaştırmalı olarak sıralamada geriye düşülmesi diğer ülkelerin ödevlerini daha iyi yaptığı anlamına gelmektedir. Örneğin tabloda genel konular başlığı altında önerilmiş olan diyalog platformu oluşturulması, makroekonomi yönetiminde kurumsallaşma, bürokraside devamlılığın sağlanması ve adam kayırmacılığa son verilmesi, kayıt dışılığın azaltılması ve kamunun etkin kılınması gibi başlıklarda her yıl olduğu gibi hiçbir ilerleme görülmemiştir. Oysa bu alanlarda atılacak her türlü adımın diğer alanlara da dolaylı olarak olumlu katkılar sağlayacağı çok açıktır.

Bu yılki raporda yeni bir çalışma daha yapılarak ekonominin rekabet edebilirliğini etkileyen alt başlıklara yer verilmiştir. Bu alanlardan bir tanesi "ekonomik yönetim" konusunun incelenmesi ve Kuzey Kıbrıs açısından değerlendirilmesi olmuştur. İstikrarlı ve sürdürülebilir bir kalkınma anlayışı sağlanması adına günümüz dünyasında başarının gereği olan bu kavramın uygulanabilmesine yönelik önermelere

yer verilmektedir. Rekabet Edebilirlikte Temalar bölümünde detaylı olarak yer alan ve temel olarak yönetim ve yönetim arasındaki fark ortaya konularak Kuzey Kıbrıs'ta ekonomik yönetişimin uygulanabilmesi için gereken adımlara yer verilmiştir.

Yine diğer yıllardaki raporlardan farklı olarak Kuzey Kıbrıs ekonomisi için sektörel bazlı rekabet edebilirlik analizi yapılmıştır. Rekabet edebilirlik ölçüm ve değerlendirme formatı kullanılarak turizm ve perakende ticaret sektörleri için değerlendirme ve öneriler yapılmıştır. Her iki alanda da görülmektedir ki politika belirleyicilerin alacakları bütünlüklü karar ve uygulamaların sadece bu sektörlerde değil ekonominin genelinde daha iyi performansa neden olacağı çok açıktır. Günlük değerlendirmeler ve geçici çözümler yerine geniş perspektifli ve orta ve uzun vadeye yönelik uygulamaların, tüm ilgili paydaşların görüş ve beklentilerini içerecek şekilde uygulanması rekabet gücünün kalıcı bir şekilde ilerletilmesi için olmazsa olmazdır.

Rekabet Edebilirlikte Tematik Çalışmalar

Sürdürülebilir Ekonomik Yapı İçin Ekonomik Yönetişim

Kuzey Kıbrıs'ın Önemli Sektörlerinden Turizmin Rekabet Edebilirliği

Kuzey Kıbrıs'ın Perakende Ticaret Sektöründe Rekabet Edebilirlik

Sürdürülebilir Ekonomik Yapı İçin Ekonomik Yönetişim

Kuzey Kıbrıs ekonomisi kısa ekonomik geçmişiyle resmi istatistiklere göre insanına on bin Amerikan dolarını aşan kişi başı geliri sağlamış olsa bile, ekonomisindeki mevcut durum ve gelecekle ilgili beklentiler konusunda önemli endişeler içeren bir konumdur. Hiç kuşkusuz bu belirsizliğin önemli bir nedeni devam etmekte olan Kıbrıs sorunudur. Fakat bu noktada bütün sorumluluğu Kıbrıs sorununa bağlamak yanlış olacaktır. Zira artık ekonomik hayatın bir gerçeği olan bu sorun ile birlikte, Kıbrıslı Türkler belli dönemlerde temel ve yapısal sorunları aşmak için fırsatlar yakalamış ancak çok daha güçlü ve istikrarlı bir yapıya sahip olabilme fırsatını ellerinden kaçırmışlardır. Bu konuda en belirgin dönemler; doksanlı yıllarda yaşanan ekonomik atılım ve son olarak 2003-2007 yılları arasında yaşanan ve neredeyse ekonomik kapasitenin yüzde üç yüze varan oranda arttığı dönemdir. Tüm bu olumlu gelişmelere rağmen ekonomimizde önemli yapısal sorunlar var olmaya devam etmektedir.

Gelinen aşamada ekonomide belli ölçüde Kıbrıs sorunundan kaynaklı uluslararası mal, hizmet ve finans piyasalarına erişim zorluğu yaşanması yanında, gerek kamu ve gerekse özel sektörde önemli sorunlarla karşı karşıya bulunmaktadır. En başta gelen yapısal sorun kamunun bir türlü kendisini yenileyerek etkin ve verimli çalışmaması ve buna paralel olarak özel sektörün gelişimi için gerekli iş ortamını yaratamaması gelmektedir. Bununla birlikte kamu maliyesindeki problem; vergi sistemi, harcamalar politikası ve bütçe açığının yarattığı olumsuzluklar yanında sosyal güvenlik açığı, mevzuat yetersizliği, mahkemeler ve devletin gerek faktör gerekse ürün piyasalarına müdahaleleri, ekonomilerin en önemli kurumlarından olan piyasaların etkin ve verimli çalışmasını engellemektedir.

Buna paralel olarak özel sektörün gerekli yatırım ve gelişim ortamını yakalayamaması ve bunun yanında kendi içerisinde gereken kurumsallaşma ve uzmanlaşma süreçlerini tamamlayamamış olması, güçlü sektörel yapıların oluşmasını da engellemektedir. Bu durum özel sektörün ekonominin büyüme motoru olma rolünü engellemektedir. Devlet ekonomideki ağırlığını önemli ölçüde devam ettirmekte, bütçesiyle GSYİH'nın %50'sini oluşturmaktadır. Yalnız bu ağırlığın yapısı incelendiğinde bunun ekonomik gelişimin ihtiyaçlarından çok, cari ve transfer harcamalarından oluştuğu görülmektedir. Katı nitelikli olarak tanımlayabileceğimiz bu harcama kalemleri özellikle kriz dönemlerinde hükümetin

manevra kabiliyetini kısıtlamakta ve ekonomik dar boğazları aşmak için gereken genişletici ekonomik politikaların uygulanmasını engellemektedir. 2007 yılının ikinci yarısından bu yana yaşanan ekonomik daralmaya karşı, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) hükümetleri genişletici maliye politikaları hayata geçirememiş, aksine kendi katı harcamalarını dahi karşılayamadığından cari ve transfer harcamalarında kesintiye gitmek zorunda kalmıştır. Bu durum en belirgin örneklerden bir tanesidir.

Gelinen aşamada, Kıbrıslı Türklerin ekonomi yönetiminde başarılı olamadığı, değişen ve gelişen yerel ve küresel koşullara gereğince ayak uyduramadığı görülmektedir. Hızlı büyüme oranlarının yaşandığı 2000'li yıllar, dış açılma sürecini de beraberinde getirdiğinden yapısal sorunların çözümü için önemli bir fırsattı. Ancak bu gelişim ve değişimin iyi yönetilememesi yanında önce yerel, 2008 yılı ile birlikte de küresel finans krizinin ekonomiyi derinden vurmasına ve vurmaya devam etmesine neden olmuştur. Sonuç olarak Kuzey Kıbrıs ekonomisi son iki yılda % 10 küçülmüştür.

Yaşanan krizler ekonomi yönetimini zorunlu olarak belli tedbirler almaya zorlamaktadır. Alınan ekonomik tedbirler günümüz koşullarında ülke ekonomisini zorunlu bir değişim içerisine sokmuştur. Yaşanan kriz ve alınan tedbirler halkın önemli ölçüde refah kaybına uğramasına neden olmaktadır. Yukarıdan aşağıya işleyen bir yapı içerisinde alınan ve hayata geçirilen bu tedbirler, beraberinde birçok soruyu ve belirsizliği de getirmiştir. Daha da kötüsü, bu yaklaşım değişik paydaşlar arasında tartışmalara neden olurken sürece birlikte katkı koymalarını da engellemiştir. Bu istenmeyen durum hiç kuşkusuz hayata geçirilmeye çalışılan politikaların başarılı olmasını riske attığı gibi, gerçek anlamda toplumun istek ve ihtiyaçlarına yönelik olup olmadıkları yönünde tartışmalar da yaratmıştır.

Küreselleşen dünyada takip edilen kapitalist sistem gereği ekonomiler belli sürelerde iniş ve çıkışlar yaşamaktadırlar. Ne var ki başarılı ülke örnekleri bu dalgalanmaları yönetebilmek için gerekli araçları geliştirmiş ve krizlere karşı kullanmıştır. Bu sayede istikrarlı bir büyüme eğilimi yakalamalarına imkan tanımıştır. Kuzey Kıbrıs ekonomisi 35 yıllık kısa tarihi geçmişinde ne yazık ki her 6-7 yılda bir ekonomik gerileme yaşamıştır. Fakat son yaşanan 2008-2009 ekonomik gerilemesi tarihte bir ilk olarak yerini almıştır. İki yılda %10 daralan ekonomi en derin krizi ve daha doğrusu ekonomik buhranı yaşamaktadır. Yaşanan buhran sonucu ülke büyük refah kaybı ile karşı karşıya kalırken, takip

edilen yöntemin istenilen güçte ve yapıda bir ekonominin yaratılamayacağını yaşayarak göstermektedir. İşte bu bağlamda, Kıbrıslı Türklerin ve onun siyasi temsilcilerinin artık yeni yaklaşımlar araması gerekliliğini ve ekonomi yönetimi için yeni modellere başvurma gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Ekonominin düze çıkması için artık reçetelerden başka, yönetimle ilgili yaklaşımların geliştirilip sunulması gerekmektedir. Yapılan çalışmalar ve dünya örneklerinde görülmüştür ki, ekonomik kalkınmada başarılı olmak ve sürdürülebilir bir ekonomik yapı oluşturmak için iyi ekonomik yönetim bir önkoşuldur. Ekonomik yönetim etkin ve başarılı siyasal yönetim yanında tamamlayıcı bir unsurdur. KKTC'nin zorunlu girdiği bu değişim sürecini iyi yönetebilmek ve artık sürdürülebilir bir ekonomik yapıya ulaşmak için "ekonomik yönetim" olgusunun benimsenmesi ve geliştirilecek politikalarda bu anlayışın her aşamada devrede olması sağlanmalıdır.

Ekonomik Yönetişim: Tanıma ve Kavrama

Yaşayarak öğrenilen ve tecrübelerin birikiminden oluşan ekonomik yönetim, Dünya Bankası tarafından "bir ülkenin ekonomik ve sosyal kaynaklarının gelişme amacıyla yönetimde yetkinin kullanılma tarzı" olarak tanımlanmıştır. Ayrıca yönetim, açık ve öngörülebilir bir karar alma sürecinin; profesyonel bir bürokratik yönetimin; eylem ve işlemlerden sorumlu bir hükümetin ve kamusal sürece aktif bir şekilde katılımda bulunan sivil toplum ve hukukun üstünlüğünün geçerli olduğu bir düzeni ifade etmektedir. Neo-liberal dönemin yönetim düşüncesi olarak da ifade edilen yönetim yaklaşımı ile Dünya Bankası'nın temel önermeleri; kamu sektöründe etkinliğin sağlanması, rekabetin ve piyasaların desteklenmesi ve özel teşebbüs için uygun ortamın yaratılması amacıyla devlet içinde girişimciliğin geliştirilmesi; gerekirse kamu kuruluşlarının özelleştirilmesi; kamu hizmetlerinde reforma gidilmesi; bütçenin kontrol edilmesi; idarenin ademi merkezileşmesi ve devletin dışındaki aktörlerin daha fazla kullanılması biçimindedir. Bunlarla beraber, "hesap verebilirlik", "meşruiyetin sağlanması", "yönetimde saydamlık" ve "katılımcılık" gibi kavramlar da yönetişimin kurucu kavramları arasındadır. Kuzey Kıbrıs'ta bu kavramların benimsenmesi ve yaşam tarzı olabilmesi için sivil toplumun geliştirilmesi ve yetki paylaşımının sağlanması şarttır. Ancak bu sayede başarılı olabilmek ihtimali vardır.

Yukarıda ifade edilen olguların daha iyi anlaşılması için yönetim ile yönetişim arasındaki anlam farkını anlamak

gerekmektedir. Yönetim daha fazla konvansiyonel, ya da geleneksel, yönetişimin ise günümüz ya da modern zamanların tanımı olduğunu anlamamız gerekir. Yönetim bir ismi ve konumu temsil ederken, yönetişim bir model ya da yaklaşımı niteler. Yukarıda da ifade edildiği üzere Kuzey Kıbrıs'ın artık etkin ve sürdürülebilir bir ekonomik yapı oluşturmaları için yeni modeller arayışı içerisine girmesi gerektiğine değinilmiştir. Bu bağlamda yönetişim, bir modeli, bir yaklaşımı temsil ettiğinden Kuzey Kıbrıs için doğru bir anlayış olacaktır. Yönetim esas olarak tek taraflı, kimi zaman buyurgan ve yukarıdan aşağı işleyen tek merkezli bir otorite olarak algılanmakta iken, yönetişimin çok taraflı, katılımcı ve açık kanallı bir otorite kullanımı olduğu söylenebilir. Bilişim çağına girdiğimiz 21 yüzyılla birlikte yönetim de modern ve gelişmiş ekonomik yapıların ve ticari kuruluşların temel yönetim tekniği olarak benimsenmektedir. Kuzey Kıbrıs'ta ekonomik yönetimin reçetelerle, yukarıdan aşağıya işleyen bir anlayışa yönetilmesi ile bir yere varılamadığı yaşanarak görülmüştür. Dolayısıyla yukarıda da tanımlandığı gibi, çok taraflı, katılımcı ve açık kanallı bir yaklaşımlara ihtiyaç bulunmaktadır.

Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı'na (TESEV) göre iyi yönetim modeli ilkelerinden olan katılım, hesap verebilirlik ve saydamlık insanı öne çıkartan bir anlayışın oluşmasına sebebiyet vermektedir. Yöneten-yönetilen ayrımı yerine yönetileni bir paydaş gören ve onun kararları doğrultusunda çalışan bir kamu yönetimi anlayışı benimsenmektedir. Bu anlayış ülkemizde insan merkezci yaklaşımların gelişmesine ve sivil toplumun kamu-vatandaş arasındaki köprüyü kurmada rol almasına yardımcı olabilecektir. İyi yönetim anlayışı sivil toplum hareketini, yönetişimin vazgeçilmezi olarak kabul etmektedir. İşte bu bağlamda KTO gibi ekonomik örgütler, sendikalar ve akademisyenler politika geliştirme ve bunları hayata geçirilmesi süreçlerine dahil edilmelidirler.

İyi Yönetişimle Ekonomik Değişim: Piyasa kurumları ve Devletin Rolü İçin Arayış

Ekonomik yönetim ve içerdiği ilke ve yaklaşımlar ülkelerin sosyal, ekonomik ve kültürel yapılarına göre farklılaşabilir. Dolayısıyla "ekonomik yönetim" olgusu her ülke özelinde farklı gelişme dinamikleri taşımaktadır. Adaletli ve sürdürülebilir büyümeyi destekleyecek güçlü ekonomik yönetim, toplumda var olan tansiyonu düşürmek ve geçmiş bir tarafa bırakıp ileriye dönük ekonomik gelişim için en önemli anahtardır. Bu bağlamda ekonomik

yönetişimin Kuzey Kıbrıs'ta benimsenerek sürecin başlaması için aşağıda sıralanan yönetim temel ilkeleri ve başlıkları kullanılabilir.

1. Politik Paradigma: İlk aşama Kıbrıslı Türklerin kendi gelecekleri için ekonomik yapının ve anlayışın ne olması gerektiği konusunda güçlü bir zemin oluşturmaları gerekmektedir. Bu sayede ekonomik anlayışın ne olması gerektiğini de ortaya koymuş ve benimsemiş olunacaktır. Bu çerçevede iyi bir ekonomik yönetim için ekonomik vizyon ve stratejilerin belirlenmesi gerekmektedir. Halkın ekonomiye bakış açısını ve ülke ekonomisini hangi pencereden dünyadaki gelişmeler içerisinde gördüklerini ve görmek istediklerini belirlemesi gerekir. Ekonomik gelişimde kamu ve özel sektörü nerede görmek istemektedirler? Bir başka ifade ile ekonomik gelecek ve bununla ilintili olan ekonomik büyüme ve kalkınmanın nasıl sağlanacağı anlayışının tespit edilmesi ve belirlenmesidir. Vatandaşlarımız ekonominin gelişimini ve kalkınmasını "özel sektör odaklı büyüme modeli" ile mi görmektedir? Yoksa kamu güdümünde ekonomik gelişimini devam ettirmek niyetinde midir? İlgili paydaşların net pozisyonlarını ortaya koymaları gerekmektedir.

2. Politika Üretmede Yaklaşım(lar): Ekonomik yönetişimin ikinci önemli boyutu politikaların nasıl üretildiği ve yaklaşımların nasıl olduğu ile ilgilidir. Politika üretim aşamasında hedef ve amaçların ne derece dikkate alındığı ve belirlenen kıstasların ne derece uygulandığı ve tutarlı olduğu ilgilidir. Ayrıca politika üretiminde katılım sürecinin ne derece başarılı olduğuyla da ilgilidir. Örneğin bir taraftan özel sektör odaklı serbest piyasa eksenli büyüme hedefi seçilirken diğer taraftan devletin ekonomik faaliyetlere girişmesi veya fon ve benzeri tarifelerle haksız rekabet koşullarının yaratılması yanlış olacaktır. Politika üretme yaklaşımın diğer ilgili kısmı da kullanılacak araçlar ile ilgilidir. Para politikaları(kredi, yabancı sermaye vb), kamu maliye (vergi, harcama, açık, finansman, borç, ticaret) gümrük birliği, yerli üretim, dış ticaret, işletmelerde yabancı yatırım, ortaklık, vb konulardır.

3. Kurumsal Gereklilikler: Bu alan belirlenen politikaların hayata geçirilmesinde ilgili devlet ve hükümet kademelerinin, bakanlık, daireler, kurum ve kuruluşların görev bölüşümü ve sorumluluk alışı ile ilgilidir. Kurumların uyum içerisinde çalışarak belirlenen hedefe yönelik kararlar almaları ve uygulamalarıyla birbirlerini desteklemelidir. Politikaların hayata geçirilmesinde ve kamu özel sektör aktivitelerini birleştirme görevi üstlenen kurumlar sistemin

vazgeçilmez etmenleridirler. Kurumsal matrisin bireysel aktörler, ilgili kurumlar ve politika üreticilerinin etkileşimini sağlayarak kamu politikalarını hayata geçirme, kanun ve kuralları uygulamak ve kamu-özel sektör koordinasyonunu sağlaması açısından gereklidir. Özellikle kamunun etkin kılınması ve özel sektörün gelişimini sağlayacak iklimin yaratılması açısından büyük önem taşımaktadır.

4. Hesap Verebilirlik ve Meşruiyet: Ekonomik yönetişimin bu boyutu daha fazla siyasi karaktere sahiptir.

İcraattaki değişik kademelerin ve kurumların hesap verebilir olması önemlidir. Hukuksallıktan, demokrasiye ve vatandaşların bütçe hakkının sorgulamasına kadar başarılı ekonomi yönetişimin gerekleridir. Bunun yanında ekonomik yönetişim yapılanların meşruiyet yönleri ile de ilgilenmektedir. Kısacası yönetim mekanizmalarının varlığından ziyade, bu mekanizmaların etkin işleyip işlemediği ve halkın siyasi tercihlerinin ekonomi yönetişimi ile örtüşüp örtüşmediği ile ilgilidir. Ayrıca toplumun yapılanları meşru görüp kabul edip etmemesiyle de ilgilidir.

Şekil 1: Ekonomik Yönetişimin Etmenleri

5. Şeffaflık ve İletişim: İcraatların paydaşlar ve toplum tarafından erişilebilecek şekilde şeffaf olması gerekmektedir. Topluma doğru ve doyurucu bir şekilde bilgi sağlanması gerekmektedir. Aynı şekilde vatandaşın bilgi ve kaynağa erişimi için imkânların sağlanması da gereklidir. Bu durum yapılanların daha kolay sorgulanmasına ve kabulüne yardımcı olabilecektir.

6. Paydaşların Sürece Katılımı: Ekonomi yönetişim olgusunu oluşturan en önemli parçası politika üretiminde

“paydaşların sürece katılımı” dır. Değişik kesimlerin karar almada ne derece dahil olmaları gerektiği konuları belirlenen hedeflere ulaşmada, uygulanan politikaların başarılı olması için katılım elzemdir. Ekonomik yönetişim, ilgili kesimlerle etkileşimi sağlayarak sorumluluğu paylaşılarak başarılı olmayı daha mümkün kılmaktadır. İşin mutfağında olacak değişik kesimler yapılacakları benimsemiş ve dolayısıyla destekler olacak ve bu sayede meşruiyet sorunu da ortadan kalktığından başarılı olma olasılığı da artacaktır.

- Bu çok yönlü yaklaşımlardan oluşan ekonomik yönetim sayesinde üretilecek politikalar toplum tarafında daha güvenilir ve inanılır olabilecektir. Ekonomik yönetim kavramı yalnızca ekonomik değişim ve gelişim için ilgili değil, bunun yanında tek politika uygulamalarıyla da ilgilidir.

Yukarıda belirlenen etmenleri ve ilkeleri çerçevesinde başarılı ekonomik yönetim ana öğeleri:

- Belirlenen hedeflere yönelik yerinde politikalar üreterek bunların hayata geçmesi için gereken yasal mevzuat ve yönetmelikleri formüle eden, uygulayan ve yaptırım gücünü gösteren, istikrarı sağlayacak, şeffaf bir icraat (devlet) yapısı gerekir.
- Devlet yatırımcının, çalışanların ve tüketicilerin haklarını koruyabilecek güçte olmalı ve aynı zamanda bu hakları ihlal etmemelidir. Özellikle belli baskı gruplarının çıkarları doğrultusunda tüm toplumun bedel ödeyeceği düzenlemeler yapılmaması demektir. Bu amaçla siyasi yapılandırmalarda politikacı ve bürokratların mevzuata uymamalarının, uymaktan çok daha maliyetli olacağı şekilde yapılandırılması gerekecektir. İlgili kesimlerin beklenmedik davranışlarda bulunmamaları ve fırsatçılığı minimize etmek için, yatay kurumsal kontrol (güçlerin ayrımı) ve dikey kurumsal kontrol (desentralizasyon) teşvik edilmelidir. Bunun yanında tabii ki bağımsız yargı hükümetlerin ve bürokratların hukuka ve yasalara uymalarına önemli katkı koyabilecektir.
- Devlet kurumları kaynaklarının toplumun ihtiyaçlarına yönelik etkin kullanımı:
 - o kamu harcamalarında savurganlığın elimine edilerek performans dayalı harcamalar sisteminin oluşturulması,
 - o bütçe disiplininin belirlenen hedefler çerçevesinde belirlenmesi: Kamu harcamalarının ülkenin öncelikli alanlarına, hedef ve politikalarla yönelik yapılması,
 - o sosyal politikalar ve beşeri kaynakların korunması çerçevesinde özellikle eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik harcamalarına önem verilmesi gerekmektedir.
- Beşeri kaynak kapasitesinin güçlendirilmesi: Politika geliştirecek, bunları uygulayacak bireylerin gerekli bilgi ve becerilerle donatılmaları yalnızca insan kaynaklarının gelişimine değil kurumların da güçlenmesini de sağlayacaktır. Bu sayede kurumlar da şeffaf, hesap verebilir, katılımcı olabileceklerdir. Bu yapı yalnızca kamuda değil, sivil toplum örgütlerinde de kapasitenin artırılması sürecine katkı koyacaktır. Kapasite artırımı kamu sektörünün güvenilirliğini artırma olmalıdır. Tüm bunlar ise ideal ekonomik düzeni kuran, düzenleyen yasal ve denetim çerçevesinde koruyan ve görevlerini etkin bir şekilde yerine getiren profesyonel bir kamu yönetimi ile olur.

- İcraatlar şeffaf, gözlemlenebilir ve hesap verebilir olmalıdır. Bireyler yanında kamu ve şirketler arası ilişkiler daha açık ve şeffaf olmalı ve hesap verilebilir kılınmalıdır.
- Ekonomik etkileşimde yasa ve kurallara saygı duyulmalıdır:

o Rüşvet ve yozlaşmaya engel olabilmek için ekonomik uygulamaların toplumun güvenliğini sarsmayacak tutarlı uygulamalar olması gerekmektedir.

o Basit ve şeffaf denetim mekanizmalarının oluşturulması gereklidir.

o Özel sektörün gelişmesine imkan sağlayacak ortam ve iklimin sağlanması: özel sektörün gelişebileceği ve rekabet koşullarının olgunlaşması için ticari açıklığın sağlanması, monopollerin (varsa) gerekli yasal ve kurumsal düzenlemelerle ortadan kaldırılarak rekabetin sağlanması ve korunması gerekmektedir.

o Ekonomik gelişimi finanse edebilecek güçlü bankacılık ve finans sisteminin oluşması gerekmektedir.

- Ekonomik kurumlar oluşturulmalıdır: Ülkelerin gelişimi ekonomilerinde bulunan ekonomik kurumların kalitesiyle birebir ilişkilidir. Kamu hizmetleri açısından gümrükler, vergi daireleri, sosyal sigortalar, istatistik dairesi, mukayyitlik gibi kurumlar yanında özellikle sistemin aksamalarını engelleyecek ve denetleyecek rekabet kurulu, kamu hizmeti komisyonu gibi özerk birimlerin etkin çalışması gerekmektedir. Sorunu alanlarda hızlıca çözümler üretecek mahkemeler yanında şeffaflık ve hesap verebilirliğe katkı koymak adına Sayıştay ve Ombudsman gibi kamuyu denetleyen kurumlar ekonomide daha etkili kılınmalıdır. Devlet yönetim şeması içerisinde bulunan kurumlar yanında yine kamuya hizmet etme misyonu ile oluşan tüketiciyi, emeği ve sermayeyi temsil eden birlikler ve odalarda kurumsallaşmada önemli roller almaktadırlar. Söz konusu kesimlerin kamu ile etkin bir etkileşim içerisinde olması ilgili kesimlerin temsilini artıracak gibi, hükümetlerin icraatlarının daha başarılı olmasını sağlayacaktır. Piyasa ekonomisini oluşturan kurumsal çerçeve işlevsel piyasa-fiyat mekanizması temelinde oluşturmaktadır. İşlevsel bir ekonomik ve sosyal yapı oluşturmak ve koruyabilmek için yönetmelik ve denetime gerek vardır. Piyasa işleyişinin aksamaları anti-tröst kurum ve müdahalelerle düzeltilmeli ve işlevsel fiyat mekanizması garanti altına alınmalıdır. Sosyal barışı da sağlamak için, düşük gelirliileri korumak için sosyal net adapte edilmeli ve çalışanların hakları korunmalıdır. Ekonomik kurumların yapılandırılmasında hükümetler dünya örneklerinden de yararlanarak yerel bilgiyi de dikkate alarak ülke ihtiyaçlarına yönelik bir yapılandırma yapabilmelidirler.

- Vergi sisteminin revize edilerek etkinleştirilmesi, adaletli kılınması ve kapsamının genişletilmesi ile sağlanabilir / başarılabılır.

Kuzey Kıbrıs'ın Önemli Sektörlerinden Turizmin Rekabet Edebilirliği

Bugünkü mevcut ekonomik koşullarda yukarıda tanımlanmaya ve anlatılmaya çalışılan ekonomik yönetişime her zamankinden daha fazla ihtiyaç bulunmaktadır. Ekonomik, sosyal göstergeler ve bunları teyit eder nitelikteki rekabet edebilirlik çalışması sonuçları bunu göstermektedir. Bu anlayışla, iyi ekonomik yönetim için bütün paydaşların katılımıyla bu sürecin en kısa zamanda başlatılması gerekmektedir.

Turizmde Sektörel Durum

Küçük ekonomilerin en önemli açmazlarından olan kısıtlı iç piyasa yapısının getirdiği ölçek sorununu aşabilmenin en önemli koşulu dış pazarlara erişim imkânlarının yaratılmasıdır. Dış pazarlara erişim ise pazarlanacak ürünün yapısına ve bu sektörün şekillenmesine katkı yapan ilgili politikaların etkinliğine bağlıdır. Literatürdeki örneklerle bakıldığı zaman, önemli bir maden veya doğal kaynağa sahip olmayan tüm ada ekonomilerinin dış pazarlara hizmet sunumu yoluyla bu sorunu aştıkları görülmektedir. Kuzey Kıbrıs'ta bu anlamda belirli hizmet sektörleri dışa dönük olarak kurgulanmış ve dış talebe dayalı bir yapı oluşturmuştur. Bu sektörlerin başında gelen alan ise ülkenin doğal avantajları gereği turizmdir.

Kıbrıs gibi alt tropik bölgelerde bulunan ve ılıman iklime sahip ada ülkelerinin iklim ve deniz gibi doğal avantajları nedeniyle turizm hizmetleri ekonomilerinde ön plana çıkmaktadır. Turizm ve benzeri hizmetlerin yapısı gereği, hizmetin üretildiği mekânda tüketilme zorunluluğu bulunmaktadır. Bu nedenle turizm hizmeti ile birlikte ilgili diğer birçok ekonomik aktivite de beraberinde sunulabilmektedir. Bunların başında ulaştırma hizmetleri gelmektedir. Özellikle Kıbrıs gibi ada ülkelerinde hava ve deniz taşımacılığı turistlerin turistik mekanlara taşınabilmesi adına önemli bir yan hizmet sektörüdür. Yine konaklamaya gelen turistlerin tatilleri süresince yapacakları mal ve hizmet tüketimini sağlayacak ticari hizmetler yanında, dış dünya ile bağlantı adına iletişim içerikli haberleşme hizmetleri de turizm pazarına etki edebilen diğer alanlardır.

Turizm hizmet arzı konusunda turistik tesis sayısı, yatak kapasitesi gibi sayısal öğeler yanında niceliksel faktörler de önemli bir role sahiptir. Örneğin tesislerin özellikleri, donanımları, sundukları hizmet kalitesi ve sundukları eğlence çeşitlilikleri gibi faktörlerin de günümüz turizm piyasalarındaki rekabete etki ettiği görülmektedir. Ayrıca yukarıda bahsedilen ve turizme destek veren yan sektörlerin

yapıları ve hizmet kaliteleri de turizm hizmetlerinin oluşumuna etki edebilmektedir. Üretilen turistik hizmetin hangi dış pazarlara, hangi fiyatlardan satılacağına, hangi ulaşım yollarının kullanılabileceğine ise ülkede uygulanan politikalar etki etmektedir. Bu anlamda sektörel her türlü teşvik, sübvansiyon, vergi, harç vs gibi uygulamalar turizm ürününü doğrudan etkilemektedir.

Kuzey Kıbrıs ekonomisinin geleneksel üretim alanlarından biri durumunda olan turizm piyasası yıllar içerisinde yapısal bazı değişimler yaşamıştır. Özellikle 90'lı yıllara kadar turizm piyasası nispeten küçük ölçekli ve kısıtlı yatak kapasitesi ile hizmet veren turistik tesislerden oluşmaktaydı. O yıllarda büyük ve orta ölçekte olanlar ise ağırlıklı olarak 1974 öncesinden kalan tesislerden oluşmaktaydı. Yani turizme yönelik önemli ölçekte yatırımlar yapılmamaktaydı. Doksanlı yıllarla birlikte Türkiye'de kumarhanelerin yasaklanması sonucu bu sektörün Kuzey Kıbrıs'a yönelmesi gündeme gelmiştir. Yine bu dönemlerde yenilenen teşvik sisteminin büyük ölçekli turistik tesisleri de destekleyici olmasının da bir sonucu olarak büyük ölçekli tesislerin yapımı hızlanmış oldu. Bu dönem sonrasında yapılan turistik tesislerin çoğu söz konusu kumarhanelere yönelik tasarlanarak aslında turizmin yeni ürününü belirlemiş oldular. Bu ürünün hedef kitlesinin ağırlıklı olarak Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları olması hedef pazarı ve müşteri profilini Türkiye'ye yöneltmiştir. Kumarhane ruhsatlarının 500 yatak kapasitesi üzerindeki tesislere sağlanıyor olması yapılan tüm tesislerin bu ölçek üzerinde olmasını zorlamaktadır. Hatta var olan bazı küçük veya orta ölçekli tesislerin de ilave yatırımlarla bu ölçeğe erişerek söz konusu profili hedefledikleri görülmüştür. Yine benzer dönemler içerisinde küçük ve orta ölçekli tesislerin geleneksel müşteri profili içerisinde yer alan İngiliz emekli yaş grubu müşterilerinin Kuzey Kıbrıs'ta mülk sahibi olmaya başlamasıyla birlikte bu sektörün de müşteri ve pazar kaybetmeye başladığı görülmektedir.

Ülkemizdeki turizm sektörünün rekabet edebilirliğini belirlemek üzere, aşağıda rekabet edebilirlik çalışmalarında kullanılan ana başlıklar kullanılarak sektörün performansı değerlendirilecektir.

Rekabet Edebilirlikte Temel Gereksinimler

Turizmde Fiziki Altyapı

Turizm sektörünün gelişiminde fiziki altyapı önemli rol oynamaktadır. Gerek işletme bazlı yatırımlar gerekse bölgesel içerikli pozitif dışsallık yaratan altyapı yatırımları turizm hizmet kalitesinin artırılmasında önemli etkenlerdir. Elektrik, haberleşme ve ulaşım gibi alt yapı hizmetlerinin kalitesi ve ulaşılabilirliği turizm hizmetlerini yakından ilgilendirmektedir.

Kuzey Kıbrıs gibi bir ada ülkesi için en önemli altyapı alanı dış bağlantıları sağlayan ulaşım sektörüdür. Özellikle hava ulaşımının etkinliği ve maliyetleri turizmi doğrudan etkilemektedir. Yapılan çalışmalarda göstermektedir ki pazarlanan turistik ürün fiyatının önemli bir bölümünü ulaşım maliyetleri oluşturmaktadır. Bu bağlamda Kuzey Kıbrıs'ın siyasi konumu nedeniyle doğrudan uçuş yapılamaması ve uluslararası bağlantıların Türkiye üzerinden yapılması sözkonusu maliyetleri olumsuz etkilemektedir. Ancak yine de son yıllarda hava taşımacılığında koltuk arzının artışına bağlı olarak hem maliyetlerde belirli düşüşler hem de destinasyonlarda bir artış ortaya çıkmışken bu alandaki en önemli aktör olan Kıbrıs Türk Hava Yolları'nın sezon ortasında piyasadan çıkması sektöre hem maliyetler açısından hem de belirli destinasyonların devre dışı kalması sonucu ciddi darbe vurmuş oldu. Yaşanan olaylar da göstermiştir ki turizmin rekabet edebilirliği yalnızca sektörün kendi performansı ile değil ilgili sektörlerin durumu ile de yakından ilgilidir.

Ulaşım yanında diğer altyapı alanları da sektörü yakından ilgilendirmektedir. Örneğin elektrik, sektörün önemli girdilerinden biri durumundadır. Elektrikte turizme yönelik daha düşük bir tarife uygulanıyor olsa da bölge ülkelerine göre nispeten daha yüksek olan birim fiyatların rekabet edebilirliği olumsuz etkilediği düşünülmektedir. Elektrik fiyatı yanında sürekliliği de önemli bir durumdur. Çünkü geçmişte, üretimdeki sorunlara dayalı yaşanan kesintilerin de olumsuz etkiler bıraktığı bilinmektedir. Son yıllarda Kuzey Kıbrıs'ta bu alanlara yönelik önemli altyapı yatırımlarının yapıldığı ve birçok altyapı eksikliklerinin giderildiği söylenebilir. Ancak artan taleple birlikte kapasite artırımlarına ihtiyaç duyulacağı da çok açıktır. Özellikle turizmde dönemsel olarak yoğunluğun artması yanında nüfus yapısındaki hızlı değişimler de dikkate alınarak kapasitenin artırılma zorunluluğu bulunmaktadır. Ayrıca yenilenebilir enerji kaynaklarının teşvik edilmesi hatta bu yönde turizm tesislerinin kendi yatırımlarının da desteklenmesi hem çevresel anlamda hem de maliyet anlamında çözümler yaratabilecek niteliktedir.

Haberleşme altyapısı da gerek turistlere sunulan hizmetin kalitesi gerekse sunulan hizmetin tanıtım ve pazarlanması açısından da önemli bir faktördür. Son yıllarda haberleşme alanında sabit telefon hatlarının ve santrallerinin Kuzey Kıbrıs'taki yapılaşmaya eşlik edemediği görülmektedir. Hızlı yapılaşma ile birlikte birçok belediye hudutları dışındaki alanlara haberleşme altyapılarının götürülememesi nedeniyle belirli hizmetlerin verilemediği görülmektedir. Gerek sabit telefon hatları gerekse geniş bant internet hatlarının bu bölgelere ulaşamaması bu tarz hizmetlerin turistik işletmelerde etkin şekilde kullanımına engel teşkil etmektedir. Kablolı sistemlerin erişemediği noktalarda kablosuz haberleşme ağıları kullanılmaktadır.

Kanalizasyon ve arıtma altyapıları da turistik tesisler için önemli altyapılardır. Bu alanlarda işletme bazlı yatırımlar mevzuat gereği zorunlu kılınmakta ve yatırım anında işletmelere belirli destekler sunulmaktadır. Ancak turizm yatırım bölgelerinde yoğunlaşan tesislerin ortak yatırım yapmalarını teşvik edecek düzenlemelere ihtiyaç bulunmaktadır. Özellikle Kıbrıs gibi kurak iklimlerde deniz suyunun arıtılarak gerek içme, gerekse kullanım suyu elde edilmesine yönelik kurumsal desteklere ihtiyaç duyulmaktadır.

Turizm'de Beşeri Altyapı

Beşeri altyapı ihtiyaçlarına bakıldığı zaman, turizmin insan odaklı bir hizmet alanı olması nedeniyle yetişmiş insan gücü önemli bir girdi durumundadır. Bu anlamda geçmiş yıllarda sektöre ara eleman yetiştiren OTEM (Otelcilik ve Turizm Eğitim Merkezi) benzeri kurumsal yapılara ihtiyaç duyulmaktadır. Her ne kadar da ülkede var olan üniversitelere ait Turizm Yüksek Okulları bu ihtiyacı karşılamaya çalışsa da teknik lise düzeyinde veya meslek kazandırma içerikli sürekli eğitim merkezlerine de ihtiyaç duyulmaktadır. KKTC'de faaliyet gösteren 9 meslek lisesinden sadece bir tanesinin turizm mesleki eğitim programı sunması ihtiyacı karşılamamaktadır. Ayrıca bu tarz mesleki beceri eğitimi verebilecek olan özel işletmelerin de devlet tarafından desteklenmesi ve eğitim müfredatlarının turizm işletmeleri ile birlikte tasarlanarak ilgili Bakanlıklarca denetlenmesi sektörün kalifiye eleman ihtiyacına cevap vermekte yardımcı olabilecektir.

Rekabet Edebilirlikte Etkinlik Artırıcı Politikalar

Turizmde İşgücü Piyasası Etkinliği

Turizmdeki dönemsel talep hareketlerine bağlı olarak birçok tesis sezonluk işçi istihdam ederek çalıştırmaktadır. Bu nedenle çalışma yasalarında bu tarz istihdamlara belirli esnekliklerin getirilmesi işletmelerin hareket kabiliyetlerini artırırken, tesislere daha geniş bir dönemde istihdam yaratabilme kapasitesi de yaratabilecektir. Ayrıca işgücü maliyetlerinin turizm alanında önemli bir gider kalemini oluşturması sebebiyle, sezonluk veya sektörel asgari ücret uygulamasının da istihdam üzerinde olumlu etki yaratabilme imkanı bulunmaktadır. Sektörde çalışanlar açısından da nitelikli konumlara başvurularda avantaj yaratabilecek diploma, sertifika gibi eğitim sonrası belgelere sahip olabilmelerine yönelik kurslara katılımların teşviki hem hizmet kalitesinin yükseltilmesi adına hem de kalifiye eleman havuzunun büyümesi adına önemli katkılar yapabilecektir.

Turizm'de Finansmana Erişim İmkanları

Finansmana erişim imkanları her yıl yapılan rekabet edebilirlik çalışmalarında oldukça düşük seviyelerde değerlendirilmektedir. Turizm sektörünün bu konudaki şartları değerlendirildiği zaman hem yatırım, hem tanıtım, hem de pazarlama alanında finansmana erişimin önemli olduğu çok açıktır. Ancak turizm sektörünün toplam bankacılık kredileri içerisindeki sektörel payı %1 civarında görülmektedir. Ne var ki, yatırım ve işletme finansmanı amaçlı kredi ihtiyaçlarının önemli bir bölümü ya yurtdışı kaynaklardan (TC menşeli kaynaklar) ya da KKTC Kalkınma Bankası kanalıyla karşılanmaktadır ki bu rakamlar toplam bankacılık sektörü kredi arzı içerisinde yer almamaktadır. Küçük ve orta ölçekli tesislerin sundukları ürün çeşitlerini yenileme ve çeşitlendirmek amaçlı finansman imkanları bulmaları ülkede sunulan turizm hizmetlerinin artmasına önemli katkı koyabilecektir. Turistik işletmeler yanında tanıtım ve pazarlama amaçlı acente ve operatörlerinde finansmana erişimleri açısından imkanların geliştirilmesi sektörün etkinliğini artıracıdır.

Turizm'de Teknolojik Hazırlık

Turistik işletmelerin teknoloji kullanımı ve teknolojiye yatkınlığını ölçen bu alanda turistik işletmelerin belirli teknolojik yapıları kullanabildiği ancak genel altyapı ve mevzuat eksikliğine bağlı olarak belirli hizmetleri etkin kullanamadığı görülmektedir. Bu anlamda geniş bant internet altyapısının tüm bölgelere erişememesi yanında bu tarz teknolojik hizmetlerin sunumlarının herhangi bir düzenlemeye tabii olmaması sonucu sunulan hizmet kalitesinde standartlar oluşmamakta ve hizmet kalitesini

etkileyebilmektedir. Ayrıca oteller yanında turizmin önemli yan dalı sayılabilecek eski eser ve ören yerlerinin de teknoloji kullanımının oldukça düşük seviyelerde bulunduğu ve bu alanlarda dünyada birçok ülkede olduğu gibi görsel ve işitsel birçok teknolojik yeniliklerin ve gereçlerin kullanılması sektörün gelişimine önemli katkılar yapabilecektir.

Rekabet Edebilirlikte İnovasyon

Turizmde İşletme Gelişmişliği

Kuzey Kıbrıs'ta turizm alanında faaliyet gösteren işletmelerin iki tür yapıda bulundukları görülmektedir. Birinci gruptakiler küçük ve orta ölçekteki işletmelerdir. Bu işletmelerin çoğu aile işletmesi tarzında yönetimde profesyonel yönetici bulundurmayan yapılarla yönetilmektedir. İkinci grupta ise daha büyük ölçekli işletmeler ile bazı orta ölçekli işletmelerin yer almaktadır. Bu gruptakilerin yönetimde daha profesyonel ekiplere yer verdikleri görülmektedir. Hatta bir kısım büyük ölçekli işletmelerin yurtdışı zincir bağlantısı olmaları nedeniyle kendi yönetim sistemlerini de uygulama imkanları bulabilmektedirler. Bu anlamda işletmelerin profesyonelleşmeleri piyasadaki etkinliklerini artırmakla kalmayacak daha yenilikçi ürünler üretilmesini ve sunulan hizmetin kalitesinin artırılmasını da beraberinde getirecektir. Profesyonelleşme yanında hizmet kalitesini artırıcı standartlara erişim yönündeki sertifika programlarının teşvik edilerek desteklenmesi gerekmektedir. Bu alanda yapılacak çalışmalar sadece devlet desteği şeklinde değil küçük ölçekli işletmelerin bir araya gelerek yapacakları çalışmaları destekleyecek programlar şeklinde de olabilmelidir.

Turistik İşletmelerde İnovasyon

Turistik işletmelerin hem yeni ürün yaratma anlamında hem de yeni pazarlara açılma anlamında yenilikçi olmalarında önemli faydalar bulunmaktadır. Bu anlamda dinamik politikalara ve özendirici enstrümanların sürekli yenilenmesine ve günün koşullarına uygun yapılarda olmasına da gerek vardır. Özellikle dünyada ve bölgede yaşanan değişiklikler yakından takip edilerek her 5-10 yıllık dönemlerde yeni ürün yaratabilecek yapıların sektörel anlamda yaratılmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Son yıllarda gelişen ekolojik turizm ürünü benzeri kültürel ve tarihsel yapıları da içine alacak şekilde pazarlanması yerinde bir politika olacaktır. Bunun yanında bölgesel bağlantılarla diğer turistik bölgelerle ortak paketler içerisinde yer alarak farklı pazarlara erişebilmek adına destek politikaları geliştirilebilir.

Kuzey Kıbrıs'ın Perakende Ticaret Sektöründe Rekabet Edebilirlik

Kuzey Kıbrıs ekonomisi içerisinde önemli bir paya sahip olan ticaret sektörünü toptan ve perakende olarak ikiye ayırarak incelemek gerekmektedir. Bu rapor kapsamında perakende ticaretin yapısı üzerinde durulmakta ve perakende ticaret sektörünün rekabet edebilirlik kriterleri içerisindeki yeri irdelenmektedir.

Kuzey Kıbrıs ekonomisi diğer küçük ada ekonomileri gibi ithalata bağımlı bir yapıdadır. Bu nedenle de ticarete konu olan birçok mal ithalat yoluyla ülkeye girmektedir. Dolayısıyla ithalat rejimi ile dış ticarete etki eden her türlü politika (taşımacılık, bankacılık, vergi vs) dolaylı olarak perakende ticarete etki etmektedir. Dış ticaret uygulamaları yanında ekonomideki her türlü düzenleme de bu sektör üzerinde doğrudan veya dolaylı etkiye sahiptir. İthalatta ortaya çıkan en önemli dezavantajın navlun ücretleri olduğu bilinmektedir. Hava ve deniz ulaşımında doğrudan seferlerin olmayışı (sadece siyasi nedenlerle değil, hacim düşüklüğü sebebiyle de) yüklerin, Mersin aktarmalı Kuzey Kıbrıs limanlarına taşınmasını getirmektedir. Aktarmanın yarattığı ilave yükleme-boşaltma maliyetleri yanında bu hatlarda sunulan taşımacılık hizmetleri piyasasının fazla rekabetçi olmayışının getirdiği ilave maliyetler de navlun maliyetlerini artırmaktadır. Ayrıca Kuzey Kıbrıs'ın uluslararası ağlara bağlı olmayışı sonucu ülkeye gelen konteynerlerin boş olarak geri iadesinin maliyeti de ilave olarak ücretlere yansımaktadır.

Perakende ticaret alanındaki gelişmeleri "Rekabet Edebilirlik" kriterleri ışığında değerlendirmek sektörle ilgili sonuçlar verebilecektir.

Rekabet Edebilirlikte Temel Gereksinimler

Perakende Ticaret'te Mevzuat, Kurumlar ve Altyapı Ticaret sektörünü yakından ilgilendiren alanlardan önemli bir tanesi ülkedeki kurumlar ve yasal altyapıdır. Rekabet edebilirlik anketi kapsamında kurumsal konularla ilgili olarak ticaret sektörü temsilcilerinden gelen cevaplar sonucunda bu alandaki algılamaların olumsuz olduğu görülmektedir. Piyasalarda gerek sınai ve fikri mülkiyet haklarını koruyucu düzenlemelerin olmaması, gerekse bürokrasinin maliyet yaratıcı unsurlar taşıması firmalar açısından olumsuz değerlendirilen öğeler konumundadır. Ayrıca dış ticaretin etkin işleyişine önemli etki eden gümrük mevzuatı ve hizmetleri yanında, tarife ve benzeri engellerin ticaret üzerindeki maliyetleri olumsuz etkilediği görülmektedir. İthalata uygulanan fon ve vergilerin belli alanlarda yüksekliği yanında gelişigüzel ve belirli

bir programa bağlı kalmaksızın sık sık değiştirilmesi de fiyatlamada belirsizlikleri artırmaktadır. Yine söz konusu fon ve vergilerin gümrük kapılarında peşin tahsil edilmesi işletmeler açısından ilave finansman maliyeti oluşturmaktadır. Ayrıca Güney Kıbrıs'a geçiş noktalarındaki düzenlemeler ile diğer gümrük kapılarındaki uygulamaların farklılıkları, zaman zaman ticari anlamda piyasa üzerinde baskılar yaratabilmektedir. Kapılardaki denetim ve uygulamaların sistematik olmayışı hem yolcu beraberli ticarete hem de toptan düzeyde kaçak ticaretin oluşmasına da imkan tanımaktadır ki bunun sonucunda piyasaları bozucu etkiler ortaya çıkmaktadır.

Kurumsal altyapılar yanında ilgili fiziki altyapılarla ilgili de belirli sıkıntıların sektörü olumsuz etkilediği görülmektedir. Ülke genel altyapısı hakkındaki nispeten olumlu değerlendirmelere rağmen, ticaret sektörünü yakından ilgilendiren liman altyapısına yönelik değerlendirmeler daha düşük seviyelerde ölçülmüştür. Bu da göstermektedir ki ithalata bağlı bir yapıda gelişen ticaret sektörünün daha rekabetçi bir konumda bulunabilmesi için fiziki altyapıların geliştirilmesi yanında mevzuatla ilgili düzenlemelere de ihtiyaç bulunmaktadır. Özellikle ithalatın önemli bir kısmının yapıldığı deniz limanlarının daha etkin hizmet verebilecek şekilde gerek rıhtım donanımı yönünden gerekse depolama alanı olarak yenilenmeye ve uluslararası standartlara erişime ihtiyacı bulunmaktadır. Ayrıca limanlarda verilen boşaltma hizmetlerinin kalite ve fiyatlarının da rekabet ortamı içerisinde geliştirilmeye ihtiyacı vardır.

Makroekonomik İstikrar ve Ticaret

Ticari işletmelerin rekabet koşullarını en fazla etkileme kapasitesine sahip alanlardan bir tanesi de makroekonomik dengelerdir. Makroekonomik istikrar ticaret sektörüne ne kadar olumlu etki yapıyorsa istikrarsız yapılar da bir o kadar olumsuz etkiye sahiptir. Kuzey Kıbrıs'ta Türk Lirası (TL) kullanımına bağlı olarak TL'de yaşanan gelişmeler piyasayı birebir etkilemektedir. Özellikle kur ve faiz en etkili iki makroekonomik göstergedir. Geçmiş yıllarda her iki göstergenin de ciddi iniş çıkışlar yaşaması ticari işletmelerin piyasa risklerini artırdığından bu riskinde bir şekilde fiyatlara yansıtmasına yol açmaktaydı ki bu durum sonucunda rekabet avantajlarında ciddi kayıplar yaşanabilmekteydi. Ancak belirli bir süreden beridir kurla ilgili oynaklık yaşanmamasından dolayı kur riski oldukça düşük seviyelere inmiş durumdadır

Ancak faizlerle ilgili olarak belirli sıkıntılar halen mevcuttur. TL faiz oranlarında hızlı bir gerileme yaşanmasına rağmen Kuzey Kıbrıs bankacılık piyasasındaki kredi faiz oranlarının mevduat faizleri kadar hızlı gerilememesi finansman maliyetleri üzerinde baskı yapabilmektedir. Parasal göstergeler dışında ise mali dengeler gündeme gelmektedir ki bu anlamda durumun daha olumsuz olduğu söylenebilir. Bütçe açıkları ve kamu borç stoku seviyesi nedeniyle hükümetlerin sürekli olarak gelir getirici tedbir olarak vergi, fon ve ücret artışlarına gitmesi de genel anlamda hem maliyet yaratıcı etkide bulunmakta hem de piyasaları ürkütmekte ve öngörülebilirliği ortadan kaldırmaktadır.

Rekabet Edebilirlikte Etkinlik Artırıcı Politikalar

Ürün Piyasası Etkinliği

Ticaret sektörünün rekabet edebilirliği açısından en önemli başlıklardan biri de ürün piyasalarının ne kadar etkin çalıştığıdır. Bu alanda gerek ülke şartları ile ilgili ham verilerin gösterdiği durum, gerekse işletmelerin değerlendirmeleri birlikte okunduğu zaman görülmektedir ki piyasalar çok etkin çalışmamaktadır. Rekabet ortamının ülke kaynaklarının en etkin dağılımına yardımcı olduğu noktasından hareketle rekabeti bozucu her türlü engel ve müdahale ise kaynak dağılımına olumsuz yönde etki etmekte ve verimsiz yapıları gündeme getirmektedir. Kuzey Kıbrıs'ta rekabeti koruyucu mevzuat ve kurumlarının eksiklikleri yanında devletin rekabeti bozucu uygulamaları da ürün piyasasının etkinliğini azaltmaktadır. Teşvik ve sübvansiyon uygulamalarının yeterince şeffaf olmayışı, ticaret üzerindeki tarife yüküne ilaveten bürokratik prosedürlerin (izin, ön izin, lisans vs) de verimi ve dolayısıyla rekabet edebilirliği olumsuz etkilediği görülmektedir. Bu olumsuz yapıların giderilerek, piyasa işleyişini verimli hale getirecek her türlü düzenleme gerek ticaret sektörünün gerekse tüm ülke ekonomisinin rekabet edebilirliğini artıracıdır. Özellikle bürokratik işleyişin iyileştirilmesi yanında dış ticaretin önündeki gerek gümrük engellerinin gerekse prosedürel engellerin kaldırılması veya minimuma indirilmesi yerinde olacaktır. Dünya Ticaret Örgütü kapsamında liberalize edilen dünya ticaretindeki uygulamalara rağmen Kuzey Kıbrıs'ta halen her türlü ithalatın izne tabii olması yanında belirli ürünlerin ithalatına yasaklamalar getirilmesi piyasaları verimsiz hale getirmektedir.

Ticarette İşgücü Piyasası Etkinliği

Ticaret sektörü genellikle emek yoğun bir piyasa olması sebebiyle işgücü piyasa yapıları ve işgücü piyasa etkinliği sektör maliyetleri üzerinde doğrudan etkili olabilmektedir.

Genel Rekabet Edebilirlik ölçümü içerisinde Kuzey Kıbrıs'ın işgücü piyasa etkinliği genellikle sıkıntılı sonuçlar vermektedir. Bu yılki anket sonuçlarına ve derlenen resmi istatistik sonuçlarına göre işgücü piyasasındaki olumsuz yapılar devam etmektedir. Özellikle bu yılki sonuçlara göre istihdamda katılık yanında, beyin göçü yönünden de ciddi bozulmaların yaşandığı gözlemlenmiştir. Bu olumsuz yönlerin yanında işe alma, işten çıkarma ve maaş üretkenlik oranı gibi konularda ise kısmi iyileşmeler yaşanmıştır.

Ticaret sektörünün uluslararası piyasalarla iç içe geçmiş bir yapısı olması sebebiyle ithal edilen ürünlerin yurtiçi fiyat oluşumu sipariş fiyatı (dünya fiyatı) yanında yurtiçindeki faktörlerden de etkilenebilmektedir. Bu faktörlerden bir tanesi de ücretlerdir. İşgücü piyasalarında yaşanan her türlü olumsuz gelişme maliyetlere etki ederken, işgücü piyasalarına kazandırılacak etkin yapılarda ücret oluşumu ve verimlilik artışına olumlu katkılar yapabilecektir. Ayrıca özel sektörün yetişmiş elemanlarını gerek kamu sektörüne gerekse özel sektörün diğer işletmelerine kaptırması da işgücü piyasasındaki bir diğer sıkıntıdır.

Ticaret'te Finansmana Erişim İmkânları

Diğer sektörlerde olduğu gibi ticaret sektöründe de finansmana erişim sıkıntılı bir durum olarak göze çarpmaktadır. Ticaret sektöründeki işletmelerin ağırlıklı olarak işletme kredisi ve ithalat amaçlı kredi ihtiyaçları olduğu bilinmektedir. Son yıllarda kurlardaki oynaklığın azalması işletmelere olumlu yansırken kredi faizlerindeki katılık ise finansman maliyetleri üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Mevduat faiz oranları geriliyor olmasına rağmen kredi faiz oranlarının aynı oranda gerilememesi işletmelerin finansman maliyetlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Gerek TL, gerekse döviz cinsi kredi faiz oranlarındaki görece yüksek oranlar Güney Kıbrıs piyasası ile rekabette de olumsuz etkiler yaratmaktadır. Kuzey Kıbrıs bankacılığının da diğer sektörlerdeki gibi siyasi tanınmamışlığın ve izolasyonların etkisi ile birçok işlemleri aracı kurumlar üzerinden gerçekleştirmesi sonucu işlem maliyetlerini artırmaktadır. Bu tür işlemlerin sübvansiyon edilmesi özellikle yurtdışına mal ve hizmet satan ticari işletmelerin maliyetlerine olumlu yansıyabilecektir.

Ticaret sektörü temsilcisi işletmelerin bir diğer sıkıntısı da kredi temini için başarılı görülen iş planlarının teminat kabul edilmeyişidir. Bu sorun sadece sektörü değil tüm ekonomiyi ilgilendirmektedir. Ayrıca eşdeğer veya tahsis nitelikli gayri menkullerin sistem içerisinde teminat olarak değerlendirilmesinde yaşanan belirsizlikler de işletmelerin şikayetçi oldukları alanlardır. Ekonomideki yavaşlamaya bağlı olarak ortaya çıkan bir diğer sorun ise piyasalarda yaşanan tahsilat sorunları olmuştur. İşletmelerin bu alanda yaşadıkları sıkıntılar gerek piyasalardaki nakit darlığına gerekse satışların düşük gitmesine bağlı finansman zorluklarına bağlanmaktadır. Ancak yargı mekanizmalarının bu alandaki sorunları çözmekte yetersiz kalması hem piyasalardaki ahlaki yapıyı geriletmekte hem de piyasalara çok fahiş oranlarla tefecilik tarzında müdahalelere imkan yaratmaktadır. Sektördeki işletmeler her ne kadar bankacılık sistemine güven belirseler de finansman yaratabilmek adına bankacılık dışında farklı kurum ve yapıların olmayışı bankalara bağımlılığı artırmaktadır.

Rekabet Edebilirlikte Yenilikçilik ve İnovasyon

Perakende ticaret birebir tüketici ile karşı karşıya sunulan bir hizmet olduğundan yenilikçilikler ve kullanılan tekniklerin başarı açısından önemli olduğu çok açıktır. Yapılan anket ve gözlemler sonucunda Kuzey Kıbrıs'ta oranlar çok düşük olsa da her yıl daha çok işletmenin bu türden yeniliklere kaynak ve eleman ayırdığı görülmektedir. Ayrıca yurtdışı marka ve zincirlerin dağıtıcılığını üstlenen işletme oranındaki artışa paralel olarak bu tür bağlantıların beraberinde yeni pazarlama teknikleri ve hizmet kalitesinin artmasına yönelik değişimleri de getirdiği gözlemlenmektedir. Ancak yine de işletmelerde yetki devri konusunda tutukluklar olduğu, üst düzey yöneticilerin ağırlıklı olarak aile içinden seçildiği görülmektedir. Yerel tedarikçi sayısının ve kalitesinin nispeten düşük olması da firmaları rekabet edebilirlik anlamında olumsuz yönde etkilemektedir.

Ek 1: Makroekonomik Göstergeler

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
GSYİH Reel Büyüme Hızı (% değişim)	14.2	13.8	12.7	2.8	-2.9	-6.1
GSYİH (Milyon TL)	2,457	3,070	3,988	4,604	5,080	5,152
Fert Başına GSYİH (Cari Fiyatlarla, \$)	7,934	10,33	11,522	14,553	16,005	13,292
Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE, %)	11.6	2.7	19.2	9.4	14.5	5.7
Döviz Kurları (TL/€)	1.77	1.68	1.81	1.79	1.91	2.15
Döviz Kurları (TL/\$)	1.43	1.35	1.44	1.30	1.28	1.55
Toplam Mevduatlar (Milyon TL)	3,229	3,633	4,681	4,937	5,563	6,505
Toplam Mevduatlar/GSYİH (%)	131	118	117	107	110	126
Toplam Krediler (Milyon TL)	1,173	1,570	2,321	2,735	3,431	3,976
Toplam Krediler/GSYİH (%)	48	51	58	59	68	77
Kredi /Mevduat Oranı (%)	36	43	50	55	62	61
Devlet Bütçe Dengesi/GSYİH (%)	-6.1	-8.2	-10.4	-6.2	-9.3	-14.1
Kamu Borç Stoku/GSYİH (%)	122	89	79	100	116	130
Dış Ticaret Dengesi (Fazla + / Açık -) (Milyon \$)	-791	-1,187	-1,308	-1,456	-1,597	-1,255
Dış Ticaret Dengesi/GSYİH (%)	-46	-52	-47	-41	-40	-38
Cari İşlemler Dengesi (Fazla + / Açık -) (Milyon \$)	-14	-276	-204	-250	-390	210*
Cari İşlemler Dengesi/GSYİH (%)	-1	-12	-7	-7	-10	-6
Toplam İstihdam (DPÖ Hane Halkı İşgücü Ankeki)	86,914	85,583	91,815	89,787	91,223	91,550
Kamu Yönetimi İstihdam (Eğitim ve Sağlık Dahil)	27,900	28,903	29,106	28,289	27,893	27,627
Aktif Sigortalı Sayısı	43,958	52,154	65,689	72,385	70,115	66,685
İşsizler (DPÖ Tahminleri)	9,678	7,665	9,552	9,361	9,881	12,941
Aktif Kayıtlı İşsizler (Çalışma Dairesi)	7,176	4,095	3,933	5,364	5,731	6566
Yabancılar Verilen Çalışma İzinleri Sayısı	12,429	46,010	53,030	42,779	33,619	36,260**
Asgari Ücret (TL)	627	720	860	950	1,190	1,237
* Ticaret Dairesi, Turizm Bakanlığı ve DPÖ verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından tahmin edilmiştir.						
** Ocak-Ekim 2009 Dönemi						
Kaynak						
	Devlet Planlama Örgütü					
	Merkez Bankası					
	Maliye Bakanlığı					
	Çalışma Dairesi					

Ek 2: Rekabet Edebilirlik Raporu Rakamsal Verileri için Teknik Notlar ve Kaynaklar

	Birim	Kaynak/Hesaplama Metodu	Değer	Rekabet Edebilirlik Raporu'nda belirtilen Sıralama	Yorumlar/Tahmin Güvenilirliği
Cari fiyatlarla GSYİH	milyar dolar/2009	DPÖ verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	3,3	131	TL/\$: 1,5455 Cari fiyatlarla GSYİH (gerçekleşme tahmini) (2009): 5.152.446.318,8 TL
Nüfus	milyon/2009	DPÖ	0,285	138	Nüfus (gerçekleşme tahmini) (2009): 285.355
Fert başına GSYİH (cari fiyatlarla)	fert başına dolar / 2009	DPÖ verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	13,292	42	Fert başına GSYİH hesaplaması için Nüfus (gerçekleşme tahmini) (2009): 250.820
Yatırımcının Korunma Endeksi	Yatırımcının korunma endeksi 0-10 (en iyisi)	YAGA Kuzey Kıbrıs İş Yapma Ortamı Raporu / 2010	3,3	123	
Mevcut koltuk kilometre	ülkeden yapılan haftalık tarifeli uçuşlar (milyon)/2009	Sivil Havacılık Dairesi verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	19,14	118	Bu hesaplama, Ercan Havaalanı'ndan yapılan tüm tarifeli uçuşlara ek olarak Kıbrıslı Türklerin Güney Kıbrıs'taki havaalanlarını da kullandıkları gerçeği dikkate alınarak arzedilen koltuk kilometreye %20' eklenerek belirtilmiştir.
Sabit Telefon hatları	100 kişiye düşen/2009	DPÖ	36,4	33	
Cep Telefonu Abone Sayısı	100 kişiye düşen/2009	DPÖ	161	8	
Devletteki Bütçe Dengesi	GSYİH yüzdesi/2009	Maliye bakanlığı verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	%-14,1	138	Toplam bütçe açığı (2009): 728.800.000 TL
Ulusal tasarruf oranı	GSYİH yüzdesi/2008	DPÖ verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	%10,8	120	Toplam Yurtiçi Tasarruflar (2008): 548.192.137,9 GSYİH (2008): 5.079.907.679,4
Enflasyon	tüketici fiyatları endeksi yıllık değişim/2009 ortalaması	DPÖ	%5,7	99	
Faiz oranları farkı	ortalama faiz oranı	Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır.	%11,75	119	TL için ortalama faiz farkı %16, döviz hesaplar için %4,5. Ağırlıklar için ortalama mevduat oranları TL %61,5, döviz %38,5; Kredilerde TL %65, döviz %35
Devlet borcu	GSYİH yüzdesi/2009	Maliye Bakanlığı verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	%129,6	134	Cari fiyatlarla Devlet borcu (2009): 6.679.900.000 TL
Ülke Kredi Derecelendirme Notu	ülke borçları ödeyememe olasılığı ile ilgili uzman değerlendirmesi, 0-100 (en düşük olasılık)		n/a	n/a	
Sıtma vakası	100.000 kişiye düşen/2009	Sağlık Bakanlığı verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	0	1	Sıtma vakası (2009): Yok
Verem vakası	100.000 kişiye düşen/2009	Sağlık Bakanlığı verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	13	32	Verem vakası (2009): 37 kişi
HIV'in yaygınlığı	15-49 yaş arası yetişkin nüfusa yüzdesi/2009	Sağlık Bakanlığı verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	%0,005	1	HIV yaygınlığı (2009): 9 kişi
Bebek ölüm oranı	1.000 canlı doğumda/2009	DPÖ	13,6	64	
Ortalama ömür uzunluğu	doğum anında yıllık/2009	DPÖ verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	74,2	57	Ortalama ömür (2009): erkeklerde: %71,8 Kadınlarda %76,5
İlköğretime kayıt oranı	ilköğretime kayıt oranı/2009	DPÖ	%100	1	
Ortaöğretime kayıt oranı	ortaöğretime kayıt oranı/2008	DPÖ	%88,5	65	Orta öğretimde okullaşma oranı (2009): %100, Genel ve Teknik Lise için okullaşma oranı: %77
Yükseköğretime kayıt oranı	yükseköğretime kayıt oranı/2008	DPÖ	%78	8	Yüksek Öğretim için okullaşma oranı (2009): %78
Toplam vergi oranı	kazanç vergisi, emek vergisi, katkı ve diğer vergiler yüzdesi	Yatırım ve Geliştirme Ajansı (YAGA) Kuzey Kıbrıs İş Yapma Ortamı Raporu/2010	%41,2	70	

Ek 2: Rekabet Edebilirlik Raporu Rakamsal Verileri için Teknik Notlar ve Kaynaklar (devamı)

	Birim	Kaynak/Hesaplama Metodu	Değer	Rekabet Edebilirlik Raporu'nda belirtilen Sıralama	Yorumlar/Tahmin Güvenilirliği
Şirket kurmak için gereken prosedür sayısı	prosedür sayısı	YAGA Kuzey Kıbrıs İş Yapma Ortamı Raporu/2010	16	132	
Şirket kurmak için gerekli süre	gün sayısı	YAGA Kuzey Kıbrıs İş Yapma Ortamı Raporu/2009	29	91	
Ticaret ağırlıklı tarife oranı	ithal edilen birim değer başına ortalama vergi/2009	Maliye Bakanlığı ve Ticaret Dairesi verileri kullanılarak Ekonomist tarafından hesaplanmıştır	%1,1	31	Toplam gümrük gelirlerinin toplam ithalat değerine bölünmesiyle hesaplanmıştır. Cari fiyatlarla toplam gümrük gelirleri (2009):21.257.107 TL Mal ithalatı (2009): 1,936,712,437 TL
İstihdam katılığı	çalıştırma katılığı endeksi, endeks 0-100 (en kötüsü)	YAGA Kuzey Kıbrıs İş Yapma Ortamı Raporu/2010	37	89	
İşten çıkarma maliyetleri	hafta tutarında maaş	YAGA Kuzey Kıbrıs İş Yapma Ortamı Raporu/2010	12	21	
Kadınların işgücü piyasasına katılımı	erkek katılımın yüzdesi olarak	DPÖ verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	0,60	107	Bayanların işgücüne katılım oranı(2009): 36,8 Erkeklerin işgücüne Katılım oranı(2009): 61,6
Yasal haklar endeksi	endeks 0-10 (en iyi)	YAGA Kuzey Kıbrıs İş Yapma Ortamı Raporu/2010	7	39	
İnternet kullanıcıları	100 kişiye düşen/2009	Ekonomistlerin analizi	37,8	59	
İnternet Bant Genişliği	10,000 kişiye düşen Uluslararası internet bant genişliği (Mb/s)	Ekonomistlerin analizi	175,2	17	
Geniş bant internet kullanıcıları	100 kişiye düşen/2009	Ekonomistlerin analizi	4,2	71	
Yerel piyasa büyüklüğü endeksi	(GSYİH+ithalat değeri-ihracat değeri) 1-7(en iyi) arası değerlere dönüştürülerek normalleştirildi/2009	DPÖ verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	1,4	136	
Yabancı piyasa büyüklüğü endeksi	mal ve hizmet ihracatı değeri 1-7(en iyi) arası değerlere dönüştürülerek normalleştirildi/2009	DPÖ verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	2,0	133	
Satın alma gücü paritesine göre GSYİH	milyon Amerikan doları/2009	DPÖ verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından tahmin edilmiştir	4,3	134	Satın alma gücü paritesi değişim faktörü 1,3 olarak tahmin edilmiştir. Bu tahmin için Türkiye ekonomisi dikkate alınmıştır.
GSYİH'ya göre ithalat oranı	GSYİH yüzdesi/2009	DPÖ verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	%39,8	70	Mal ithalatı (2009): 1.326.165.192 \$
GSYİH'ya göre ihracat oranı	GSYİH yüzdesi/2009	DPÖ verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	%27,6	92	Mal ve hizmet ihracatı (2009): 921.063.766 \$
Kullanım patentleri	milyon nüfusa düşen/2009	Resmi Kabz Memurluğu ve Mukayyitlik Dairesi verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	28	24	Toplam patent kaydı (2009): 8

EK III

BÖLÜM 1.1

Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi
2010 - 2011:

Küresel Ekonomik Krizin Ötesine Bakış

XAVIER SALA-I-MARTIN**JENNIFER BLANKE****MARGARETA DRZENIEK HANOZ****THIERRY GEIGER****IRENE MIA**

Dünya Ekonomik Forumu

Bu yıl, Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu 2010-2011, küresel ekonominin hala daha ciddi bir belirsizlik içinde olduğu bir dönemde yayınlanıyor. Yıllardan bu yana yaşanan en kötü küresel resesyona dengelemek amacıyla birçok ülkede yapılan önemli boyuttaki hükümet teşvikli harcamalar sayesinde birçok ülkede yeniden büyümeye geçilmiştir. Ancak yine de ekonomiler farklı süratlerde seyretilmekte ve bazı ülkelerde ikinci bir dip tehlikesi söz konusudur. Gelişmekte olan ekonomiler büyük ölçüde sağlıklı büyümeye geçmiş olsalar da, gelişmiş ekonomiler devam etmekte olan işsizlik, düşük talep ve artan borçlarıyla ilgili zorluklarla karşı karşıya ve hem finansal hem de iş gücü piyasasında reformlarla boğuşmaktadırlar. IMF (Uluslararası Para Fonu) geliştirmekte olan piyasalardaki büyümeyi %6.25 olarak ve gelişmiş ekonomilerde ise 2010 büyüme oranını % 2.25 olarak öngörmektedir.

Bu bağlamda politika belirleyiciler ise ekonomi yönetimi konusuyla ilgili bazı zorluklarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Hem krizi hem de ardından gelen resesyona ele almak için ortaya koymuş oldukları aktif yaklaşımın ardından hükümetler, kontrolden çıkmış borçlarını kontrol altına alabilmek için açıklarını kapatma mücadelesi veriyorlar. Çift dipli resesyona korkusu ise hükümetlerin net bir çıkış yolu stratejisi ortaya koymalarını engellemektedir. Bu konu da yakın zamanda gerçekleşen G-20 zirvesinde ele alınan önemli bir tartışma konusu olmuştur[1]. Orta vadede harcamaları kontrol altına almak için net bir adım henüz atılmadığından, ülkeler uzun vadede sürdürülebilir kalkınma ve rekabet edebilirlik açısından gerekli olan altyapı, sağlık ve eğitim gibi alanlara büyümeyi getirecek yatırımlar yapmaktan ödün verecekler.

Bugünün hala zorlu olan ekonomik konjonktürü, kısa vadeli acil durum zamanlarında bile uzun vadede rekabet edebilirlik için gereken temel unsurları unutturmamalıdır. Bir resesyondan çıkış stratejisinin mali dengesizlikleri ortadan kaldırmaya yarayacak, orta ve uzun vadede büyüme potansiyelini geliştirmeyi amaçlayan rekabet edebilirliği güçlendirecek çabalarla desteklenmesi gerekmektedir. Rekabet edebilir olan ekonomiler, hem mevcut hem de gelecekteki refah düzeyleri verimliliği geliştirici faktörler (etmenler) üzerine inşa edilmiş olan ekonomilerdir. Rekabet edebilirliği destekleyen bir ekonomik ortam ulusal ekonomilerin yüksek geliri sağlamalarına ve geleceğe dönük sağlam bir ekonomik performansı getirecek mekanizmalar temin etmelerine yardımcı olur . 30 yıldan fazla bir süredir, World Economic Forum'un (Dünya Ekonomik Forumu) yıllık rekabet edebilirlik raporları içinde, ulusal ekonomilerin sürdürülebilir ekonomik büyüme ve uzun vadeli refaha ulaşabilmelerini sağlayan birçok faktör incelenmiştir.

Yıllar içerisinde amacımız iş dünyası liderlerine ve politika belirleyicilere, daha iyi bir rekabet edebilirliğe ulaşmanın önünde duran engelleri tespit etmeye yarayacak kıyaslama yapabilecekleri araçlar sağlamak ve böylelikle de bunların üstesinden gelinmesini en iyi şekilde sağlayacak stratejilerin ve politikaların geliştirilmesine yönelik tartışmaları teşvik etmek olmuştur. Mevcut zorlu ekonomik konjonktür içinde çalışmalarımız, şu anki eylemlerimizin gelecekteki refah düzeyi üzerinde ne gibi sonuçlar doğuracağını dikkate almamız gerektiğini bizlere hatırlatmada önemlidir.

2005'ten bu yana Dünya Ekonomik Forumu rekabet edebilirlik analizini Global Competitiveness Index (Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi)'ne dayalı yapmaktadır. Bu endeks, ulusal rekabet edebilirliğin mikroekonomik ve makroekonomik temellerini yansıtan oldukça kapsamlı bir endekstir[2].

Biz rekabet edebilirliği bir ülkenin verimlilik düzeyini belirleyen kurumlar, politikalar ve faktörler olarak tanımlıyoruz. Verimlilik düzeyi ise bir ekonominin ulaşabileceği sürdürülebilir refah düzeyini belirler. Verimlilik düzeyi aynı zamanda bir ekonomide yapılan (fiziki, beşeri ve teknolojik) yatırımın sağladığı getiri oranını belirler. Çünkü yatırım getirisi bir ekonomideki büyüme oranını yükselten temel itici güçtür. Bu yüzden, daha rekabet edebilir bir ekonominin orta ve uzun vadede daha hızlı büyüme şansı vardır.

Böylelikle rekabet edebilirlik kavramı içinde hem statik (durağan) hem de dinamik unsurlar bulunmaktadır. Tabii ki bir ülkenin verimliliği, yüksek gelir düzeyini temin edebilmesini net bir şekilde belirleyen unsurdur ancak, bir ekonominin büyüme potansiyelini gösteren ana faktörlerden biri olan yatırım getirisinin önemli belirleyici unsurlarındandır.

Rekabet edebilirliğin 12 bölümü

Rekabet edebilirlik ve verimliliği götüren birçok belirleyici unsur vardır. Yüzlerce yıl boyunca ekonomistler bunun ardında yatan nedenleri anlayabilmek için uğraşmışlardır. Bu çabalar çerçevesinde Adam Smith'in ihtisaslaşma ve iş bölümüyle ilgili çalışmaları, daha sonra neoklasik dönem ekonomistlerinin fiziki sermaye ve altyapıya odaklanmaları [3] ve daha yakın zamanlarda da eğitim ve meslek içi eğitim, teknolojik ilerleme, makroekonomik istikrar, iyi yönetim, şirketlerin gelişmişliği, pazar büyüklüğü vs gibi noktalara yoğunlaşıldı. Bu fikirlerin hepsi önemli olsa da, ana nokta bunların birbiriyle aynı anda geçerli olabilecek olmalarıdır. Bu faktörlerin iki ya da daha fazlası aynı anda varolabilmektedir. Ekonomiyle ilgili literatür buna işaret etmektedir[4].

Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi (Global Competitiveness Index-GCI) bu açık uçlu unsuru, rekabet edebilirlik

dediğimiz bu karmaşık kavramın farklı bileşenleri için farklı ağırlıklı ortalamalar ortaya koyarak yansıtmaktadır. Bu bileşenler rekabet edebilirliğin 12 bölümü olarak gruplandırılmaktadırlar:

Birinci bölüm: Kurumlar

Kurumsal çevre, bireylerin, şirketlerin ve hükümetlerin gelir ve ekonomide refah yaratmak için birbirleriyle etkileşim içinde oldukları yasal ve idari çerçeveyi ortaya koyar. Sağlam bir kurumsal çevrenin önemi, ekonomik krizde, devletlerin birçok ülke ekonomisinde giderek daha büyük doğrudan roller oynadığı gerçeği karşısında daha da büyük bir önem kazanmıştır.

Kurumların kalitesinin rekabet edebilirlik ve büyüme üzerinde önemli bir etkisi vardır[5]. Bu yatırımlarla ilgili kararları, üretimle ilgili organizasyonu etkiler; toplumların faydaları dağıtma yönteminde ve kalkınma stratejileri ile politikalarına dair maliyetleri üstlenmesinde merkezi bir rol oynar. Mesela, arazi sahipleri, şirket hissedarları veya fikri mülkiyet sahiplerinin hakları güvence altına alınmazsa gelişim amaçlı yatırım yapma ve sahip olduklarının bakımını yapma konusunda isteksiz olurlar[6].

Kurumların rolü yasal çerçevenin de ötesindedir. Hükümetin piyasalara, özgürlüklere ve operasyonlarının verimliliğine karşı olan tutumu da çok önemlidir: aşırı bürokrasi ve formalite[7], gereğinden fazla düzenleme, yolsuzluk, kamu ihalelerine fesat karıştırma, şeffaflık ve güvenin olmaması ve adli sistemin siyasete bağımlılığı işletmeler açısından ciddi bazı maliyetler doğurur ve ekonomik kalkınma sürecini de yavaşlatır.

Kamu kaynaklarının doğru yönetilmesi de ulusal iş piyasasında güveni inşa etmek anlamında çok önemlidir. Aşağıdaki Rekabet Edebilirliğin üçüncü bölümü kapsamına giren makroekonomik istikrara dair önlemleri tamamlamak amacıyla hükümetlerin kamu kaynaklarını ne kadar iyi yönetebildiklerini gösteren göstergeler de eklenmiştir.

Ekonomik literatür ağırlıklı olarak kamu kurumlarına yoğunlaşsa da, özel kurum/kuruluşlar da refah yaratma sürecinde önemlidirler. Yakın zamanda ortaya çıkan küresel finansal krizle beraber birçok büyük şirkette yaşanan skandallar, yolsuzluğu ve kötü yönetimi önlemek, iyi bir yönetim ve yatırımcılar ile tüketicilerin güvenlerini sağlayabilmek için muhasebe ve raporlama standartları ile şeffaflığın ne kadar önemli olduğunu ortaya koymuştur. Hükümet, diğer şirketler ve kamuya yaptığı işlerde güçlü etik kurallara uygun hareket eden yöneticiler tarafından dürüst bir şekilde yönetilen işletmeler bir ekonomiye fayda getirirler[8]. Özel sektör şeffaflığı işletmeler için elzemdir ve hem standartların kullanılması, hem de zamanında bilgiye erişimi sağlayacak muhasebe ve denetim uygulamalarının kullanılmasıyla oluşturulabilir[9].

İkinci bölüm: Altyapı

Kapsamlı ve verimli bir altyapı bir ekonominin etkin faaliyet gösterebilmesi açısından hayati bir önem taşır çünkü, ekonomik faaliyetin yerini ve bir ekonomi içinde oluşabilecek faaliyet veya sektörlerin neler olduğunu belirlemede önemli olan bir faktördür. İyi bir altyapı, bölgeler arasındaki mesafenin yarattığı etkiyi azaltır ve böylelikle, ulusal piyasayı entegre hale getirerek düşük maliyete başka ülkeler ile bölgelerdeki piyasalara bağlanabilmesini sağlar. Bunun yansıması, altyapı ağının kalitesi ve kapsamı ekonomik büyüme üzerinde ciddi bir etki yaratır ve farklı şekillerde gelir dengesizliği ile fakirliği etkiler[10]. Bu bağlamda, iyi gelişmiş bir ulaşım sistemi ile iletişim altyapısı, daha az gelişmiş toplumlar için ana ekonomik faaliyet ve temel hizmetlere erişim sağlamada önkoşuldur.

Kaliteli yollar, limanlar ve hava ulaşımı da dahil olmak üzere etkin ulaşımın olması girişimcilerin mallarını ve hizmetlerini piyasaya güvenli bir biçimde ve doğru zamanda ulaştırmalarını sağlar ve çalışanların en uygun işlere kayabilmelerini kolaylaştırır. Ekonomiler, fabrika ve işletmelerin kesintisiz bir şekilde çalışabilmeleri için kesintisiz ve yeterli olan elektrik enerjisine ihtiyaç duyar. Son olarak, sağlam ve kapsamlı bir telekomünikasyon ağı bilginin hızlı ve özgürce akmasını getirir. Bu da, işletmelerin iletişim kurabilmelerine ve ekonomik aktörlerin mevcut tüm bilgileri dikkate alarak kararlar almalarına yardımcı olarak genel ekonomik verimliliği artırır. ABD ve Çin gibi ülkeler de dahil olmak üzere birçok ülkenin ulusal teşvik paketlerinde altyapı gelişimine ciddi kaynaklar ayrılmış olduğu düşünülecek olursa, aslında bu, krizin uzun vadede olumlu etki yaratabileceği bir alandır.

Üçüncü bölüm: Makroekonomik istikrar

Makroekonomik çevrenin istikrarı işletmeler için önemlidir ve bu yüzden bir ülkenin genel rekabet edebilirliği için de önemlidir[11]. Makroekonomik istikrarın tek başına bir ulusun verimliliğini artıramayacağı doğru olsa da, makroekonomik istikrarsızlığın ekonomiye zarar vereceği de bir gerçektir. Bir hükümet geçmiş borçlarını geri ödeyebilmek için yüksek faizli ödemeler yapmak durumunda kalırsa, etkin bir biçimde hizmet sağlayamaz. Bütçe açıklarının olması hükümetin konjonktürde yaşanabilecek değişikliklere karşı cevap verebilme kabiliyetini kısıtlar. Şirketler enflasyon oranlarının kontrolden çıktığı durumlarda verimli bir şekilde faaliyet gösteremezler. Sonuç olarak da ekonomi, makroekonomik çevrenin istikrarlı olmaması halinde sürdürülebilir bir şekilde büyüyemez. Bu husus , bütçe açığının giderilebilmesi için çıkış stratejilerinin neler olabileceği ve yakın zamanda kamu borcunun büyümesiyle ilgili yapılan tartışmalar aracılığıyla kamuoyunun dikkatini çekmiştir.

Bu bölümün makroekonomik istikrarı değerlendirdiğini belirtmekte fayda var. Hükümetin kamu maliyesini (kaynaklarını) iyi yönetip yönetmediğini doğrudan hesaba katmamaktadır.

Bu kalitatif husus, yukarıda belirtilen kurumlar bölümü altında ele alınmıştır.

Dördüncü bölüm: Sağlık ve ilköğretim

Sağlıklı bir iş gücü, ülkenin rekabet edebilirliği ve verimliliği açısından önemlidir. Hasta olan çalışanlar tam performansla çalışamazlar ve daha az verimli olurlar. Sağlık durumunun iyi olmaması işletmeler açısından önemli maliyetler doğurur, çünkü hasta çalışanlar sıklıkla işe gelmezler ya da daha düşük bir verimlilik düzeyiyle çalışırlar. Bu nedenle, sağlık hizmetlerinin sağlanmasıyla ilgili yapılacak yatırım ekonomik ve ahlaki sebeplerden dolayı çok önemlidir[12].

Bu bölüm sağlığın yanı sıra, bugünün ekonomisi içinde giderek daha önemli olmaya başlayan bir faktör; insanların almış olduğu temel eğitimin niteliğini ve niceliğini dikkate almaktadır. Temel eğitim her bir çalışanın verimliliğini artırır. Daha da önemlisi, az miktarda resmi eğitim almış olan çalışanlar yalnızca basit işler yapabilirler ve onlar için gelişmiş üretim süreçlerine ve tekniklerine adapte olmak çok daha zordur. Bu nedenle, temel eğitim eksikliği iş geliştirmede engel teşkil edebilir ve şirketler de daha sofistike ya da katma değeri yüksek ürünler üreterek değer zincirinde yükselme konusunda zorlanabilirler.

Hükümetler, şu anda yapmakta oldukları teşvik amaçlı harcamalardan dolayı birçok ülkede büyüyen kamu borçlarını azaltmak durumunda kalacaklarından, uzun vadede bu alanlara yapılan kaynak tahsisinde ciddi boyutta herhangi bir azaltmaya gitmekten kaçınmak önemli olacaktır.

Beşinci bölüm: Yüksek öğretim ve (meslek içi) eğitim

Kaliteli yüksek öğretim ve eğitim, basit üretim süreçlerinin ve ürünlerinin ötesine geçerek değer zincirinin üst basamaklarına doğru tırmanmak isteyen ekonomiler için hayati önem taşır.[13] Özellikle de, günümüzün kürselleşen ekonomisi, ekonomilerin değişen çevreye ve üretim sisteminin değişen ihtiyaçlarına süratle ayak uydurabilecek iyi eğitilmiş çalışanlar yetiştirmesini gerektirir. Bu bölüm orta ve yüksek öğretime kayıt oranları ile iş çevrelerinin değerlendirmesiyle öğretim kalitesini ölçmektedir. Çalışanlara (personele) sunulan meslek içi eğitim miktarı da dikkate alınmıştır, çünkü (çoğu ekonomide ihmal edilen) teknik ve iş başında eğitim, çalışanların becerilerini sürekli olarak güncellemede önemlidir.

Altıncı bölüm: Mal piyasasının etkinliği

Etkin mal piyasaları olan ülkeler, arz talep koşullarına göre doğru ürün ve hizmet karmalarını üretme ve bu ürünlerin ekonomi içinde en etkin şekilde alım/satımlarının yapılmasını sağlama konusunda iyi bir konuma sahiptirler. Hem içte hem de dışta sağlıklı bir piyasa rekabeti, piyasanın talep ettiği ürünleri üreten en verimli işletmelerin başarılı olmalarını sağlayarak piyasanın ve işletmelerin verimliliğini artırmada önemlidir. Malların alış verişi için en uygun ortam, yapılacak iş faaliyetleri karşısında hükümet müdahalesiyle yaratılacak engellerin minimum düzeyde olduğu ortamdır. Mesela, orantısız veya yüksek vergiler ile doğrudan yabancı yatırıma ve uluslararası ticarete getirilen yabancı hisse miktarını sınırlandıracak ve ayrımcı olacak kurallar rekabet edebilirliği engelleyen unsurlardır. Yaşanan bu ekonomik kriz dünyanın dört bir tarafındaki ekonomilerin birbirlerine ne kadar bağımlı olduklarını ve büyümenin ise ne kadar açık pazarlara bağlı olduğunu göstermiştir. Korumacı tedbirler toplam ekonomik faaliyetleri azalttıklarından verimliliği engellerler.

Piyasa etkinliği aynı zamanda tüketici odaklılığı ve müşteri gelişmişliği gibi talep koşullarına da bağlıdır. Kültürel veya tarihsel sebepler nedeniyle bazı ülkelerdeki tüketiciler daha talepkâr olabilirler. Bu da şirketleri daha yenilikçi ve müşteri odaklı olmaya ittiğinden ve böylelikle de piyasada verimli olabilmek için gerekli olan disiplini empoze ettiğinden önemli bir rekabet avantajı teşkil edebilir.

Yedinci bölüm: İş gücü piyasasının etkinliği

İş gücü piyasasının etkinliği ve esnekliği, çalışanların ekonomi içinde en iyi şekilde kullanılabilecekleri yerlere kaydırılmalarını ve çalıştıkları işlerde en iyi performans gösterebilmeleri için onlara teşviklerin verilmesini sağlamada hayati önem taşır. Bu nedenle iş gücü piyasasında çalışanların bir ekonomik faaliyetten bir diğerine süratle ve düşük maliyetle kaydırılabilmesi ve sosyal karmaşaya fazla yol açmadan ücretlerin dalgalanmasına izin verecek esnekliğin olması şarttır[14]. Sonuncusunun önemi ise, katı bir iş gücü piyasasına sahip olan ekonomilerin (İspanya gibi) yaşanmakta olan büyük ekonomik zorluklardan çıkmaya çalışırken karşılaştıkları zorluklarla ortaya çıkmıştır.

Verimli bir iş gücü piyasasının ayrıca, çalışanlara verilen teşvikler ile gösterdikleri çaba arasında net bir ilişki kurması ve kadın-erkek eşitliğini iş ortamında sağlaması gerekir.

Sekizinci bölüm: Finansal piyasaların gelişmişliği

Yakın zamanda yaşanan finansal kriz, ekonomik faaliyetler için sağlam ve iyi işleyen bir finans sektörünün ne denli önemli olduğunu göstermiştir. Etkin bir finans sektörü, bir ulusun vatandaşlarının tasarruf ettiği kaynaklar ile yurt dışından gelerek ekonomiye giren kaynakları en verimli şekilde kullanılacak biçimde tahsis eder. Kaynakları,

siyasi bağlantıları olan yatırımcılar yerine, en yüksek getiriye sahip olma olasılığı bulunan girişimcilik veya yatırım projelerine kanalize eder. Bu nedenle riskin detaylı ve doğru şekilde değerlendirilmesi çok önemlidir. İş yatırımları verimlilik açısından hayati önem taşırlar. Bu nedenle ekonomiler, sağlam bir bankacılık sektöründen gelecek krediler, iyi bir şekilde denetlenen menkul kıymetler, risk sermayesi ve diğer finansal ürünler gibi özel sektör yatırımları için sermaye yaratacak sofistike finansal piyasalar gerektirirler. Gelişmekte ve gelişmiş olan ülkelerdeki işletmeler ve kamu sektörünün yakın zamanda yaşadığı likidite sıkıntısı bunun önemini bir kez daha ortaya koymuştur. Tüm bu fonksiyonları yerine getirebilmek için bankacılık sektörünün şeffaf ve güvenilir olması gerekir ve yakın zamanda da net olarak ortaya çıktığı gibi finansal piyasaların, yatırımcıları ve ekonominin genelindeki diğer aktörleri koruyabilmeleri için gerekli düzenlemelere ihtiyaçları vardır.

Dokuzuncu bölüm: Teknolojinin yaygınlaştırılması

Günümüzün küreselleşen dünyasında, işletmelerin rekabet edebilmeleri ve gelişebilmelerinde teknoloji giderek daha büyük bir öneme sahip olmaya başlamıştır. Teknolojinin yaygınlaştırılması bölümü, bir ekonominin endüstrilerinin verimliliğini artırmak için, günlük faaliyetlerinde ve üretim süreçlerinde daha verimli ve rekabet edebilir olmak adına bilişim ve iletişim teknolojilerini kapasitesini detseklemek amacıyla kullanarak mevcut teknolojilerini ne kadar süratli adapte edebildiğini ölçer[15]. Özellikle de bilişim ve iletişim teknolojileri (ICT) günümüzde, başka ekonomik sektörlere de önemli derecede kaymasından ve ticari işlemlerdeki etkin altyapı oluşturma rollerinden dolayı "genel amaçlı kullanılan" teknolojiler halini almıştır[16]. Bu nedenle ICT erişimi ve kullanımı ekonomilerin teknolojik anlamda genel hazır olma durumlarının önemli bir parçasıdır.

Bu bağlamda, kullanılan teknolojinin ulusal sınırlar içinde geliştirilip geliştirilmediği rekabet edebilirlik üzerindeki etkisiyle bağlantılı değildir. Buradaki ana husus ülkede faaliyet gösteren şirketlerin gelişmiş ürün ve ürün planlarına erişimlerinin bulunması ve bunları kullanabiliyor olmalarıdır. Yabancı teknolojinin ana kaynakları arasında Doğrudan Yabancı Yatırım (DYY) genellikle önemli bir rol oynar.. Şunu da unutmamakta fayda vardır; bir ülkede şirketler için mevcut olan teknoloji düzeyi ile o ülkenin yenilikçi olma ve bilginin sınırlarını genişletme konusundaki kabiliyeti birbirinden ayrıştırılmalıdır. Bu nedenle teknolojinin yaygınlaştırılmasını 12. Bölüm altında ele alınan inovasyondan ayırdık.

Onuncu bölüm: Piyasa büyüklüğü

Piyasanın büyüklüğü verimliliği etkiler, çünkü büyük piyasalar şirketlerin ölçek ekonomilerinden (sürümden kazanma) faydalanmalarına olanak tanır. Geleneksel olarak şirketlerin kullanabilecekleri piyasalar ulusal sınırlarla kısıtlıdır. Ancak, küreselleşme çağında ise uluslararası

piyasalar özellikle de küçük ülkelerde yerel piyasaların yerini almışlardır. Ticari anlamda açık olmanın büyümeyle olumlu bir ilişkiye sahip olduğunu gösteren çok fazla ampirik veri bulunmaktadır. Yakın zamanda gerçekleştirilen bazı araştırmalar bu ilişkinin sağlamlığıyla ilgili soru işaretleri uyandırır da, genel kanı, özellikle de küçük yerel piyasaları olan ülkelerde ticaretin büyüme üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu yönündedir[17].

Bu nedenle ihracatlar, bir ülkedeki işletmeler için piyasanın boyutunu belirlemede yerel talebin yerini tutacak şekilde düşünülebilir[18]. Piyasa boyutunun ölçümüne hem yerli hem de yabancı piyasaları da ekleyerek, hem ihracata dayalı ekonomileri hem de tek piyasası olan ancak birçok farklı ülkeden oluşan coğrafik alanları da (Avrupa Birliği gibi) dikkate almış oluyoruz.

Onbirinci bölüm: İşletme gelişmişliği

İşletme gelişmişliği, malların ve hizmetlerin üretilmesinde daha yüksek bir etkinliğe ulaşılmasına yardımcı olur. Bu da daha fazla verimliliğe neden olarak bir ulusun rekabet edebilirliğini artırır. İşletmelerin gelişmişliği bir ülkedeki genel işletme ağının kalitesi ile her bir işletmenin operasyon ve stratejilerinin kalitesiyle alakalıdır. Bu özellikle, büyük ölçüde temel verimlilik kaynaklarını tüketen ve ileri bir gelişmişlik noktasında olan ülkeler için önemlidir. Yerel tedarikçiler ve onların ilişkilerinin kalitesi ve niceliğiyle ilgili göstergeler aracılığıyla belirlediğimiz bir ülkenin işletme ağı ve bağlantılı sektörlerinin kalitesi çeşitli sebeplerden dolayı önemlidir. Belli bir sektörden şirketler ve tedarikçiler coğrafik olarak birbirine yakın olan gruplar oluşturduklarında (kümeler) etkinlikleri artar, inovasyon için daha fazla fırsat ortaya çıkar ve yeni şirketler için piyasaya girişi engelleyecek unsurlar azalır. Bireysel olarak şirketlerin operasyon ve stratejileri (markalama, pazarlama, bir değer zincirinin varlığı ile eşsiz ve sofistike ürünlerin üretimi) sofistike ve modern iş süreçlerine yol açar.

Onikinci bölüm: İnovasyon

Rekabet edebilirliğin son bölümü teknolojik inovasyondur. Kurumları, bina altyapılarını geliştirerek, makroekonomik istikrarsızlığı azaltarak ya da beşeri sermayeyi geliştirerek önemli kazanımlar elde edilmesi mümkün olsa da, tüm bu faktörlerin hepsi günün sonunda azalan getirilerle karşı karşıya kalmaktadır. Aynı şey iş gücü, finansal ve mal piyasaları için de geçerlidir. Uzun vadede yaşam standartları ancak inovasyonla geliştirilebilir. Ekonomiler bilginin sınırına ulaştıkça ve dış teknolojileri entegre edip adapte etme olasılığı kayboldukça inovasyon özellikle önemli bir hale gelmektedir[19].

Daha az gelişmiş olan ülkeler mevcut teknolojileri adapte ederek ya da başka alanlarda aşamalı iyileştirmeler yaparak verimliliklerini artırabilirler. Ancak, inovasyon odaklı aşamaya ulaşan ekonomilerde verimliliği artırmak

için bunu yapmak artık yeterli olmaz. Bu tarz ülkelerdeki şirketler rekabetçi olabilmek için son teknoloji ürünler ve süreçler tasarlayıp geliştirmelidirler. Bunu yapabilmek inovasyon faaliyetine elverişli ve hem kamu, hem de özel sektör tarafından desteklenen bir çevre gerektirir şarttır. Bu da özellikle özel sektör tarafından Araştırma & Geliştirme'ye yeterli anlamda yatırımın yapılması, yüksek kalitede bilimsel araştırma kurumlarının var olması, üniversiteler ve sektör arasında araştırmalarla ilgili kapsamlı işbirliklerinin kurulması ve fikri mülkiyet haklarının korunması anlamına gelir. Bugünkü kriz ortamının belirsizlikleri içinde Araştırma & Geliştirmeyle ilgili hem kamu hem özel sektör harcamalarında kısıtlama yapılmasına yönelik baskılara karşı koymak, gelecekte sürdürülebilir bir ekonomik büyümeye ulaşma anlamında hayati önem taşıyacaktır.

Oniki bölümün birbiriyle ilişkisi

Rekabet edebilirliğin 12 bölümüyle ilgili neticeler ayrı ayrı açıklanmış olsa da, budurum onların bağımsız oldukları anlamına gelmez. Bu bölümler birbirlerini güçlendirir niteliktedirler ve birinde olan zayıflık diğer bölümler üzerinde de olumsuz etkiler doğurur. Mesela, yeni teknolojilere adapte olmada (9. Bölüm) becerikli olmayan, iyi bir öğretim ve eğitime sahip işgücü (4. Ve 5. Bölümler) olmadan, Araştırma ve Geliştirme için yeterli finansman olmadan (8. Bölüm) veya inovasyonun pazara sürülmesini sağlayacak etkin bir mal piyasası olmadan inovasyonun (12. bölüm) gerçekleştirilmesi çok zor olacaktır. 12 bölüm tek bir endeks içinde bir araya getirilmiştir; ancak, bu oniki bölümün her biri için ölçümler ayrı ayrı belirtilir, çünkü bu detayların ayrı ayrı belirtilmesi ülkelerin gerçekten geliştirmeleri gereken alanları daha net ifade eder.

Gelişim Aşamaları ve Ağırlıklı Endeks

Yukarıda açıklanmış olan bölümlerin tümü değişik ölçülerde tüm ekonomiler için önemlidirler ancak, ekonomileri farklı şekilde etkileyecekleri de bir gerçektir. Mesela, Rwanda'nın rekabet edebilirliğini geliştirmek için yapması gerekenle Almanya'nın rekabet edebilirliğini geliştirmek için yapması gereken şey farklıdır Bunun sebebi ise Rwanda ve Almanya'nın farklı gelişim aşamalarında olmalarıdır. Ülkeler geliştikçe ücretler artma eğilimi gösterir ve bu yüksek gelir düzeyini sürdürebilmek için iş gücü verimliliğinin artması şarttır.

Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi'ne göre ilk aşamada ekonomilerin faktör odaklı oldukları kabul edilir ve ülkeler de faktör donatımlarına (ağırlıklı olarak vasıfsız işgücü ve doğal kaynaklara) göre rekabet ederler[20]. Şirketler fiyat üzerinden rekabet ederler ve temel ürün veya mal satarlar. Düşük verimlilik oranları da düşük maaşlara neden olur. Söz konusu gelişim aşamasında rekabet edebilirliği sağlayabilmek için iyi işleyen özel ve kamu kurumları/kuruluşları (1. bölüm), iyi derecede gelişmiş altyapı (2. bölüm), istikrarlı bir makroekonomik çevre (3. bölüm) ve en azından temel düzeyde eğitim görmüş sağlıklı bir iş gücü (4. bölüm) gereklidir.

Bir ülkenin rekabet edebilirliği arttıkça, katedilen gelişmeyle beraber verimlilik ve ücretler artar. Daha sonra ülkeler etkinlik odaklı bir gelişim aşamasına geçerler. Bu aşamada daha etkin üretim süreçleri geliştirmeli ve ürün kalitesini artırmalıdır, çünkü ücretler artmıştır ve fiyatları artıramazlar. Bu noktada, rekabet edebilirlikte yüksek öğretim ve eğitim (5. bölüm), etkin mal piyasaları (6. bölüm), iyi işleyen iş gücü piyasaları (7. bölüm), gelişmiş finansal piyasalar (8. bölüm), mevcut teknolojilerden yararlanabilme kabiliyeti (9. bölüm) ve büyük yerel ve/veya yabancı piyasa

(10. bölüm) daha fazla önem kazanır.

Son olarak, ülkeler inovasyon odaklı aşamaya geçtiklerinde

ise, işletmelerinin yeni ve eşsiz ürünlerde rekabet edebildiği ölçüde yüksek ücret ve bununla bağlantılı yaşam standartlarını sürdürebilir kılarlar. Bu aşamada şirketler inovasyonla (12. bölüm), en sofistike üretim süreçlerini (11. bölüm) kullanıp yeni ve farklı ürünler üreterek rekabet etmelidirler.

GCI, bir ülkenin gelişim seviyesini dikkate alarak söz konusu ülkeyi nispeten daha fazla ilgilendiren Rekabet Edebilirlik bölümlerine daha yüksek nispi ağırlıklar verir . Bir diğer değişle, 12 bölümün hepsi belli ölçüde tüm ülkeler için önemlidir; ancak, her bir bölümün önemi söz konusu ülkenin gelişim durumuna göre değişir. Bu nokta dikkate alınarak endeks içindeki bölümler üç alt başlık olarak gruplandırılmıştır ve bunların her biri belli bir gelişim aşaması için çok önemlidir.

Temel gereksinimler alt başlığı, faktör odaklı aşamada bulunan ülkeler için en önemli olan bölümleri içerir. Etkinlik artırıcılar alt başlığı, etkinlik odaklı aşamada olan ülkeler için en önemli olan bölümleri içerir. Son olarak, inovasyon ve gelişmişlik faktörleri alt başlığı inovasyon odaklı aşamada olan ülkeler açısından çok önemli olan bölümleri içerir.

Gelişim aşamalarına göre her alt başlığa verdiğimiz ağırlıklar Tablo 1'de belirtilmiştir. Ağırlıkları doğru hesaplayabilmek için, geçtiğimiz yılların alt başlıklarıyla kişi başına düşen GSYİH'de yaşanabilecek azami regresyon kıyaslaması yapıldı ve her bir gelişim aşaması için ayrı katsayılar kullanıldı[21]. Bu ekonometrik tahminler yuvarlandı ve Tablo 1'de belirtilen ağırlıklar ortaya çıktı.

Tablo 1: Her bir gelişim aşamasına göre üç alt başlığa verilen ağırlıklar aşağıda belirtilmiştir.

Alt Başlık	Faktör odaklı(%)	Etkinlik odaklı(%)	Inovasyon odaklı (%)
Temel başlıklar	60	40	20
Etkinlik artırıcılar	35	50	50
Inovasyon ve gelişim faktörleri	5	10	30

Gelişim Aşamalarının Uygulanması

Ülkelerin gelişim durumuyla ilgili sınıflandırmalar iki kritere göre yapılır. Birincisi piyasa döviz kuruna göre kişi başına düşen GSYİH'dir. Oldukça yaygın olan bu kriter ücretlerin yerine kullanılır, çünkü çalışmalar kapsamındaki tüm ülkelerin ücretleriyle ilgili kıyaslanabilir uluslararası veriler mevcut değildir. Kullanılan eşikler Tablo 2'de verilmiştir. İkinci kriter, ülkelerin ne kadar faktör odaklı olduklarını

ölçer. Bunun için de madeni ürün ihracatının toplam ihracatta (mal ve hizmet ihracatında) tuttuğu oran alınır ve ihracatının %70'inden fazlasını (5 yıllık ortalama üzerinden ölçülür) madeni ürün ihracatı teşkil eden ülkelerin büyük ölçüde faktör odaklı oldukları varsayılır[22].

Tablo 2: Gelişim aşamalarını belirleyen gelir eşikleri

Gelişim aşaması	Kişi başına düşen GSYİH (ABD \$)
Aşama 1: Faktör odaklı	< 2,000
1. Aşamadan 2. aşamaya geçiş	2,000–3,000
Aşama 2: Etkinlik Odaklı	3,000–9,000
2. Aşamadan 3. aşamaya geçiş	9,000–17,000
Aşama 3: İnovasyon odaklı	> 17,000

Bu üç aşamadan herhangi iki tanesi arasına giren ülkeler "geçiş evresinde" kabul edilirler. Bu ülkelerle ilgili ağırlıklar, söz konusu ülkenin gelişmesiyle pürüzsüz bir şekilde değişir ve bu değişiklik bir aşamadan bir diğer gelişim aşamasına yansır. Modeldeki aşamalar arasında bu tarz bir geçiş yaklaşımı getirerek (yani bir ülke geliştikçe, onun rekabet edebilirliği açısından daha önemli hale gelen alanlara daha yüksek ağırlıklar vererek), GCI bir sonraki aşama için kendi kendini hazırlamayan ülkeleri yavaş yavaş "cezalandırabilir". Ülkelerin gelişimlerine göre nasıl sınıflandırıldıklarını görmek için Tablo 3'e bakınız. GCI üzerinde düzenlemeler

Geçtiğimiz yılda Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi (GCI) üzerinde Avrupa Komisyonu'nun Joint Reserach Centre (JRC) tarafından ciddi analizler yapılmıştır. JRC, GCI gibi bileşik göstergelerle ilgili dünyadaki önde gelen uzmanlardandır. Genel olarak JRC GCI'nın ağırlıklardaki değişikliklere karşı dirençli ve sağlam bir endeks olduğunu göstermektedir.

Bu genel değerlendirmenin yanı sıra, JRC GCI'nın güçlendirilmesine yönelik bir dizi öneride de bulunmuştur. Onların bulgularından ve Forum'um kendi analizinden hareketle GCI'nın yapısıyla ilgili ufak tefek bazı düzenlemeler yapılmıştır. Bunlar:

Kurumlar bölümünde (1. Bölüm), Yönetici Görüşleri Anketi'nden çıkarılan rüşvet ve usulsüz ödemelerin boyutuyla ilgili ölçüm etik ve yolsuzluk altına eklenmiştir. Daha önce finansal piyasa gelişmişliği bölümünde belirtilen Dünya Bankası'nın derlediği yatırımcıyı koruma gücü endeksi şimdi özel kurumlar alt bölümüne eklendi.

Altyapı bölümünde (2. Bölüm) göstergeler, ulaşım altyapısı ve enerji ve telefon altyapısı diye ilgili iki alt bölüm şeklinde yeniden düzenlenmiştir. Sonuncusuna mobil telefon aboneliği de dahildir. Bu değişken teknolojinin yaygınlaştırılması bölümünün de bir parçası olduğundan

aldığı ağırlık yarımdır.

Sağlık ve ilk öğretim ve yüksek öğretim ve eğitim bölümlerinde (4. ve 5. Bölümler) eğitim harcamalarıyla ilgili değişkeni çıkardık çünkü bu veri artık UNESCO tarafından toplanmıyor.

Mal piyasasının etkinliği (6. Bölüm) bölümünde vergi oranının yerine kullanılan değişken şimdi tam ağırlık alıyor. Daha önce bu değişken iş gücü piyasasının etkinliği bölümüne dahildi ve her seferinde yarım ağırlık alıyordu.

Teknolojinin yaygınlaştırılması bölümü (9. Bölüm) ilgili iki alt bölüme ayrılmıştır. Bunlar: teknolojik adaptasyon ve ICT kullanımı. Kişisel bilgisayarlarla ilgili gösterge artık veriler arasında yok, çünkü bu veri International Telecommunication Union tarafından artık toplanmıyor. Abit telefon hatlarının yoğunluğu ICT kullanımı kategorisine eklenmiştir. Altyapı bölümünde de yer almasından dolayı her seferinde buna yarım ağırlık verilir. Son olarak, ICT ile ilgili yasalara dair değişken çıkarılmıştır çünkü, endeksin genel kapsamı göz önünde bulundurulduğunda bunun oldukça spesifik olduğu düşünülmüştür. Diğer taraftan, rekabet edebilirlik açısından giderek daha da fazla önemli olmaya başlayan Internet bant genişliği yeni bir değişken olarak eklenmiştir.

İşletmelerin gelişmişliği bölümü (11. Bölüm) artık iki alt bölüme ayrılmamaktadır. Bunun yerine tüm değişkenleri bir araya toplamaktadır.

Son olarak, iki rakamsal verinin çarpıklığını ele almak için (4.10 ilk öğretime kayıt ve 10.04 İthalatın GSYİH'ye oranı), onları 1 ile 7 arasında değişen bir ölçeğe dönüştürdük.

Tablo 3: Her gelişim aşamısındaki ülke ve ekonomiler

Aşama1	1. Aşamadan 2. aşamaya geçiş	Aşama 2	2. Aşamadan 3. aşamaya geçiş	Aşama 3
Bangladeş Benin Bolivya Burkina Faso Burundi Kamboçya Kamerun Çad Fil Dişi sahili Etiyopya Gambia, Gana Guyana Honduras Hindistan Kenya Kırgızistan Lesoto Madagaskar Malawi Mali Moritanya Moldova Moğolistan Mozambik Nepal Nikaragua Nijerya Pakistan Filipinler Ruvanda Senegal Tacikistan Tanzanya Doğu Timor Uganda Vietnam Zambiya Zimbabve	Cezair Angola Ermenistan Azerbaycan Botsvana Brunei Sultanlığı Mısır Gürcistan Guatemala endonezya Iran Jamaica Kazakistan Kuveyt Libya Fas Paraguay Katar Suudi Arabistan Şri Lanka Swaziland Suriye Ukrayna Venezüela	Arnavutluk Arjantin Bosn ve Hersek Brezilya Bulgaristan Cape Verde Çin Kolombiya Kosta Rika Dominik Cumhuriyeti Ekvator El Salvador Ürdün Lebanon Makedonia Malezya Mauritius Karadağ Namibya Panama Peru Romanya Rusya Federasyonu Sırbistan Güney Afrika Tayland Tunus Türkiye	Bahreyn Barbados Şili Hırvatistan Estonya Macaristan Letonya Litvanya Umman Polonya Porto Riko Slovak Cumhuriyeti Tayvan, Çin Trinidad ve Tobago Uruguay	Avusturalya Avusturya Belçika Kanada Kıbrıs Çek Cumhuriyeti Danimarka Finlandiya Fransa Almanya Yunanistan Hong Kong SAR İzlanda İrlanda İsrail İtalya Japonya Kore, Cum. Lüksemburg Malta Hollanda Yeni Zelanda Norveç Portekiz Singapur Slovenya İspanya İsveç İsviçre Birleşik Arap Emir- likleri Birleşik Krallık Birleşik Devletler

Yönetici Görüşleri Anketi: İş Çevrelerinin Faaliyette Bulundukları Ortamla İlgili Görüşleri

CIARA BROWNE, Dünya Ekonomik Forumu

THIERRY GEIGER, Dünya Ekonomik Forumu

Dünya Rekabet Edebilirlik Raporu ulusal rekabet edebilirlikle ilgili en saygı duyulan değerlendirmelerden biri olmaya devam etmektedir. Bu rapor bir ulusun ekonomik ortamına ve onun sürdürülebilir refah ve büyüme düzeyi yakalama kabiliyetine ayna tutmaktadır. Gerçeğe olabildiğince yakın bir tablo ortaya koyabilmek için World Economic Forum (Dünya Ekonomik Forumu) iki ayrı kaynaktan veri alır: uluslararası organizasyonlar ve ulusal kaynaklar ile Forum'un Yönetici Görüşleri Anketi (Anket). Bu Anket global olarak mevcut olmayan önemli bilgileri doğru zamanda toplayabilmek için kullanılan eşsiz bir araçtır. Toplanan veriler eşsiz bir bakış açısıyla beraber her bir ulusun ekonomisinin ve iş çevrelerinin niteliksel tablosunu ortaya koyarak aynı zamanda da diğer ülkelerdeki durumla kıyaslama yapılabilmesini sağlar.

Dünya Ekonomik Forumu bu anketi 30 yıldan beri gerçekleştirmektedir. Anket zaman içinde gelişerek değişmiş ve Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi ve Forum'un diğer endeksleri için önemli olan verileri yansıtır hale gelmiştir. Anket kapsam olarak da genişlemiş ve bu yıl Ocak-Mayıs 2010 döneminde 139 ekonomiden 15,000 anketin tamamlanmasıyla rekor bir sayıya ulaşılmıştır. Düzeltme sürecinin ardından (aşağıya bakınız), 13,607 anket kalmıştır. Bu da ülke başına 98 anket katılımcısı anlamına gelmektedir. Ortalama ülke örneklem sayısı ise 87 katılımdır. Anketin kapsamının geniş olması nedeniyle daha fazla insana ulaşabilmek için 20 ayrı dile tercümesi yapılmıştır.

Coğrafi Kapsam

1979 yılında 16 Avrupa ülkesinden anket verilerinin kullanılmasıyla hazırlanan ilk rekabet edebilirlik raporu lanse edilir. Bu yıl Anket, toplam 139 ekonomide uygulanmıştır ve rapora dahil edilmek üzere yeterli miktarda örneklem toplanmıştır. Rapor, dünyanın GSYİH'nın %98'inden fazlasını temsil eden dünyanın bütün bölgelerinden ekonomileri kapsamaktadır (detaylar için bakınız Şekil 1). Bu rapora 4 yeni Afrika ülkesiyle birlikte yedi yeni ekonomi eklenmiştir (Angola, Cape Verde, Rwanda ve Swaziland), İran İslam Cumhuriyeti, Lübnan ve Moldova 1. Ancak bu yıl, yeterince Anket verisi olmamasından dolayı Suriname yer almamaktadır.

Anket Yapısı ve Metodolojisi

Anket 13 kısma ayrılmıştır:

- I. Şirketiniz Hakkında
- II. Ekonominizle ilgili Genel Algı
- III. Hükümet ve Kamu Kurumları
- IV. Altyapı
- V. Inovasyon ve Teknoloji

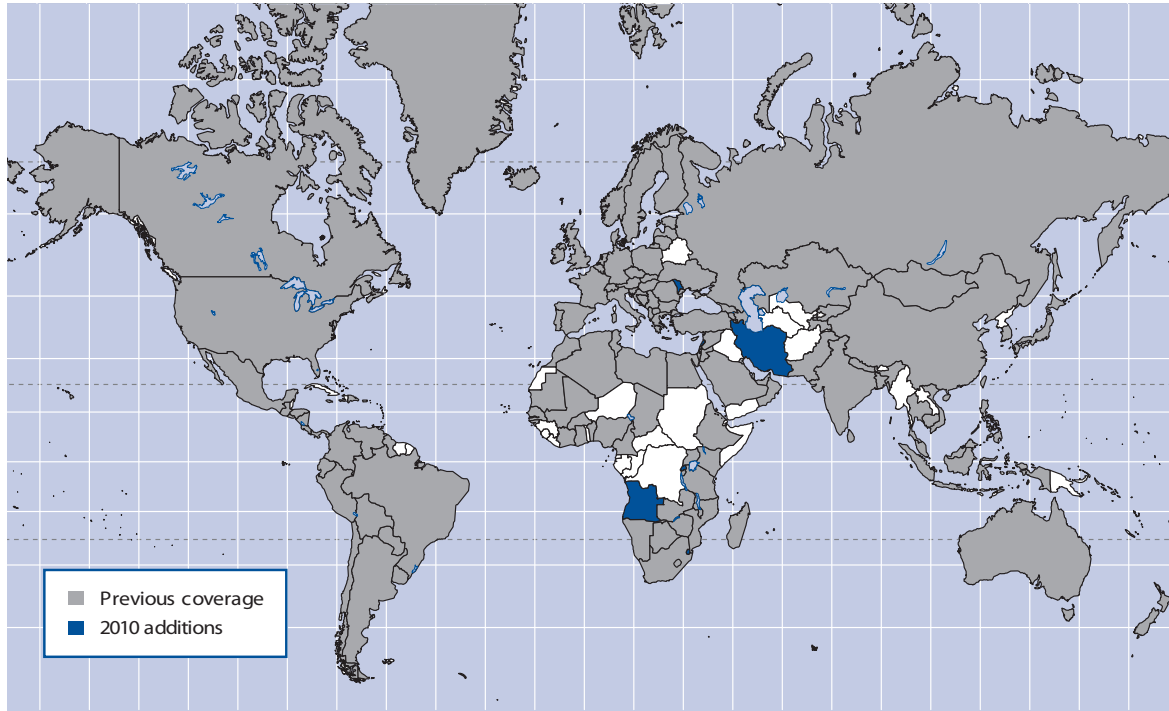
- VI. Finansal Çevre (Ortam)
- VII. İç Rekabet
- VIII. Şirket Faaliyetleri ve Stratejisi
- IX. Öğretim ve Beşeri Sermaye
- X. Yolsuzluk, Etik ve Sosyal Sorumluluk
- XI. Seyahat ve Turizm
- XII. Çevre
- XIII. Sağlık

Her yıl, Forum'un endekslerinin yapısında olan değişiklikleri yansıtabilecek şekilde ve yeni veri ihtiyacını karşılamak için sorular güncellenir. Anketi olabildiğince kısa tutabilmek için, daha az ilgili olan sorular düzenli olarak çıkartılırlar. Bu yıl Ankette önemli değişiklikler olmadı. Ancak, yakın zamanda yaşanan kriz ışığında bir ülkenin finansal çevresinin (ortamının) ne derece geliştiği ve niteliğini daha iyi bir şekilde yansıtabilmek ve teknoloji ile inovasyondaki hızlı gelişmeleri yakalamak için yeni bir kaç soru eklendi.

Anketteki çoğu soru katılımcılardan, faaliyet gösterdikleri çevrenin değişik unsurlarını 1 ile 7 arasında değişen bir ölçekle değerlendirmelerini isteyecek şekilde hazırlanmıştır. Bu ölçekte 1 olabilecek en kötü durumu yansıtır ve 7 ise olabilecek en iyi durumu yansıtır (örnek: bakınız Kutu 1).

Yeterli miktarda örneklem elde edebilmek için Forum'un Center for Global Competitiveness and Performance, kendi ülkelerinde bu anketin uygulanmasını sağlayan 150'yi aşkın Partner Kurumdan oluşan ağıla yakın bir işbirliği içinde çalışmaktadır. Bu Partner Kurumlar hem önde gelen iş dünyası yöneticilerine erişebilme, hem de ulusal iş dünyasının faaliyet alanını anladıklarından dolayı seçilmişlerdir. Partner Kurumlar çoğunlukla ulusal üniversitelerin isim yapmış ekonomi fakülteleri, bağımsız araştırma enstitüleri veya odalar/birliklerdir. Bu önemli işbirliği Anketin her yerde tutarlı bir şekilde yapılmasına yardımcı olmaktadır.

Şekil 1: Yönetici Görüşleri Anketi'nin Ülke / Ekonomi Kapsamı

Bu nedenle, her bir ekonomiye dair anket cevaplarından temsil eden ve kıyaslanabilir olan örneklem elde edebilmek için İşbirliği Yapılan Kurumların her yıl detaylı bir dizi kurala (kılavuz) uyması gerekir. Bu süreç 2008 yılında ciddi bir incelemeye tabi tutulmuştur. Uluslararası alanda ün yapmış bir araştırma danışmanlığının sağladığı tavsiyeler ile Dünya Ekonomik Forumu ve Harvard İşletme Fakültesi Strateji ve Rekabet Edebilirlik Enstitüsü'yle işbirliği çerçevesinde inceleme yapılmıştır. Geliştirilmiş örneklem kuralları Anket sürecinin son 3 aşamasında tüm ülkelerde kullanıldı ve en iyi uygulamalar hayata geçirilerek

hem verilerin daha iyi bir şekilde doğruluğu yansıtabilmeleri, hem de ekonomiler arasında daha iyi kıyaslamaların yapılabilmesi sağlandı.

Anket örneklemeleri iki özelliğe göre gruplandırılırlar: işletmenin büyüklüğü ve faaliyet gösterdiği sektör. 3 Özellikle de Anket örneklemeleriyle ilgili kılavuz, anketi yapacak olan partner kurumların şu adımları atmalarını ister:

1. Ekonominin ana sektörlerini (tarım, imalat sektörü, imalat dışı sanayi ve hizmet) temsil eden "örneklem çerçevesi" veya büyük bir potansiyel katılımcı listesinin hazırlanması.

2. Çerçevenin iki listeye ayrılması: yalnızca büyük firmaları içeren birinci liste ve diğer tüm firmaları içeren ikinci bir liste (her iki liste de değişik ekonomik sektörleri temsil etmeli).

Kutu 1: Ankette Kullanılan Tipik Bir Soru Örneği

Ülkenizde sahteciliğe karşı önlemler de dahil olmak üzere fikri mülkiyet haklarının korunmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Çok zayıf < 1 2 3 4 5 6 7 > Çok iyi

- 1 işaretlenirse....sol taraftaki cevaba tamamen katılıyorsunuz anlamına gelir
- 2 işaretlenirse....sol taraftaki cevaba büyük ölçüde katılıyorsunuz anlamına gelir
- 3 işaretlenirse....sol taraftaki cevaba biraz katılıyorsunuz anlamına gelir
- 4 işaretlenirse....her iki cevaba da katılmıyorsunuz anlamına gelir
- 5 işaretlenirse....sağ taraftaki cevaba biraz katılıyorsunuz anlamına gelir
- 6 işaretlenirse....sağ taraftaki cevaba büyük ölçüde katılıyorsunuz anlamına gelir
- 7 işaretlenirse....sağ taraftaki cevaba tamamen katılıyorsunuz anlamına gelir

3. Bu listelerden hareketle ve anketi daha tarafsız kılmak için, listeden bu anketi doldurması için rastgele firmaların seçilmesi. Bunların yanında, Partner Kurumlardan, daha fazla kıyaslamalı analiz yapılabilmesi için rastgele katılımcılar ile bazı tekrar cevap verecek katılımcılar toplamaları istenir.

Anket uygulaması birkaç şekilde olabilir. Bunlar arasında yöneticilerle yüz yüze gerçekleştirilen görüşmeler, anketin posta yoluyla gönderilmesi veya telefon aracılığıyla görüşmenin yapılması ve internet ortamında anketin doldurulması yer alır. Söz konusu ülkenin altyapısı, uzaklığı, kültürel tercihleri ve diğer unsurlardan dolayı metodolojilerin hangisinin kullanılacağı farklılık gösterebilmektedir.

Forum, zaman, maliyet ve enerji açısından Anketin internet ortamında doldurulmasını önermektedir. Bu yıl Anketin online versiyonu 13 farklı dilde mevcuttu. Online katılımın payı yıllar içinde ciddi anlamda artış göstermiş ve bugün cevaplanan anketlerin %30'unu temsil etmektedir. Bu rakam geçen yıl %27, 2008'de ise %19'du.

Online katılım 38 ülkede örneklemin %50'sinden fazlasını ve 20 ülkede ise %90'ından fazlasını temsil etmektedir. Estonya, Gürcistan, İzlanda, İsrail ve Venezüella'da kanket atılımcıları yalnızca online sistemi kullanmışlardır.

Partner Kuruluşlar, Center for Global Competitiveness and Performance'ın yayınladığı çeşitli raporlardaki bulguları etkinlikler ve basın konferansları düzenleyip ulusal düzeyde neticeleri açıklayarak duyurmada aktif ve önemli bir rol oynarlar. Bu bilgilerin yayılması Rapor'daki bulguların politika belirleyiciler veya iş dünyası yöneticileri tarafından her bir ülkedeki rekabet edebilirliğin, iyileştirilmesinde kullanılmasını sağlar.

Yönetici Görüşleri Anketini Başka Kimler Kullanıyor?

Dünya Rekabet Edebilirlik Raporu'nun bel kemiği olan Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi hesaplamalarında kullanılan Anket verileri aynı zamanda aralarında Global Information Technology Report, Travel & Tourism Competitiveness Report, Global Enabling Trade Report, Gender Gap Report ve Financial Development Report gibi raporların da bulunduğu Forum'un sektöre özel raporlarında birincil veri kaynağı olarak kullanılmaktadır. Bu veriler bölgesel araştırmalar için de yaygın olarak kullanılmaktadır. Bunların yanısıra, Yönetici Görüşleri Anketi'nden gelen veriler uzun zamandan beridir bir dizi uluslararası ve ulusal kuruluşa, hükümet birimlerine, akademik çevrelere ve özel sektör kuruluşlarına politika ve stratejileri incelemelerinde yardımcı olmuştur. Örneğin, elde edilen veriler Uluslararası Saydamlık Örgütünün (Transparency International) yayınladığı Yolsuzluk Algılama Endeksi (Corruption Perceptions Index) ile Uluslararası Rüşvet Ödeme Endeksi'nin (International Bribe Payers Index) hazırlanmasında ve ve bir dizi akademik yayında kullanılmışlardır. Son olarak, dünyanın farklı yerlerinde Yönetici Görüşleri Anketi'ne atıfta bulunan ya da onu kullanan giderek daha fazla sayıda ulusal rekabet edebilirlik raporu hazırlanmaktadır.

Verilerin İşlenmesi ve Puanlamanın Yapılması.

Bu bölüm her bir anketteki cevapların editlenme (düzeltme) ve ülke puanlarını hesaplamak için toplanma süreçlerini anlatır. Bu sonuçlar ve diğer kaynaklardan elde edilen göstergeler Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi'ne ve diğer projelere girilirler

Verilerin Düzeltilmesi

Katılımcılardan toplanan veriler dikkatli bir düzeltme işleminden geçirilirler. İlk düzeltme kuralı çerçevesinde %50'den daha azı doldurulan anketler elenir.⁷ Bunun sebebi de kısmen doldurulan anketlere katılımcıların yeterince dikkat göstermeme olasılığının bulunmasıdır. İkinci adımda ise yapılan Mahalanobis Uzaklığı tekniği (Mahalanobis distance technique) kullanılarak verilere çok değişkenli aykırı değer analizi uygulanır. Bu test, her bir anketin belli bir ülkedeki genel anket katılımcı örneklemelerini temsil edip etmediğini değerlendirir ve açıkça görülen olağanın dışındaki değerlerin silinmesini sağlar.

Ülke/Ekonomi Profilleri Nasıl Yorumlanmalı

Ülke Profilleri bölümü, 2010-2011 yılı Dünya Rekabet Edebilirlik Raporu kapsamında ele alınan 139 ekonominin her biriyle ilgili iki sayfalık açıklama vermektedir.

Sayfa 1

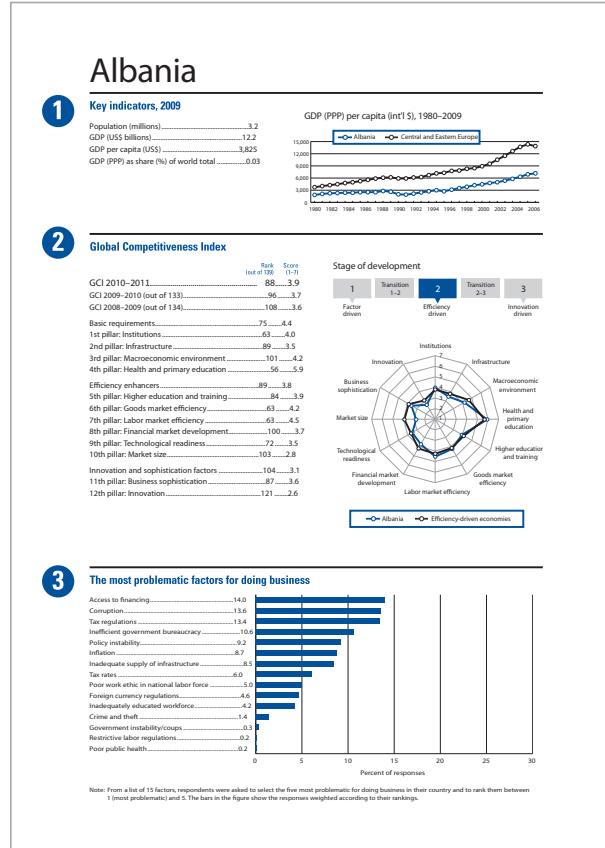
1 Ana göstergeler

İlk bölüm ana göstergelerden bazılarını vermektedir. Bunlar:

- Nüfusla ilgili rakamlar, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu Ajansı'nın (UNPF) 2009 yılı Dünya Nüfus Durumu'ndan (State of World Population) gelmektedir. Puerto Rico, Tayvan, Çin'le ilgili veriler ise ulusal kaynaklardan alınmıştır.

- GSYİH (Gayri Safi Yurt İçi Hasıla) verileri Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) Nisan 2010 basımı Dünya Ekonomik Görünümü'nden (World Economic Outlook) gelir.

- Üst sağ tarafta bulunan tabloda incelenen ekonomide (mavi renkli çizgi), 1980 ve 2009 yılları arasında (ya da en azından verilerin mevcut olduğu dönemlerdeki durumu yansıtmaktadır) satın alma paritesine göre kişi başına düşen GSYİH'nin geçirdiği süreç ortaya konulmaktadır. Siyah çizgi incelenen ekonominin ait olduğu gruptaki kişi başına düşen GSYİH'nin GSYİH ağırlıklı avarajını gösterir. Biz Dünya Bankası'nın ekonomilerle ilgili yapmış olduğu kategorilendirmeyi kullandık. Bu kategorilendirmeye göre dünya altı bölgeye ayrılır. Bunlar: Orta ve Doğu Avrupa, üye olmasalar da Gürcistan ve Moğolistan'ı da içine alan Bağımsız Devletler Topluluğu, Gelişmekte Olan Asya, Orta Doğu ve Kuzey Afrika, Sahraaltı Afrika, Batı Yarımküresi. Sonuncu grup Gelişmiş ekonomilerden oluşmaktadır. GSYİH rakamları IMF'nin World Economic Outlook Database'inden (Nisan 2010) alınmıştır. Sınıflandırmayla ilgili daha fazla bilgi için www.imf.org/weo adresine bakınız. Puerto Rico için veri bulunmamaktadır.

2 Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi

Bu bölüm, Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi'ndeki farklı bileşenler çerçevesinde ekonominin performansını gösterir. İlk sütunda ülkenin 139 ekonomi arasında kaçınıcı sırada olduğu belirtilir. İkinci sütun ise puanları gösterir. Kullanılan metodoloji ile Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi sonuçları hakkında daha fazla bilgi için lütfen bu raporun 1.1 Bölümü'ne bakınız. Sağ taraftaki şema, aynı gelişim aşamasındaki ülkelerin (siyah çizgi) ortalama puanları karşısında sözkonusu ülkenin Rekabet Edebilirlik Endeksi'nin 12 bölümü (mavi çizgi) çerçevesinde performansının ne olduğunu gösterir.

3 İş Yapmada Karşılaşılan En Problemleri Faktörler

Bu şema, iş çevrelerinden yöneticilerin gözünden kendi ekonomilerinde iş yaparlarken karşılaştıkları en problemleri faktörlerin neler olduğunu ortaya koyar. Buradaki bilgiler 2010 yılına ait Dünya Ekonomik Forumu Yönetici Görüşleri Anketi'nden alınmıştır. Katılımcılardan 15 faktörlük listeden en problemleri beş faktörü seçmeleri ve daha sonra da bunları 1 (en problemleri) ile 5 arasında değişen bir değerlendirme ölçeğine göre puanlamaları istendi. Sonuçlar daha sonra şemaya aktarılmış ve katılımcıların verdikleri puanlamaya göre ağırlıkları hesaplanmıştır.

Sayfa 2

4 Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu'na Detaylı Bakış

Bu sayfa, Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi'ndeki göstergelerin her birinde bir ülkenin hangi sırada yer aldığını gösterir. Göstergeler rekabet edebilirlik bölümlerine göre organize edilirler. GCI'ye iki farklı bölümde yarım ağırlıkla giren göstergelerin bu sayfada yalnızca birinci kısmı gösterilmektedir. Raporun daha sonraki kısmında yer alan veri tabloları GCI kapsamındaki tüm göstergelerle ilgili detaylı sıralama ve puanları vermektedir. Dünya Ekonomik Forum'undan alınmamış olan göstergeler asteriks (*) işareti ile belirtilmiştirler. Sırası önemli bir rekabette avantaj teşkil eden göstergeler kalın ve mavi ile yazılmışlardır Rekabette avantaj ise şöyle tanımlanmaktadır:

- Rekabet Edebilirlik Endeksi'nin genel sıralamasında ilk 10'a giren ekonomilerde, göstergeler bireysel olarak 1 ile 10 arasında sıralamaya girerlerse avantaj olarak kabul edilirler. Mesela genel sıralamada 2. olan İsveç, 1.04 siyasilere kamu oyunun güveni göstergesinde 3. sırada yer almıştır ve bu da söz konusu göstergeyi rekabette avantaj yapar.

- Genel Rekabet Edebilirlik Endeksi sıralamasında 11 ile 50. sıralar arasında yer alan ekonomilerde, değişkenler sıralamada ülkenin genel sıralamadaki durumundan daha iyi bir yerdeyse bu, ekonomi için bir avantajdır. Mesela Polonya genel sıralamada 39. olmuştur. 1.21 yatırımcıyı koruma gücünde ise 33. olmuştur. Bu da söz konusu göstergeyi rekabette avantaj yapar.

- Rekabet Edebilirlik Endeksinin genel sıralamasında 50. sıranın altında kalan ekonomilerin göstergeleri bireysel olarak 51. sıradan daha iyi bir sırada yer almışlarsa bu durum söz konusu ekonomiler için avantaj kabul edilmektedir. Mesela, Mexico genel sıralamada 66. olmuştur. 3.01 Devletteki bütçe açığı göstergesinde ise Mexico 19. sırada olduğundan bu onun için rekabette avantaj olur.

Albania	
The Global Competitiveness Index in detail	
1st pillar: Institutions	6th pillar: Goods market efficiency
1.01 Property rights.....116	6.01 Intensity of local competition.....113
1.02 Intellectual property protection.....101	6.02 Extent of market dominance.....63
1.03 Ownership of public funds.....59	6.03 Effectiveness of anti-monopoly policy.....109
1.04 Public trust of politicians.....63	6.04 Extent and effect of taxation.....39
1.05 Irregular payments and bribes.....69	6.05 Total tax cost.....94
1.06 Judicial independence.....88	6.06 Number of procedures required to start a business.....23
1.07 Swiftness in decisions of government officials.....45	6.07 Time required to start a business.....9
1.08 Effectiveness of government spending.....53	6.08 Agricultural policy costs.....49
1.09 Number of government regulations.....29	6.09 Prevalence of trade barriers.....44
1.10 Efficiency of legal framework in settling disputes.....59	6.10 Trade tariffs.....44
1.11 Efficiency of legal framework in challenging regulations.....59	6.11 Prevalence of foreign ownership.....66
1.12 Transparency of government policymaking.....49	6.12 Business impact of rules on FDI.....33
1.13 Business costs of crime and violence.....57	6.13 Burden of custom procedures.....82
1.14 Business costs of crime and violence.....50	6.14 Degree of customer orientation.....62
1.15 Organized crime.....82	6.15 Buyer sophistication.....90
1.16 Reliability of police services.....57	
1.17 Ethical behavior of firms.....58	7th pillar: Labor market efficiency
1.18 Strength of auditing and reporting standards.....47	7.01 Cooperation in labor employer relations.....42
1.19 Whistle-blowing of corporate boards.....47	7.02 Flexibility of wage determination.....44
1.20 Protection of minority shareholders' interests.....82	7.03 Rigidity of employment.....64
1.21 Strength of investor protection.....15	7.04 Hiring and firing practices.....21
2nd pillar: Infrastructure	7.05 Redundancy costs.....16
2.01 Quality of small infrastructure.....78	7.06 Pay and productivity.....87
2.02 Quality of roads.....81	7.07 Reliance on professional management.....87
2.03 Quality of railroad infrastructure.....109	7.08 Female participation in labor force.....87
2.04 Quality of port infrastructure.....109	
2.05 Quality of air transport infrastructure.....58	8th pillar: Financial market development
2.06 Available airline seat kilometers.....113	8.01 Availability of financial services.....128
2.07 Quality of electricity supply.....80	8.02 Affordability of financial services.....113
2.08 Fixed telephone lines.....88	8.03 Financing through local equity market.....137
2.09 Mobile telephone subscriptions.....22	8.04 Ease of access to loans.....90
3rd pillar: Macroeconomic environment	8.05 Venture capital availability.....107
3.01 Government budget balance.....109	8.06 Restrictions on capital flows.....69
3.02 National savings rate.....106	8.07 Soundness of banks.....107
3.03 Inflation.....57	8.08 Regulation of securities exchanges.....131
3.04 Interest rate spread.....74	8.09 Legal rights index.....6
3.05 Government debt.....92	
3.06 Country credit rating.....66	9th pillar: Technological readiness
4th pillar: Health and primary education	9.01 Availability of latest technologies.....90
4.01 Business impact of malaria.....1	9.02 Firm-level technology absorption.....92
4.02 Malaria incidence.....1	9.03 FDI and technology transfer.....74
4.03 Business impact of tuberculosis.....7	9.04 Internet users.....79
4.04 Tuberculosis incidence.....36	9.05 Broadband Internet subscriptions.....79
4.05 Business impact of HIV/AIDS.....2	
4.06 HIV prevalence.....61	10th pillar: Market size
4.07 Infant mortality.....40	10.01 Domestic market size index.....99
4.08 Life expectancy.....50	10.02 Foreign market size index.....116
4.09 Quality of primary education.....80	11th pillar: Business sophistication
4.10 Primary education enrollment rate.....80	11.01 Local supplier quality.....112
5th pillar: Higher education and training	11.02 Local supplier quality.....109
5.01 Secondary education enrollment rate.....91	11.03 State of cluster development.....123
5.02 Tertiary education enrollment rate.....91	11.04 Nature of competitive advantage.....95
5.03 Quality of the educational system.....54	11.05 Value chain breadth.....129
5.04 Quality of math and science education.....42	11.06 Control of international distribution.....22
5.05 Quality of management schools.....80	11.07 Production process sophistication.....64
5.06 Internet access in schools.....69	11.08 Extent of marketing.....62
5.07 Local availability of research and training services.....94	11.09 Willingness to delegate authority.....76
5.08 Extent of staff training.....55	
12th pillar: Innovation	
12.01 Capacity for innovation.....100	
12.02 Quality of scientific research institutions.....128	
12.03 Company spending on R&D.....91	
12.04 University industry collaboration in R&D.....138	
12.05 Govt procurement of advanced tech products.....83	
12.06 Availability of scientists and engineers.....124	
12.07 Utility patents per million population.....90	

Notes: Ratios of notable competitive advantages **unhighlighted**. An asterisk (*) indicates that data are from sources other than the World Economic Forum. For further details and explanation, please refer to the section "How to Read the Country/Economy Profiles" at the beginning of this chapter.

Notlar

G-20 ülkeleri Arjantin, Avustralya, Brezilya, Kanada, Çin, Avrupa Birliği, Fransa, Almanya, Hindistan, Endonezya, İtalya, Japonya, Meksika, Rusya, Suudi Arabistan, Güney Afrika, Kore Cum., Türkiye, Birleşik Krallık ve Birleşik Devletler ekonomilerini kapsamaktadır.

2 Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksinin ilk versiyonu 2004 yılında yayınlanmıştır. Bakanız Sala-i-Martin ve Artadi 2004.

3 Schumpeter 1942; Solow 1956; ve Swan 1956.

4 Bakanız, örnek: Sala-i-Martin et al. 2004. Ekonomik büyümeyle ilgili potansiyel teşkil edebilecek güçlü göstergelerin kapsamlı bir listesi.

5 Bakanız Easterly ve Levine 1997; Acemoglu et al. 2001, 2002; Rodrik et al. 2002; ve Sala-i-Martin ve Subramanian 2003.

6 Bakanız de Soto 2000.

7 Bakanız de Soto ve Abbot 1990.

8 Bakanız Shleifer ve Vishny 1997; Zingales 1998.

9 Bakanız Kaufmann ve Vishwanath 2001.

10 Bakanız Aschauer 1989; Canning et al. 1994; Gramlich 1994; ve Easterly 2002.

11 Bakanız Fischer 1993.

12 Bakanız Sachs 2001.

13 Bakanız Schultz 1961; Lucas 1988; Becker 1993; ve Kremer 1993.

14 Daha yüksek istihdam oranları ve dolayısıyla da daha yüksek ekonomik performans için esnek iş gücü piyasalarının önemini gösteren ülkelerle ilgili araştırmalara bakınız Almeida ve Carneiro 2009; Amin 2009; ve Kaplan 2009

15 Teknoloji temelli büyüme teorileriyle ilgili teknik bir açıklama için bakınız Aghion ve Howitt 1992 ve Barro and Sala-i-Martin 2003

16 Tratjenberg (2005)'e göre Genel Amaçlı Teknoloji (general purpose technology-GPT) üretim metotlarını

değiştirebilme kabiliyeti sayesinde ekonominin genel olarak büyümesine herhangi bir dönemde katkı yapabilen teknolojidir. Örnek: buharlı motorun ve elektrik dinamosunun icadı.

17 Bakanız Sachs ve Warner 1995; Frenkel ve Romer 1999; Rodrik ve Rodriguez 1999; Alesina et al. 2005; ve Feyrer 2009.

18 Bu, ekonomik sınırların siyasi sınırlar kadar net bir şekilde çizilmediği bir dünyada özellikle önemlidir. Diğer bir değişle, Belçika Hollanda'ya mal satar ve bu satış ulusal hesaplara ihracat olarak geçer (yani Hollanda Belçika için yabancı bir pazardır); ancak, California aynı türde malı Nevada'ya sattığında ise bu işlem ulusal hesaplara içte yapılan bir işlem olarak geçer (yani Nevada California için bir iç pazardır).

19 Bakanız Romer 1990; Grossman ve Helpman 1991; ve Aghion ve Howitt 1992.

20 Muhtemelen gelişim aşamalarıyla ilgili en ünlü teori Amerikalı Tarihçi W.W.Rostow tarafından 1960'larda (bakınız Rostow 1960) geliştirildi. Burada ise Michael Porter'in Büyüme Aşamaları Teorisi'ni kullandık (bakınız Porter 1990). Michael Porter'in teorisini mevcut uygulamaya ne şekilde adapte ettiğimizle ilgili detaylı bilgi için lütfen 2007-2008 yılı Dünya Rekabet Edebilirlik Raporu Bölüm 1.1'e bakınız .

21 Katsayı tahminlerine bazı kısıtlamalar getirildi. Örneğin her bir aşamaya verilen üç katsayının toplamının bir etmesi ve tüm ağırlıkların negatif olmaması gerekiyor.

22 Ekonomideki kaynak yoğunluğunu belirleyebilmek için, Uluslararası Ticaret Merkezi'nin Ticaret Performans Endeksi'nde geliştirdiği sektör sınıflandırmalarına göre toplam ihracattaki madeni kaynak ihracat payını kullanıyoruz. Ham petrolün yansıra, gaz, bu kategori aynı zamanda tüm metal cevherlerini ve diğer mineraller ile petrol ürünleri, likit gaz, kömür ve değerli taşları da içermektedir. Kullanılan veriler 2004 ila 2008 yıllarını kapsar. Bu verilerle ilgili daha fazla bilgiye şu internet sitesinden ulaşabilirsiniz: <http://www.intracen.org/menus/countries.htm>.

